SOYUT

EDEBİYAT DERGİSİ

melih cevdet anday / salah birsel / ilhan berk
özdemir asaf / turgut uyar / metin eloğlu
muzaffer buyrukçu / süreyya berfe / metin altıok
refik durbaş / atilla özkırımlı / françois george
bertan onaran / turgay gönenç / ferit edgü
orhan duru / allen ginsberg / lawrence ferlinghetti
bob kaufman / michael mcclure / john wieners
samin bahçeban / ali yanardağ

79

mayıs 1975 / 10 lira

SO YUT

melih cevdet anday
salâh birsel
ilhan berk
özdemir asaf
turgut uyar
metin eloğlu
muzaffer buyrukçu
süreyya berfe
metin altıok
refik durbaş
atilla özkırımlı
françois george
bertan onaran
turgay gönenç
ferit edgü
orhan duru
allen ginsberg
lavrence ferlinghetti
bob kaufman
michael mcclure
john wieners
samin bahçeban
ali yanardağ

mayıs 1975
79. sayı
10 lira

şiirler

melih cevdet anday

İLKYAZA HİTİT YALVARISI

Neşaş giysileri üstümüzde
Yalvarıyoruz
Eğer sen nehirlerin, çeşmelerin içindeysen
Buraya gel
Eğer sen çobanların arasındaysan
Kaç buraya gel
Eğer sen güneş tanrının yanındaysan
Buraya gel!

DİL

Bu sabahın konuştuğu dil
Ne dili?

ÇİÇEK

Bak
Çiçek açıyor!

kurutulmuş felsefe bahçesi

•

salâh birsel

Charles Chaplin'in annesi, parasızlıktan davulu yarılsa da, cumartesi oldu mu, bir penilik şebboy almadan eve gelmezmiş.

Çiçek sevgisi birçok insanların, birçok ulusların kanına karışmıştır. Japonlar çiçeğe gösterdikleri saygı oranında ruhlarının yüceleceğine inanırlar. Onlara göre, doğanın özüne yakın olmak, insana da yakın olmaktır. Onlar yolları üzerinde rasladıkları çiçeklere de hiç dokunmazlar. Çocuklar bile, ormanda oyun kurmaya gittikleri vakit dalları yolmaktan, bitkileri sökmekten kaçınırlar. Japon yazıtlarından birinde şöyle bir uyarı vardır:

— Bu ağaçtan tek bir dal koparanın parmağı kesilecektir.

Diyeceğim, Japonlar çiçekleri kendi çevrelerinden ayırmak istemezler. Onları saksılarda, evlerin içine kapatılmış, yada limonluklarda yapma sıcaklıklarla bunaltılmış görmek kendilerini üzer.

Bir imparatoriçe korka korka dokunduğu bir çiçeğe şöyle demiştir:

— Seni koparırsam, elim seni kirletir!

Çiçekçiler de çiçekleri rasgele koparmazlar. Her dalı, her sapı özenle seçerler. **Çayname** yazarı Okakura Kakuzo gereğinden çok çiçek koparan çiçekçilerin utançtan yüzlerinin kızardığını yazar.

Çiçek sevgisinde Çinliler de Japonlardan geri kalmaz. Onlar da doğaya bir sağlık evi gözüyle bakar. Doğanın hiçbir hastalığı iyileştirmese de, kendini beğenmişlere iyi geldiğine inanırlar. Yazarlar ise anılarında, mektuplarında en çok doğa güzelliklerinden açarlar. Onlara bakılırsa, bir doğa parçasını dile getirmeyen yazı hayatı gitmiş, bayatı kalmış bir nesneden başka bir şey değildir.

Çiçek Türk yaşamının da içine sokulmuştur. Hele İstanbul, iyisinden çiçek ve ağaç vurgunudur. XVII. yüzyılın ilk yıllarında İstanbul'a gelen Polonyalı Simeon, İstanbul'daki her bahçenin bir selvilik olduğunu söyler. Fransız gezginlerinden Jean Thévenot da, ondan 60 yıl sonra bütün Boğaz'ın bahçelerle dolu olduğunu görecektir. Bayram yerlerinde kurulan salıncaklar bile çiçek ve ağaç dalla-

1. Abdülhamit çağında — 1786 yılında — İstanbul'un altını üstüne getiren Lady Graven ise Kağıthane'de karşılaştığı dev boylu çınarlar karşısında şaşırıp kalır. Lady Graven Kaptan Paşanın Rumeli'deki bahçesinin büyüklüğü ile de çarpılmıştır. Konukların bahçeyi gezmekle bitiremediklerini söyler.
rıyla süslüdür.

O çağlarda İstanbul'un dört bir bucağında padişahlara özgü bahçeler de pek çoktur. Topkapı Sarayındaki **Has Bahçe**'yi saymayacak olursak, Haliç'te **Tersane Bahçesi, Karaağaç Bahçesi** vardır. Hasköy'e yakın olan **Tersane Bahçesi**'ne Fatih Sultan Mehmet çağında, satranç düzeni, on iki bin selvi dikilmiştir. Evliya Çelebi'nin demesine göre kokuları insanın dımağını kokulandırır.

Sütlüce'deki **Karaağaç Bahçesi** ise IV. Mehmet çağında hümayun bahçesi olabilmiştir. Daha önceki yıllarda Defterdarzade İbrahim Paşanın malı olan bu bahçeye IV. Murat gelir, burada bir yandan kafayı çekerken, bir yandan da kayıklarla Kağıthane'ye binlerce akanları seyreder.

IV. Mehmet çağında yaptırılan bir bahçe de **Çamlıca Bahçesi**'dir. **Dolmabahçe**'yi ise Genç Osman yaptırtmıştır. Nedir, burayı I. Ahmet'in doldurttuğunu söyleyenler de vardır. Kanuni'nin el verdiği bahçelerin sayısı ise hesaba sığmaz. **Halkalı Bahçesi, Davutpaşa Bahçesi,** Bakırköy'deki **Siyavuşpaşa Bahçesi,** Harem-Salacak arasındaki **Üsküdar Bahçesi,** Beykoz'daki **Sultaniye Bahçesi,** yine Beykoz'daki **Tokat Bahçesi** onun damgasını taşır. Yalnız, **Sultaniye Bahçesi**'nin II. Bayezit, **Tokat Bahçesi**'nin Fatih Sultan Mehmet çağında düzenlendiği de sanılmaktadır.

Küçükçekmece ile Büyükçekmece arasındaki **Haramidere Bahçesi,** Kazlıçeşme dolaylarındaki **İskenderçelebi Bahçesi,** Boğaz'da İncirliköy'de **İncirli Bahçesi** de Kanuni çağından kalmadır. III. Selim'in bu sonuncu bahçede Karadeniz'e açılan donanmayı seyrettiği o zamanın Saray günlüğünde yazılıdır.

Kandilli Bahçesi ise III. Murad'ın padişahlık yıllarında yaptırılmıştır. III. Murad'a mal edilen bahçelerden biri de **Çubuklu Bahçesi**'dir. Ama bu bahçenin de daha önceki yıllarda yaptırıldığı söylenir.

Doğrusu şu ki, hünkâr bahçelerinin sayısı öteki yüzyıllarda daha da artar. Ne var, riyasız Evliya Çelebi 1630 yıllarında bunların sayısının kırk olduğunu yazar. Herbirinde 100-200 bahçıvan çalışırmış ve de hepsinde bir ahır, bir tavla dolusu da küheylan varmış.

XVII. yüzyılda hemen hemen adım başında bir özel bahçe de vardır. Beşiktaş'taki **Civankapıcıbaşı Bahçesi, Kazancıoğlu Bahçesi** — ki o da sonradan padişahlara geçmiştir —, Arnavutköy'deki **Delihüseyinpaşa Bağı,** Sarıyerdeki **Çelebisolak Bahçesi** — ki IV. Murat koskoca bir halife olduğu halde böyle bir cennet bahçesine sahip olamadığını söyleyerek çok hayıflar göstermiştir —, Kuzguncuk'taki **Nakkaşpaşa Bahçesi,** Sütlüce'deki **Ebussuut Bahçesi** — ki Ebussuut Ef. o ünlü yorumunu burada dem çeken bülbüllerle yazmıştır —, yine Sütlüce'deki **Bezirganbaşı Bağı, Aliağa Bahçesi, Ganizade Bahçesi, Eskiyusuf Bahçesi, Abdüsselam Bahçesi** — ki Evliya Çelebi'ye göre bahçelerin en güzelidir — bunlar arasında sayılabilir.

Son yüzyılda adı dillerde dolaşan bahçeler arasında ise Koca Hüsrev Paşa'nın — ki II. Mahmut onun için insan şeytanı demiştir —, Kıbrıslı Mehmet Paşa'nın, Yusuf Kâmil Paşa'nın eşi Zeynep Hanımefendinin, Hidiv İsmail Paşa'nın ve Şeyhülislam Arif Hikmet Bey'in — ki arkadaşlarının şiirlerine benzekler düzmeye pek düşkündür — bahçeleri vardır.

Son yüzyılda Sur dışında, Eyüp'te, Boğaz'da ve de Üsküdar'da büyük çiçek bahçelerine de raslanır. Buralarda çokluk gül, karanfil, lale, fulya, manolya, leylak, sümbül ve zerrin yetiştirilir. Az bulunur çiçekler üzerine çalışan bahçıvanlar da eksik değildir. Reşat Ekrem Koçu bunlardan Nikoli, Kiryas, Mitko, İli, Vangel ve Lüben'in bahçelerinin pek gözde olduklarını yazar. Tümü de Bulgar olan bu bahçıvanların bahçeleri Kasımpaşa'da Büyükpiyale'dedir. Ortaköy'de ise Vasil'in bahçesi vardır.

İstanbul'un en çok lale ve leylağı duyulmuştur. Kanuni çağında Almanya'ya ilk kez lale ve leylak da gönderilir. O yıllarda Maraş ve Üzeyr'de çok güzel sümbüller yetişir. Kefe'de lale, Edirne'de ise gül bahçeleri vardır. Ahmet Refik **Eski İstanbul** adlı yapıtında II. Selim çağında Üzeyr'den 500.000 sümbül soğanı, III. Murat çağında Maraş'tan 50.000 tane aksümbül, 50.000 tane göksümbül soğanı, Edirne'den 400 kantar kırmızı gül, 300 kantar sakızgülü fidanı, II. Selim zamanında Kefe'den 300.000 lale soğanı getirildiğini belirtir. Edirne'den fidan ve çiçek soğanları getirtilmesi son yüzyıla değin sürmüştür.

İstanbulluların lale merakı, bilindiği gibi, III. Ahmet (padişahlığı 1703-1730) çağında her türlü sınırı aşar. O çağda 1350 tür lale saptanmıştır. Lale bahçıvanlarının sayısı ise yüzün çok üstündedir. I. Mahmut (padişahlığı 1730-1754) çağında lalecilerin sayısı ise beş yüz elli sekize yükselir. Bu, Saadabat köşklerini yerle bir eden Patrona Halil'den sonra bile lale merakının yara almadığını gösterir. Reşat Ekrem Koçu Lale Çağının 1730 ayaklanmasından sonra bile sürgit olduğunu Has Odalı Salahi Ağa'nın günlüğünden — aferin be Salahi Ağa — anlaşılabileceğini de yazar.

Aynı günlük bize I. Mahmut üzerine de bilgiler verir. Günlük'-te açıklandığına göre Sultan Mahmut bir gün bahçede dolaşırken bir karanfil koparmış, onu kavuğunun tülbentine iliştirmiştir. Bundan şu çıkar ki, I. Mahmut da iyiden iyiye çiçek vurgunudur.

Ne var, başlıklara sarılan tülbentlerin kıvrımına çiçek iliştirme modası ta Tanzimat'a değin sürmüştür. Dal külah, dal fes giyenler ise çiçeğin sapını külah ya da fesin kenarından içeri sokar, çiçeği oradan şakaklarına sarkıtırlarmış.

XIX. yüzyılın sonu ile Meşrutiyet'in ilk yıllarında ise çiçek şakaktan ceket yakasına iner. İstanbul'un şık beyleri, zıpçıktıları, züppeleri, didonları, zarzurtçuları yaz kış, her gün yakalarında çiçeklerle görünürler.

Doğrusunu ararsanız, geçmiş yüzyıl kadınlarımızın başlarına oturttukları hotozlar da çiçek sevgisini gösterir niteliktedir. Hotozların üstünde incilerden çiçekler olur hep. Kırmızı yakuttan güller, sarı yakuttan fulyalar, elmastan yaseminler de gırladır. Sultanlarınki bile, çepeçevre, yakut güllerle süslüdür.

Çiçek, daha sonraları kadın şapkalarına da atlar.

Ahmet Rasim, Boğaz vapurlarındaki kadınları görünce insanın kendini çiçeklikte sandığını söylemiştir. Kadınların kimisi menekşe sepetini başına ters geçirmiş gibidir. Kimisi ise, İstanbul sokaklarında dolma satan zenciler gibi, ortanca, gül, yasemin vazosunu başlarına oturtmuşlardır.

Türklerdeki çiçek sevgisini gösteren daha bir sürü alışkanlık, gelenek de vardır. Ali Seydi Bey Osmanlı göreneklerinden açan kitabında lohusa evlerinde sunulan kaynar yada lohusa şerbeti tepsilerinin çeşit çeşit çiçeklerle donatıldığını belirtir. Münir Süleyman Çapanoğlu da Subyan okullarında çocukların her sabah öğretmenlerine, kalfalarına küçük bir demet çiçek götürdüklerini anlatır.

Gelgelelim lafımıza ki, Çin yazarları da çiçeğin türküsünü kırk

yıl dillerinden düşürmezler. Ozan Çovmushih aknilüfere — buna gazalboynuzu da denir — öylesine tutkundur ki geceleri gölün üstündeki bir kayıkta, o dik başlı çiçekler yanında yatmasa gözüne uyku girmez. Nedir, nilüfere hemen hemen bütün Çinliler baygındır. Ona düşkünlükleri biraz da tohumlarından çorba yapmalarına dayanır. Çin'de tutulan çiçeklerden biri de yasemindir. Onu, kadınlar çelenk yapıp başlarına takar. Çelenk olarak kullanılan başka bir çiçek de amberdir. **Yaşamanın Önemi** adlı kitabın yazarı Lin Yutang'a göre amberi ozanlar da sever.

Yazar Tao Çien'in çiçeği ise kasımpatıdır. Halk peonya çiçeklerini, çam ağaçlarını da çok sever. Çamda ululuğun bir simgesini görürler. Hele yıllanmış çamlar Çinlilere bütün ağaçlardan ileridir. Yaşlı bir bilge gibi her şeyi anlar, ama ağızlarını açmazlar. Çinliler dağları, kayaları da çok severler. Çam sesini de dağda dinlemekten büyük murat alırlar. Bambuyu ise çizgilerinin inceliği, bir de kendilerine bir evi düşündürttüğü için tutarlar.

Söğüt uzun boylu bir kadını anımsattığı için güzeldir. Erik ağacı ise sevdalı halinden ötürü hoşa gider. Çinliler armut ağacına da biterler. Onun için bol bol şiir düzerler. Japonları ise armut ağacı, hiç mi hiç, açmaz. Japonlar onun çiçeğini dünyanın en kaba, en kaknem şeyi sayarlar. Ne var, XI. yüzyılda yaşamış en büyük kadın yazarlardan Sei Şonagon onun taçyapraklarının kenarında pembeye çalan tatlı bir renk bulacaktır. Sei Şonagon erik ağacı çiçeklerini de çok sever. Ama bunu bütün Japonlar da sever. Kobe kenti dolaylarındaki Sumadera manastırındaki bir yazıtta eşsiz bir erik ağacı türünün nasıl korunacağı üzerine bilgiler bile vardır.

Japonların sevdikleri çiçekler arasında kahkaha çiçeği, nergis, menekşe, zambak, karanfil, şakayık, kamelya, süsençiçeği ve aknilüfer ön sırayı oluşturur. Adını San Domingo'daki bir Fransız valisinin adından alan begonya, geniş yapraklı çançiçeği, kasımpatları da çok alkış alır. Kasımpatının iki yüze yakın türü vardır. Her bahçede de bulunur. Kışın son günlerinde görünen ipek ipek, salkım salkım yünçiçeği ise süs bitkisi olarak kullanılır. Kantaronun kızıl yaprakları çoğu insanın içini karartır ama, son güz gelip dayandı da öteki çiçekler kurudu mu, renk renk taçları hoşa gider.

Adını yine bir valinin — bu kez bir İspanyol'un — adına borçlu olan lespedeza ise çoklarını büyüler. Hele üzerine sabah çiği yağıp da dalları boyunlarını yere doğru bükmüşse buna insanlar kadar geyikler de def dümbelek olurlar. Geyikler lespedeza kadar kediotuna da değer gösterir. İkisinin de yanından ayrılmazlar.

Sei Şonagon **Başucu Notları** adlı kitabında ozan İzumi Şikibu'nun açalyaya düşkünlüğünden de söz eder. Şikibu açalyanın koparılmasına hiç gelemezmiş. Oysa Şonagon'un kendisi bu bitkide hiçbir güzellik görmez. Buna karşılık, çiçeğe durmuş kiraz dalıyla uzun salkımları aşağı doğru sarkan salkımçiçeğini pek görkemli bulur.

Japonlar portakal ağaçlarını da beyaz beyaz çiçeklerle donandığı vakit seyretmek isterler. Bir de bunlara lespedeza gibi sabahleyin bakılmasından yanadırlar. Doğrusu Japonlar dallar üzerine konan çiğ ve yağmur taneleri karşısında ayrı bir şenlik sürdürürler. Bütün gece yağmur aldıktan sonra, sabahın ilk ışınlarıyla titreşen kasımpatlarından süzülen damlalar kadar onların dünyasını büyüten bir şey yoktur.

Başucu Notları yazarına göre katalpayı andıran, sıracagillerden pavlovniyanın — bu da adını Çar I. Pavel'in kızı Pavlovna'nın adından alır — menekşe mavisi çiçekleri de ayparçasıdır. Yalnız, geniş yaprakları aynı alımlılıkta değildir. Ama ankakuşunun pavlovniya üzerinde tünediğini yada onun ağacından gitar yapıldığını bilenler «Görkemli bir ağaçtır o» derler. İlkyazda akçaağaçlar da tatlı pembe yapraklarıyla dikkati çeker. Ne ki, bu yapraklar, yazın, parlak yeşile dönüşür.

Çiçek, Japonya'da uzun yıllar **sukiya** adı verilen çayodalarıyle birlikte düşünülmüştür. Çay ustaları çiçeğin kendisine ayrılan yerden uzaklaştırılınca tüm anlamını yitireceğine inanırlar. Ama o, çayodalarının en saygın yeri olan tokonomanın içine kurulur. Tokonomaya yağlı boya resimler de asılır. Ne var, çiçek vazosu oraya konur, ya da asılırken tokonomanın — duvarın bir girintisinden oluşmuştur burası — iki eşit dilime bölünmemesine dikkat edilir. Çünkü Mikado'nun ülkesinde iç süsleme bakışımsız bir temele dayanır.

Çayodasının süslenmesinde, gözden uzak tutulmayacak bir şey de sadeliktir. Hiçbir rengin, hiçbir çizginin yinelenmemesine de bakılır. Okakura Kakuzo: «Çiçek tokonomada tahtına kurulmuş bir padişah gibidir» der. Oraya çiçeğin etkisini bozacak tek şey konmaz. Duvara asılan tablo bile çiçeği bütünler. Konuklar çayodasına girince, ev sahibine saygılarını sunmadan önce çiçeğin önünde eğilerek onu selamlarlar. Çiçek solunca, çay ustası onu, yüreği burkularak akarsuya bırakır, yada toprağa gömer.

Çiçek bakımı Japonya'da çok yıllar önce başlamıştır. Tavşan tüyü bir fırça ile çiçeğin yapraklarını yıkamak, ömrünü uzatmak için her evde bir hizmetçi bulunur. Kakuzo, şakayıkların, dışı cas cas yanan bir giysi giyinmiş, ayparçası bir kızcağız eliyle yıkanmasının

Yuençunlang'ın **Pingçe** kitabında yeraldığını söyler. Aynı kitapta kış eriğinin de cılız ve soluk yüzlü keşişlerce sulanması gerektiği yazılıymış. İmparator Huensung da, ağaçlara öylesine bağlıymış ki, kuşlar gelip de yaprakları didiklemesinler diye, ağaç dallarına çıngıraklar astırırmış. Aynı imparator, bahar bastırır bastırmaz da, çiçekleri neşelendirmek için, yanlarında saray mızıkacılarına konserler verdirirmiş.

Çiçeğin kendisi için ululanması ise XVII. yüzyılda başlar. Artık her çiçek çayodasından ayrı bir şeydir. Vazolar ona ancak bir sevimlilik katarsa katar.

Japonların çiçeğe verdikleri önem onlara çiçek düzenleme sanatını buldurmuştur. Kitaplar, ilk çiçek düzenlemesinin Hintli rahiplerce yapıldığını yazar. Rahipler fırtınadan yere düşen, yada sıcaktan buruşmaya başlayan çiçekleri alır, onları suya koyarak yaşamlarını uzatırlarmış. Ama bunların düzenlemesi çok basitmiş. En büyük dalı ortaya oturturlar, iki yanına da dikey olarak daha kısa dallar yerleştirirlermiş. Bir başka dal da bunların tümünü ayakta tutmaya yararmış. V. yüzyılda Buddhacılık, Kore yoluyla Japonya'ya geçtiği vakit Japonlar daha da basit düzenlemelere başvurmuşlar.

Japonya'da çiçek düzenleme sanatı asıl XV. yüzyılda başlar. Ressam Soami bu güzel geleneğin kurucularındandır. Çay ustası Yuko ile İkenobo ailesini türeten Senno da onun öğrencileridir. Bu sanat XVI. yüzyılın ikinci yarısında ise en parlak yıllarını yaşar. Çiçek ustalarının amacı bitkinin — bu düzenlemelerde çokluk ağaç dallarına da yer verilir — canlılığını yitirmemektir. Bu yüzden çiçekle yaprağı birbirinden ayırmamaya büyük önem verirler.

Bu sanatın bir adı da vardır: **İkebana.** Çiçekler vazolarda olduğu kadar kum sandıklarında da düzenlenir. Bu sonuncular çok geniş ve büyüktür. Tapınaklarda ve tapınak bahçelerinde daha çok **Sunamomo-Rika** adı verilen bu sandık düzenlemeleri yeğlenir.

Şimdi dikkat! Çok bilimsel bir işe başlıyoruz. Bayan Gusty Herrigel'in **Çiçeklerin Yolu** adlı kitabını okuyacağız. Gerçi bu, bizi biraz sıkacaktır, ama **ikebana**'nın gizlerini ele geçirmenin başka bir yolu da yoktur.

Herrigel'in demesine göre üç türlü düzenleme vardır. **Seika** adındaki ilk düzenleme biçimsel bir yol izler. Ama bu yöntem, kimi zaman günün esinlerine de kaptırır kendini. O vakit yarı-biçimsel bir nitelik kazanır. Evlerde uygulanan düzenlemeler de daha çok budur. Ne ki, **seika**'nın özgür bir düzene kucak açan bir başka uygulaması da vardır. Doğalcı olan bu uygulamada çiçek ustaları her türlü biçimciliğe arka dönerler.

Nageire adını taşıyan ikinci tür düzenleme ise bitkiye göre değişen bir çalışma gerektirir. **Moribana** adındaki üçüncü düzenleme ise daha çok bronz, porselen, yada lakeden yapılmış alçak ve çok geniş kaplarda gerçekleştirilir. Kimileri buna açıkhava resmi de der. **Moribana**'da kimi zaman çanağın dibine küçük taşlar serpiştirildiği de görülür. Yazın ise suya çok geniş bir yer ayrılır.

Japonya'da çok ucuza çiçek düzenlemesini öğreten ustalar da vardır. Derse gelen her öğrenci ilkin diz çöker, kollarını ileri doğru uzatarak, alnı yere değinceye dek ustanın önünde eğilir. Bunu yaparken de hiç konuşmaz. Odadakileri de aynı biçimde selamladıktan sonra ise boş bir minder üstüne çöker, ayaklarını altına alarak oturur. Üstünde bir çiçek demeti bulunan dört köşe siyah lake bir masa orada öğrenciyi beklemektedir. Öğrenci demeti alıp özenle çözer, kendi düzenlemesine uygun düşecek dal ve çiçekleri ayırır. Sonra da evinden getirdiği bambudan yada madenden vazoya çiçeklerini dizmeye başlar. Düzenlemesini ustasına beğendirinceye değin de yaptığını bozar, yeniden yapar.

İlk dersler, başlıca üç dala bir biçim vermeye dayanır. Bunlardan biri uzun, biri orta, biri de kısadır. Uzun dal gökyüzünü **(şin)**, ortancası insanı **(so)**, en alttaki kısa dal da yeryüzünü **(gyo)** canlandırır. İnsanın ortada oluşu onun gökyüzü ile yeryüzü arasında buluşuna işarettir. Öğrenci dallara öyle bir biçim verir ki, tepeleri bir üçgeni oluşturur. Unutmadan onu da söyleyelim, vazonun dibine, dalların dik durabilmesi için, **kubari** adında yumuşak ve bükülgen bir çeşit çatal da oturtulur.

Düzenlenmeye başlamadan önce öğrencinin kendi içini dinlemesi de gerekir. Bu, çiçeğin ruhu ile kendi ruhunun birleşmesine yol açar. Böylece evrensel ruha da ulaşmış olur. İşte o vakit, öğrencinin bir maske gibi duran yüzü birden canlanır, bir iç güzelliğinin ışığıyla aydınlanır. Artık çekinecek bir şeyi yoktur. Çiçekleri alır, onlara istediği biçimi verir. Yalnız uyuma büyük bir önem vermeyi unutmaz. Bilir ki çiçek düzenlemesinde sadece renklerin **ve biçimin** uyumu geçerlidir.

Sanırım artık Herrigel'in yakasını bırakmak zamanı gelmiştir. Gerçi o, doğanın ruhsuz ve cansız olmadığı üzerine bir şeyler gevelemeye çalışacaktır ama biz artık gözlerimizi Zen manastırlarına çevirelim. Çünkü onların bahçeleri ayrı şenliktir.

Ama dikkat edelim, her Zen manastırının kapısı **(san-mon)** ile dışkapı **(so-mon)** arasında küçük bir gölcük vardır. Gölde çokluk nilüferler bulunur. Kimi zaman da oraya bir çağlayanın suları dökülür. Bahçeye geçmek için küçük bir köprü aşılır. Masumi-Şibata **Japonya'**-

da Zen Manastırlarında adlı kitabında bu bahçelere kimi zaman ruhun simgesi olan bir havuz oturtulduğunu yazdığına göre havuzu görünce de şaşırmayalım.

Bahçe kayalar ve tepeciklerle süslenmiştir. Bunların çiçek yerine kullanılması Japon iç savaşlarının bir sonucudur. Hele 1467 - 1477 yıllarında on yıllık bir iç savaş Kyoto'yu unufak edince herkes yokedilmez ve bozulmaz sanat biçimleri aramıştır. Eh, bu iş için de taşlardan daha uygunu yoktur.

Bahçelerin tek bitkisi, ağlayan kiraz ağaçlarıdır. Toprak ise beyaz kumla örtülmüştür. XIV. yüzyılda yaşamış Rahip Muso'nun düzenlediği bahçeler de kayalar ve taşlar arasındaki uyuma dayanır. Muso, bahçelerini çevredeki dağlara, yeşilliklere uydurmaya da büyük önem verirmiş. Onun elinden çıkan bir bahçeyi gören herkes şöyle dermiş: «Muso yine manzarayı bahçesine katmış!»

Muso'nun düzenlemesi, kimi zaman, bahçe duvarını da aşar. Berideki dağlara değin uzanır. O, Tenryu-ji manastırında daha başka bir şey de yapmış, dolaylardaki nehrin bir ayağını bahçenin içinden geçirmiştir. Muso, Rinsen-ji manastırının bahçesini ise çeşitli çayır otlarıyla donatmıştır. Bu yüzden burası yıllarca «Yosunlar Bahçesi» diye anılmıştır. Muso'nun burada yaptığı bir yenilik de gölcüğün kıyısına keşiş kulübeleri dizmesi, kulübelerin çevresini de renk renk çiçekler, söğütler, bambular, kirazlar ve çamlarla bezemiş olmasıdır. Bunların kayalar ve taşlarla uyumu ise insanı hazırola geçirtecek bir güçtedir. Burada, Muso'nun gerçek bir sanat cambazı olduğunu ortaya koyan bir davranışına da raslanır. O da, uyumun bozulmaması için keşiş kulübelerinde en çok 16 keşişin yatmasını koşul olarak öne sürmesidir.

Muso'nun bahçelerinde, arkadaki dağa doğru uzanan taşlar insana kurumuş bir çağlayan yada akarsu etkisi verir. Bir başka deyişle, Muso'nun çağlayanları kurutulmuş çağlayanlardır. Bu nedenle, bu bahçelerin kimine sonraları «Kurutulmuş Felsefe Bahçesi» adı verilmiştir. XVII. yüzyılda Kyoto'da yapılan **Büyük Hojo Bahçesi** de bir «Kurutulmuş Felsefe Bahçesi»dir.

Muso'nun bahçeleri geçmiş yılların anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkar. Masumi-Şibata'nın demesine göre eskiden soylular, özellikle de Kyoto soyluları, kent çepeçevre dağlarla kuşatıldığı için denize büyük bir özlem duyarlarmış. Bu yüzden de göllerin, havuzların deniz izlenimi vermesini isterlermiş. Deniz hayvanlarının yaşama ortamı bulabilmesi için de göle çokça tuz atılır ve suyu her gün değiştirilirmiş. Tuzla manzarası vermek için de kimi göllerin üzerinde

yapma dumanlar yaratıldığı da olurmuş. Sonra da soylular bu göller üzerinde kayıkla geziye çıkar, çalgı çalar, güleceksiniz ama söyleyelim, şiirler düzerlermiş.,

Şokoku-ji manastırının rahiplerinden ressam Seşu'nun (1420 - 1526) yaptığı bahçeler de Muso'nunkiler kadar ünlüymüş. Seşu, Yamaguçi'deki **Joei-ji Bahçesi**'ni boy boy, çeşit çeşit üç bine yakın taş ve kaya ile bezemiş. Kayalar havuzun içine değin uzanıyormuş. Ama Seşu toprağı kumla değil, çimenle kapatmış. Burada da çiçek ve ağaç adına bir şey yokmuş. Yalnız şuraya, buraya açalya çalılıkları serpiştirilmiş. Bunlar, kayaların boyunu aşmamaları için, sık sık budanırmış. Ama Seşu'nun çiçeğe ve ağlayan kiraza yer verdiği bahçeleri de varmış.

Gelin görün ki, öteki yüzyıllarda dağlar ve kurutulmuş akarsular yada çağlayanlar ilkesini sürdüren büyük bahçelere arka dönülecek, küçük bahçeler yapımına geçilecektir. Böylece yalnız soyluların, para babalarının değil, halkın da kendi bahçeleri olacaktır.

Burada artık Japon bahçelerinin de yakasını salıvermemiz gerekiyor. Çünkü XX. yüzyılla birlikte Japonlar da onları bırakacak, gittikçe çoğalan yurttaşlarını nereye sığdıracaklarını düşünmeye koyulacaklardır. Sonunda da blok apartmanlar, gökdelenler, fabrikalar, bentler, köprüler, yollar doğanın yeşilini ortadan kaldıracak, yada onları delik deşik edecektir.

İkinci Dünya Savaşından sonra ise Japon kentlerinin doğa ile hemen hemen hiçbir alışverişi kalmayacaktır. Savaş Japonya'da her şeyi değişikliğe uğratmıştır. Eskiden İmparator sarayına başını çevirip bakmak yasak iken artık kimi yeraltı yolları Sarayın altından bile geçecektir.

Olanlar da, belki en çok Zen müritlerine olmuştur. Zen müritleri, bundan böyle kurutulmuş felsefe bahçelerinde — bunların çoğu İkinci Dünya Savaşı bombardımanlarında bin parça olmuştur — gezinemeyecek ve ağlayan kirazlar altında kendi iç dünyalarına dalıp gidemeyeceklerdir.

Ama kimin umurundadır bu?

İtalyan Rönesans ressamlarından Taddeo Bartoli'nin dediği gibi en soylu renk altın sarısı değil midir? Ne var, Bartoli onu tuvaline çalmaktan başka bir şey düşünmezken, bugünün insanları onu evlerine, fabrikalarına, otomobillerine, iç çamaşırlarına vede yüzlerine sürmektedirler.

Böyle bir dünyada da, ister kurutulmuş, ister kurutulmamış olsun elbet felsefe bahçelerine gerek duyulmayacaktır.

ben, VI.

ilhan berk

«Her insanda, insanlığın bütün halleri vardır.»
(Montaigne)

KENTLER/KİTAPLAR

1.

Montaigne'nin **«Beni Fransız yapan Paris'dir.»** dediği gibi, beni de ben yapan kentlerdir, derim. Yazdıklarıma bakıyorum da hep kentler olmuş şiirlerimin kaynağı. Çocukluğumun kenti Manisa'yı bir yana bırakırsak, daha çok kentler üstüne yazmışım gibi gelir bana. Ama Manisa nedense hiç girmemiştir yazdıklarıma. Oysa ilk şiirlerim orada yazıldı, yayımlandı. Ama Manisa'yla ilgili hiç bir şey bulamıyorum onlarda. Yığınla anım var oysa: İlk dağlar, ilk gökler, ilk geceler, gündüzler, ağaçlar, otlar, arkadaşlıklar, acılar, aşklar. Sonra yangınlar, saldırılar, işgaller, ölümler var. Bunların üstlerine niçin yürümedim, niçin bende iz bırakmadılar. Sonra o yollar, sokaklar, çarşılar, evler, dükkânlar; Manisa demek olan kaleler, yıkıntılar, tarih. Bugün Manisa'yı düşününce ilk sıcağını anımsıyorum, ilk onu duyuyorum bütün gövdemde. Yeryüzünde bunca sıcaklar gördüm, bunca sıcaklarda gittim geldim, ama bir o kalmış bende. Sonra da o dağ. Kentin üstüne çullanmış, kenti ezmiş, ayakları altına almış o dağ. Sonra o fukaralık, yakamıza sımsıkı yapışmış o fukaralık. Sanki ben bunları hiç yaşamamış gibiyim. Sanki başının üstünde uçan uçakları, bombaları, yanan kenti; sonra kente giren askerlerimizi, alınan esirleri, evsiz barksızlığımızı, sığındığımız, uzun taşlıklı güzel Yahudi evlerini; istasyonu, gelip geçen trenleri, Manisa'nın o düz, lekesiz göğünü, uzun yolları, çıkmaz sokakları, okula gidişimi, kunduracı,

dişçi, ciğerci çıraklığımı, o çıraklık yıllarını, o beyaz arkadaşlarımı, o altın dişli, boyunbağlı, mendilli Tevfik ağabeyimi, altın dişli boyunbağlı, mendilli olduğu için en büyük ağabeyimden dayak yiyen hiçbir işe yaramayan hiçbir iş tutmayan ağabeyimi, sonra ikide bir karakollara düşen, annemle karakollara yatak yorgan taşıdığımız Halil İbrahim ağabeyimi, tabancasını her akşam yastığının altına koyup uyuyan en büyük ağabeyimi; geceleri evini dörtdöndüğüm, onun için ölümlere gidip geldiğim ilk sevdiğimi, ilk şiirleri, ilk cıgarayı, bütün bunları sanki bu uzun, ince (saçlarını ortadan ayıran, biryantin süren, arka cebinde ayakkabılarını silmek için bez taşıyan, pantalonları hep ütülü, özenli, cep mendilli, boyunbağlı) çocuk yaşamamıştır. Manisa, salt dağı, sıcağı, tozu, uzun yolları olan bir kenttir sanki. Sanki bayramları elimden tutan babam, (o bodur, çiçek bozuğu, halep çıbanlı, hovarda adam), o incecik, uzun, güzel annem, bu kentte gömülmemiştir. Bu kent sanki benim düşlerimde kurduğum, atlaslarda olmayan bir kenttir. Bu neden böyle olmuştur? Bilmiyorum. Ben ki gördüğüm, dokunduğum, yaşadığım herşeye bağlanmış, gördüğüm herşeye sarılmışımdır. Yaşamamın çetelesini tutmuşumdur. Bütün bu insanca şeyin üstünü niçin çizdim, niçin onları gömdüm, niçin bunların yeryüzüne çıkmasına karşı durdum? Niçin benim gibi bir kent adamı, Manisa'yı, bunca şeyi sözlüğünün dışına atmıştır? Bilmiyorum. Niçin Manisa deyince yalnız o korkunç sıcağını ansırım? Yalnız o sıcağı derime sinmiş duyarım? Niçin?

2.

Öğrenicilik, gençlik yıllarımın öbür iki Kenti İzmir'le Balıkesirde pek yer etmemiştir bende. Manisa, elime almak istemediğim, görmek istemediğim (bir otuz yıl önce mi onu elime alıp baktım ve bir daha görmediğim) bir kitap, İzmir üç beş şiir, Balıkesir'de bir iki şiirle kapattı, bıraktı beni. İzmir bir beyazlıktır benim için. İzmir'de beyaz bir arkadaşımla, uzun bir kuleye çıkar, uzun bir öğretmenden resim dersi alırdık. O kulede biz yalnız ikimizdik gibi gelir bana. İzmir, bu içine kapalı çocuk için o kuleydi, o kule ve o beyaz olan. Sabahlara, hep sabahlara benzeyen o beyaz olan. Çıplaklık nasıl bana annemle deli ablamdan kaldıysa, o duru, yıkanmış çamaşırlar gibi duru o beyazlık da ondan kalmıştır. Onunla deliler gibiydim ve başka hiç bir şey görmüyordum. Bugün şiirlerimde bıraktığım o büyük, geniş, arı, yalın boşluk, o beyazlıktır gibi gelir bana. Bütün beyaz kâğıtlara, bütün beyaz boşluklara o'dur diye bakarım. Yazdığım, ama belki de yalnız benim okuduğum bir beyazlık. Aşkın dikalası, ta kendisi.

Balıkesir'se siyah, uzun, bademsi bir gözdür. Yine öyle siyah,

yine öyle uzun bir kaş. Belki yalnız bir kez görmüştüm o gözü, bir başörtüsünün büyük bir aşkla kapattığı, araladığı, ölümlere kolların sallana sallana gidileceği, çarpışılacağı bir göz. Bugün Balıkesir sözcüğü böyle bir gözü getirir kor önüme. İşte yalnız bu diyebilirim Balıkesir için. Ama bunca yaşadım, o denli güzel başka bir göz yok usumda. Öteyandan, bunca iyi ansıdığım bu gözü ben gerçekten görmüş olabilir miyim diye de düşündüğüm olur. Öylesine gerçekle düş arası ki, biri öbüründen ayrılmazmış gibi gelir bana. Bir de kafesli evler, örtülü kadınlardır, örtülü beyaz kadınlardır Balıkesir, hepsi büyük, kara, güzel gözlü kadınlar.

3.

Çocukluğumun, gençliğimin bu kentlerinden sonraki kentler şiirlerime enikonu girdiler, ben de yalnız insanlarıyla değil, bütün görüleri, bütün konumları, rüzgârları, suları, köprüleri, yapılarıyla yaşadılar, kaldılar, beni yaptılar. Troçki, kendinden söz eden bir yazısında **«Çölde manzara sanatı, gelişemezdi, oluşamazdı.»** der. Büyük içerikli bir sözdür bu. İlk anda köyler, kırlar, kasabalar beni yabanlığı, yalınlığı, insanlarının doğallığı, içtenliği, doğayla çarpışa çarpışa edindikleri kişilikleriyle korkunç ilgilendirirler. Bin yıl oralarda, onlarla yaşayabilirmişim gibi gelir bana; ama bir zaman sonra birden sıkılıveririm, boğulacak gibi olurum. Öğretmen olarak gittiğim Espiye, uzun süre kalabileceğim, sıkılmayacağım bir yer olarak geldi bana. Denizle ilk orada haşırneşir oldum, kitaplarıma girmeyen, sevdiğim yığınla şiirler yazdım orada (hep dergilerde kalan kuzey şiirleri), çocukları, çocukları tanıdım, âşık oldum. Deniz kıyısı evlerini, deniz kıyısı kahvelerini sevdim, dünyanın en güzel yeşilini orada gördüm, kösnünün bin göz bin dudak halinde dolaştığını, yaşadığına tanık oldum. Rüzgârları, yağmurları, insanın derisine işleyen havayı, vadileri, en güzel gökyüzlerini seyrettim; deliksiz uyudum, uyandım. Yüzlerce yüzü, çocukları, çocukları taşıdım yıllarca içimde; ama sonunda içimde hiç burukluklar taşımadan bıraktım orasını. Daha da kötüsü, bir kurtuluş olarak kabullendim bırakışımı, kaçışımı. Hâlâ da öyle düşünürüm.

4.

Benim gözümü açan, beni ben yapan kentlerin ilki İstanbul'sa, ikincisi de Zonguldak'tır. Zonguldak, İstanbul'da gördüğüm insanları, yığınları, tarih, coğrafya yükünü kesinleştirdi, prizmalardan geçirdi, yudu, billurlaştırdı, süzdü (**İstanbul**, kitabına giren, İstanbul yaşamamın uzun şiirinin yanısıra kitaptaki öbür şiirler Zonguldak'la pekişti). Zonguldak insanlara yığın gözüyle bakmamı, sınıf kavramını,

toplum yapılarını, insan ilişkilerini öğretti. Zonguldak'ta, birden şimdiye değin görmediğim bir insan kesitiyle, topluluğuyla karşılaştım. Kent sanki bir ayrılığın, karşıtlığın, tek türlülüğün bir örneğiydi. Kentin her yerinde hemen hemen tek bir insan türüyle karşılaşıyordum: İşçi sınıfı. Kentle bu sınıf birleşmiş ikisi birbirinden ayrılmaz olmuş gibiydi. Coğrafyanın insanları böylesine birbirine benzettiği böyle bir kenti, çok sonraları İngiltere'de gördüm. Burada iki şey daha açıkça belliydi: Yöneten, yönetilen tarih. Yönetilen tarih yeraltlarına gömülmüştü, insanlarıyla, yaşamıyla yeraltlarının coğrafyasıydı o. Yeryüzüne sanki hiç çıkmayan bir dünyaydı. Çıktığı zamanda dışarsını hemen kendine benzeten, hemen kendi oluveren bir yeraltı dünyası: Kara, yapışkan, fukara, pis. Yöneten, bir yeryüzü adamıydı, ışıklı, beyaz, bayındır. Yeraltlarına salt yeryüzündeki işlerini daha iyi yürütmek, denetlemek için iniyordu. O kadar.

Zonguldak'ı örgütlenmiş emeğin bir sıkıyönetim kenti diye düşünüyorum. Böyle bir dünyayı görmek beni allakbullak etti. Yeryüzündeki yerimi orası saptadı. Ondan sonra gördüğüm, yaşadığım kentler (Samsun, Kırşehir, Ankara) özellikle ilk ikisi, daha çok da Kırşehir, Zonguldak'ı her gün daha bir büyüttü, daha yoğunlaştırdı, beni daha bir vatandaş etti. **Günaydın Yeryüzü**'nün büyük bir bölümü, **Türkiye Şarkısı, Köroğlu Kırşehir**'de yazıldı. Ama bu kitapların kökeni Zonguldak'tır diye düşünürüm.

5.

Kırşehir'de bir bin yıl yaşamışım gibi gelir bana. Kırşehir, Zonguldak'ın tersine, Zonguldak'ın yeraltı insanlarının, yeryüzüne çıkışıydı. Coğrafya da, siyasa da, tarih de bir oydu. Kapalı insan, tarih, ekonomi yaşamının simgesiydi. Bu yeryüzündeki kapalı, ilkel, geri kalmışlığın doruk bir kentiydi. Ortaçağlı büyük bir köy. Ama ekmeği, tuzu, sütü dışarıdan gelen, kendi kendine yetmeyen bir ortaçağ köyü. Toprağın bütün katılığının, bütün zulmünün sürdüğü, rüzgârın, yağmurun, güneşin ters düştüğü, doğanın hapsedildiği, kurşunlandığı, zorbalıkla yönetildiği bir yer. Dünyanın içinden attığı, sürdüğü, bilmek istemediği bir kent. Siyasal bir sürgün yeri de. Hikmet Kıvılcımlı kentin hapishanesindeydi, A. Kadir burada sürgündü, yabancı bir yığın insan buraya sürülmüştü. Ben de buraya sürülmüştüm. Ama ben bir işi, karısı, çocuğu, evi olan bir sürgündüm. Okulla ev arasında gidip gelen, dünyada yalnız okulla evi arasında yaşayan biri. Bir zamanlar uzattığı bıyıklarını kesmiş, uzun caketler, uzun paltolar giyen, uzun bir adam. Üflesen düşecekmiş gibi zayıf, ama Bursa bıçakları gibi dayanıklı, güzel bir kadınla pencerenin önünde her

an gökyüzünü soran, dünya sanki salt gökyüzüymüş sanan, kara bir çocuk. Kırşehir'de çekilmiş, üçümüzün olduğu bir resimde Edibe su yolları gibi ince, atlaslardaki dağlar, yollar gibi uzayıp giden, kıvrılan, sonra da toplanan deltalar kuran, dörtyolağızları gizi aydınlık, güleç. Uzun, açık bir manto giymiş, atkılı, ayaklarında uzun çizmeler var. Daha sık, siyah saçlarını topuz yapmamış, bırakmış, gerisinde toplamış, sağ yanda kabartmış, soldan ayırmış. Ahmet ikimizin ortasında durmuş, kısa, okul önlüklü, yere değin uzanan, bol pantalonlu, ayakları otların arasında yitmiş ve ayakta bizim gibi. Omuzuna tanıdık küçük bir çocuğu almış, öyle durmuş. Gülüyor, saçları bir numarayla kesilmiş, sağ elini arkaya atmış, sol eliyle çocuğun ayaklarını tutuyor. Sağa yatmış biraz başı, korkunç güzel. Sekiz yaşlarında mı? Öyle olmalı. Ben uzun mu uzun bir palto giymişim, adamakıllı bol, geniş, bir heyula. Şimdiki halimle iki ben sığarım içine. Siyah gömlekli, açık renk boyunbağı takmışım. Üçümüz de biraz sağa eğmişiz başlarımızı. Yüzüm toplu, güzel. Sağdan ayırmışım saçımı, hafif kıvırcık da. Bakıyorum. Bir elim paltonun cebinde, öbürü görünmüyor. Belli o gün kıra çıkmışız, bahar olacak, ayaklarımızın altındaki otlar çiçek açmış, bir düzlükte durmuşuz. Geride iki üç bodur ağaç, hemen yanımızda daha fidan halinde bir ağaç, yapraklı, uzun. Bir elma ağacı olacak. Kentin öyle pek uzak bir yerinde olmasa gerek burası. Ve kesinkes pazar. Bu fotoğrafa şimdi bakarken ve benim şimdi düşündüğüm Kırşehir, sanki benim burada anlattığım karanlık, bunaltıcı kent değilmiş gibi geliyor. Bu fotoğraf sanki bir başka yerde çekilmiş gibi. Doğanın böyle bir anı görülemezmiş, doğa böyle açılıp, saçılamazmış, demirlerini böyle kıramazmış ve biz bu denli, güneşli, aydınlık mutlu olamazmışız gibi. Hele ben nasıl böyle doğayla coğrafyayla mutlu olabilirim, doğaya böyle açık olabilirim? Benim bu sekiz yıllık sürgünlüğümün böyle güler yüzlü çağı acaba kaç kez olmuştur diye düşünüyorum. Öbür fotoğraflara bakıyorum; Öğrencilerle çekilmiş öbür fotoğraflarıma. İşte hepsinde asık, durgun, suskun yüzüm. Bu asık yüzlerdeyim daha çok, daha çok onlar beni tamamlıyor, bütünlüyor, beni ben yapıyor. Daha çok onlarda buluyorum kendimi. Onlarda okulla ev arasında dönen, sınıflara gerili bir yay gibi girip çıkan, sokağa zırlanıp çıkan, çarşıda öyle dolaşan, berberde öyle oturan, öyle konuşan, omuzuna hep dokunulup **'haydi'** denecek gibi yaşayan, sıkkın, bunlu, ancak eve girince gevşeyen bir yay olan. O bunlu fotoğraflardayım, ben o bunlu fotoğraflarda gelişimin daha haftası geçmeden arkasından dosyası gelen, Emniyete iki de bir çağrılıp gelen kitaplar mektuplar için sorgusu yapılan, savcılıklarda **Günaydın Yeryüzü** için ifadesi alınan, İstanbul Ağır-

ceza muhakemesine çıkan, evi basılan, kapılara, evinin duvarlarına KOMÜNİST diye yazılan o fotoğraflardayım ben daha çok elbet.

Kırşehir'de başka bir insanı, başka bir coğrafyayı tanıdım. Orta Anadolu insanını, ve coğrafyasını. Orta Anadolu insanı kapalı, karanlık, katı. Hemen hemen gülmeyen, hemen hemen konuşmayan, sorgusu, yanıtı olmayan, sessiz, suskun bir insanlar kesiti. Toprağı, doğası gibi kapalı, devimsiz, sert, duruk. Duran, bakan insanlar salt. Düz, iple çekilmiş gibi gergin, patlamaya hazır gibi de kurulu, yaban ve yalın. **Türkiye Şarkısı**'ndaki gibi kara, kuru, ağızlarını bıçak açmayan. Ve isyan halinde. **Türkiye Şarkısı**'nı, **Köroğlu**'nu bu insanlar, bu coğrafya yoğurdu. O kitaplardaki bunluk bana ondan kaldı. Bugün bakıyorum da ben bu karanlığı, bu cehennemi yazamamışım, bu insanları, bu doğayı ayaklandıramamışım, başkaldırtamamışım, umutsuzluğu yeterince koyamamışım, onu büyütememişim, silahlandıramamışım diyorum. Zulümleri, hayınlıkları, baskıları, karanlığı göstermekle kalmış, umudu da tosunlaştıramamışım, ona yaslanmakla kalmışım (1).

Sabahın içinde bir Sivas kilimi
Pembe pembe gülüyordu

Almış parıltısını nehirlerin, ırmakların
Pul puldu

Yeşilinden Sivas üzerinden geçen ovalara
Bir parça gitsin isterdi

Ovada pamuk, ovada tütün, ovada iğde
Onsuz karanlıktı

Onsuz bir yalnızlık çocukların gözlerinde
Bakınca görülüyordu

Dünyagüzelim mavisi karışmalıydı bütün kilimlere
Bütün kilimlerde yaşamalıydı

Yaşamayı daha haklı gösteremezdi
Sivas üzerinde başka hiçbir şey

Bir Sivas kilimi sabahın içinde
Bilinsin istiyordu bütün kıtalarda
Bahtiyar rengi

(**Türkiye Şarkısı**, sayfa 12, 1953.)

---

(1) KİLİM

Bu şiirdeki bu umudu yadırgıyorum bugün. Orta Anadolu'nun acı gerçeğini bir yana atıp, onu çırılçıplak ortaya koymak, bu cehennemi çizmek, ayaklandırmak yerine, umudu baştacı edişimi anlamıyorum. **Köroğlu**'da bu umut daha da baskındır, bunu ona yakıştırabiliyorum ama doğanın, insanın bu denli sürüldüğü, yoksandığı, varlığına karşı çıkıldığı bir yerde, umudun yükü, gücü beni bu denli kendine bağlamamalıydı. Bu umuttan çok, Samsun'dayken bir tütün işçisinin **İstanbul** kitabımı okuyunca, bana: **'Ben öyle şiirler istiyorum ki, beni yerimden oynatsın, beni ayağa kaldırsın, çarpıştırsın'** dediği gibi bir isyan, bir protesto olmalıydı, diyorum. Aragon'da, Eluard'da, Nazım Hikmet'te sevdiğim de buydu. Nazım Hikmet, Bursa cezaevindeydi, **Günaydın Yeryüzü**'ndeki **Romancero** adlı uzun şiir bu etkilerin şiiri değil miydi? Bir gün alıp götürüleceğim sanısıyla yaşamamışmıydım o sekiz yılı. Her kapıyı açışımda, bu korkular değil miydi beni saran? Hiç değilse niçin bu korkularımı yazmıyordum. Umut neyimeydi benim?

6.

Kırşehir'deki bu yaşamım bir gün tak deyince, Edibe'yi, oğlumu yüzüstü bırakıp İstanbul'a çıkıp geldim. İstanbul'da özel bir lisede öğretmenliğe başladım. Ama bu dönem çok sürmedi, Bakanlık öğretmenliğimi onaylamadı ve sokağa düştüm. Ankara'ya koştum, yeniden öğretmenlik istedim, bir yıla yakın bekledim; başvurmadığım yer kalmadı, işsiz, güçsüz, ordan oraya dolaştım. **Günaydın Yeryüzü**'ndeki kimi şiirler bu dönemin şiirleridir (2). Ankara'da yatacak yerim yoktu,

Bir rüzgâr esti denizin üstü kabardı
Bozkırda akşam oldu olacak dedim.

Senin bulunduğun şehirde gazlambaları yanmıştı
Karıncalar, tarla fareleri birbaşındaydılar yine dünyada
Bir şiir başını alıp çıkmıştı
Bir şiir şehirlerin yüreğini dinledi
Senin bulunduğun şehrin yüreği param parçaydı.

Bir sabah hava dayanılmıyacak kadar güzeldi
Bir sabah kaya oyuklarında yaşayan insanların
Yürekten dostu bir kişi
Bir sabah daha iyi bir hayat adına
Başını alıp çıkmıştı.

---

(2) VATANDAŞ

Bir gökyüzü gördüm ki İstanbul'da
Daha hiçbiri görmemiştir insanların
Bulutlara baktım boyuna yer değiştiriyorlardı
İnsanlara baktım hepsinin bir hikâyesi vardı
Bir çocuk durmuş denize işiyordu
Vapurların biri geliyor biri gidiyordu
Ölüm çıkar burdan
Ama ben çıkmam dedim.

Ne kadar insan yaşarsa dünyada
O kadar bölük bölüğüm
Ama daha ilk adımda param parça oldum
Daha ilk adımda aklıma sen geldin yüreğim küt küt etti
Ufacık yüzünü gördüm kahvenin camında
Önümden el ele vermiş çocuklar geçiyordu
Bir kırlangıç havayı yarıp geçti
Gökyüzü neredeyse düşecekti.

Efendim, bir yaprak nasıl dönerse rüzgârda
Öyle yaşadım.
Yani bir altı ay ben kendimde değildim
Bir altı ay ben kendimi düşündüm dünyada
Yani bir altı ay yaşamadım.

Bir gün bir sabah bir akşam
Bir sen değilsin dedim, İlhan Berk, kendi kendime
Bir sen değilsin
Ne kadar insan yaşıyorsa bu memlekette
O kadarız dayanan
Dedim de rahatladım.

(Günaydın Yeryüzü, s. 65 - 67, 1952)

onun bunun yanında kalıyordum, parasızdım. Bir zaman Suphi Taşan, Arif Damar baktı bana. Sonunda bir arkadaş bir bankaya aldırdı beni. Ama orada bir ay kaldım, polis arkamı bırakmadı, atıldım ordan. Bu dönemin Ankara'sını yaşamamın en berbat, en kötü, en sefil Ankara' sı olarak saklıyorum, altını da en kalın çizgilerle çiziyorum. (Şimdi gerime bakınca, bunun için beni ben yapan kentlerdir,) diyorum. Ve kentleri büyük bir daire içine alıyorum ve böylece öğrendim acıyı, kökenimi, diyorum.

şiirler

özdemir asaf

Bir anlama yönelmiş de varamamış şiirlerle karşılaşınca ürkerim.

Kurşuna dizilecekmişim gibi gelir bana, titrerim. Suçlarımı düşünürüm bir - bir.

Karşımda, bana doğrulu bir tüfek var gibidir. Bana doğrultulmuş, ne zaman ateş alacağını bilmediğim bir tüfek.

TARİHTEN BİR YAPRAK

Önden giden, dursa-yorulsa-otursa;
Ardından gelenler, onlar da durursa;
Ne gitmeye giderler, ne varmaya varırlar.
Hele bir de yolları da uzunsa;
Ne dönmeye dönerler, ne kalmaya kalırlar.
Düşüşün donukluğu yüzlerine vurursa;
Ne vermeye verirler, ne almaya alırlar...
Ben'lerini kendinden başkaları korursa,
Bir tarih çukuruna doğru yuvarlanırlar.

UYGUN-ADIM DÜŞÜNMEK

Oyuncak bir musluk gördünüz mü?
Ben çok çok oyuncak askerler gördüm.
Oyuncak bir tava gördünüz mü?
Oyuncak ben tanklar, tüfekler gördüm.

BÜROKRASİ

Kim ne derse desin firen bürokrasidir.
Cücelerle kolkola giren bürokrasidir.
Bilenler bilmeyene anlatmalı bu yolda
Bence en yavaş giden tiren bürokrasidir.

YAZISINI BEKLEYEN BİR TAŞ İÇİN BİR YAZI

Güzel çirkinliklerle, çirkin güzellikleri
Değerlendiremeyen saraylar kuruluyor.
Değerlileri satıp tüm değersizlikleri
Pazara sürmek için pazarlar kuruluyor.

YOL'UN

Biri olsa burada, yanımda ya karşımda;
İstediği bir yerde o birden inse bile,
Ben onu götürürüm duyularla aklımda,
İnince benim yüzüm onda silinse bile.

BİRİNCİ ŞİMDİ

Çocuklukta büyüktüm, oyunlara girmedim...
O bahçelerde kaldı oynanmamış oyunlar.
Ben şimdi anlayorum oyunda çocukları;
Ne zaman, nerde, baksam, beni de oynayorlar.

ÖNCE

Ağaçlar çizerdim, yeşillenirdi,
Çizdiğim ağaçlara çizdiğim kuşlar gelirdi.

Ormanlar düşünürdüm, uyurdum,
Düşündüğüm ormanlarda kaybolurdum.

Anı kuyularındandı çekmek bir yudum acı su,
Bir yudum acı su çekmekti, anı kuyularından, soğuksu.

Bilmedimdi bu, ya bir korkunundu duygusu,
Bilmedimdi bu, ya da bir duygunundu korkusu.

Kentin dayanıyorsa bahçenin duvarlarına,
Yeni bahçeler çiz sen, gözlerinin kuşlarına.

Oysa duysan kent dayanmış bahçene
Kuşlarını gözüne sal, götür ağaçlarına.

DURAK

Kent küçük bir hışımda büyüyor.
Büyüyor, büyüyor uğultusu başımda,
Otoların, motorların uğultusu.
Tekerlekler dönüyor, dönüyor, dönüyor,
Işıklar bir yanıyor, bir sönüyor,
Bir yanıyor, bir sönüyor;
Kırmızı-yeşil, mavi-kırmızı-yeşil.
Başım dönüyor, dönüyor, dönüyor;
Kırmızı-yeşil, mavi-kırmızı-yeşil.
Onu düşünüyorum;
Kimseden saklanacak gibi değil.

Bekleyenler var duraklarda,
Sıraya girmek için
Yitirmek yarışını
Bitirmek için.

Kiminin elinde çanta var, kiminde çiçek;
Beyaz-sarı-kırmızı-yeşil.
Bir durakta bekleyorum,
Beni de alıp götürecek,
Bir yere bırakacak
Umut arabasının
Durmasını
Beni de almasını.

Üstüm başım toz-toprak
Gözüm-gönlüm tüm çiçek,
Beyaz-sarı-kırmızı-yeşil.
Onu düşünüyorum;
Kimseden saklanacak gibi değil.

şiirler

turgut uyar

GÖK, BULUT, SU

senin bardağına koyduğum su
bu suyun rengi başkadır
tut ki Iğdır düzlerinde bir çadır
Sivas yöresinden bir ölüm
ya da kaçak bir Bitlis cigarası
çünkü o göğün ve bulutun
birlikte uykusudur

seni ilk haziranda görmüştüm
şapka giymemiştin çünkü yazdı
dünyayı kimin görecek hali vardı oysa
sokaklar, mavilik demetleri şunlar bunlar
şunlar bunlar diyorsam unutulmaz şeylerdi ha
örneğin çiçekti herşeyin ilk yarısı
ellerim ceplerime gitti durup dururken
yani herkesin aşk aşk dediği buysa

şarkı bile söyleyebilirdim bir tavanarasında
çocuk gözlerindeki şaşkınlığı tadarak

yani günlerce koşarak duyabilirdim
aramızda ne varsa
kıyıya bile inerdim bir cuma günü
kıyıya inmeye alışkın olmadan
bütün kurda kuşa börtü böceğe bakarak

şimdi senin bardağına koyduğum su
bu suyun rengi başkadır
ben ne soğuk demirciyim ne terzi kalfası
ne yavrusunu kurtaran bir aslan parçası
yani ne bulut, ne gök, ne çadır ne şu ne bu
ellerimin rengi biraz mavi de galiba ondan

NE VAR Kİ AVUCUNDA

ölesiye çalıştın ya da hiç çalışmadın
hiçbir sevinç —sevinç ne— hiçbir şey yok
şu gecenin ucunda
ve öteki boşluklar ürpertiyor insanı
tek başına olmanın dengesine vurunca
evet. şimdi ne var bakalım avucunda:
dövüş mü, yenilgi mi, bir bulut parçası mı
aşkın fotoğrafı olan bir mayıs sonrası mı
bir türkü mü, bir asker matarası mı
terhis tezkeresi mi, karakol sırası mı
becerikli bir anahtar mı, bir polis tabancası mı?
şimdi nerde, ne zaman, nasıl bir kadın
—bir adam da olabilir—
mutlu olabilmiştir bir (tek) başkasıyla
gökler başıboş bir fanus gibi
çılgın bir kürre gibi gidip
her yanımızı boş bırakınca
bomboş bırakınca

yalnızlık çoğalan bir yunus gibi etrafını sarınca
ne var avucunda :
soylu dedenin anısı mı, bir sultan sofrası mı
pasaport şubesinde bir sıra numarası mı
gökkuşağı, tüberkülin, intihar dalgası mı?
olagan bir öğle sonu sonsuzluk
bir bitimlilik olarak kapıya dayanınca
ne elverir, kim kurtarır kişiyi bundan
kurtarmamaya
ne var ki avucunda :
ağır kamyonlar ve sürücüleri mi
dağda yitenler ve yol göstericileri mi
evde kalmış kızlar ve görücüleri mi?
imdi :
son buzul erirken durduranları
hatırla!

yani kan vericileri, kan vericileri
ve kanı alıcıları da unutma.

BAHARDA

hiç kararmış filân değilim
üstelik sevinçliyim tazeyim diriyim
karpuz taşıyan bir kamyon gibi aceleciyim
ama şunu kaç kişi hatırlar meselâ :
kanlı ellerini önlüğüne silip
kesimden sonra
güvercini düşünen memedali'yi
erzurum kanarasında
ve anadolulu bir otobüste
bir muşta gibi gidip gelen memedali'yi
münihle nizip arasında

evet önümüz bahardır biliyorum
leylâklar açacak biliyorum
kiraz da çıkacak yakında
iyi şeyler söylemek de gerek biliyorum
sevgilim güzelim bir tanem biliyorum da
başka bir şey düşünemiyorum
şimdilik bağışla.

yarasalı

metin eloğlu

Ara Güler'e

Tökezleyişim, doğa basamağından çok yukarlarda;
Göğe yakın mı? değil..
Suya yakın mı?
Bilemem, önceden toprak var da...

Ay/ışıltısında bir sazan kılçığıyım;
Gün/bitiminde bir hödük ışım sesi;
Ne ki, ikindilerim tık-tık işliyor;
Horoz diyor rüzgâr tavuğu, -evetçe ekmek-
Omuzunu silkiyor muştular yarasası.

Kum mu boşuna, kuma vuran okyanus mu?
Domuzuna sevdiğim ıskartalar niçin boşuna?
Sertleşen özlemlere ömür/billâh'larım da aşna;
Tepemde dolanan atmaca mı, tavus mu?

buyrukçu'nun rüyaları

21.10.1970

Cağaloğlu'nun geniş sokaklarından birinde bulunan trampet biçimindeki bir yapının tahta basamaklarını yaylandıra yaylandıra dama çıkıyordu Bülent Habora. Az sonra damdaydı, sırtını at kestanesine dayamıştı. Para istiyeceğimi sezdiği için kaçıyordu benden. Oğuz Akkan, simsiyah giysileri ve kırmızı çantasıyla belirdi. Terliydi. Portakal yüzlü bir adamla yaptığı bir kavgadan dönüyordu. Sağ bacağını kırmıştı adamın. Bülent Habora, rüzgârın eğdiği bir dala benziyen çıplak kolunu uzattı damdan, Oğuz Akkan'ın elini sıktı. «Hoş geldin.» dedi, gözleri bana ilişince öfkelendi. «Tam zamanıdır. Oğuz'un yanında istersem belki verir.» dedim. İstedim. Yüzüm biber sürülmüş gibi acıyordu. «Yok.» dedi. «Ne zaman vereceksin?» dedim. «Bilmem.» dedi, pantalon cebinden bir tomar para çıkardı, «Bunları başkasına vereceğim.»

«Çok ihtiyacım var, birinden borç alamaz mısın?» dedim.

Oğuz Akkan, «Ben vereyim sana.» dedi, yüz lira yerine üçyüz lira verdi dalgınlıkla. İkiyüz lirası yırtık pırtıktı. «Yüz lira istemiştim.» dedim, ikiyüz lirayı kırmızı sümenin arasına soktum, Oğuz Akkan'ın çantasını aldım, Cem Yayınevine doğru yürümeye başladık. Canı sıkılıyordu Oğuz'un. Uzun boylu, çizgi gözlü ve dişlerinden yağmur damlaları fışkıran bir adamla yazıhaneye kapandılar. Oğuz Akkan çıktı yazıhaneden, ötekisinin bıyıkları ayaklarına doğru uzuyordu. Oğuz Akkan, «Benim bir yere çıktığım var mı abi? Hep evdeyim. Muzaffer tanıktır.» dedi. Bir otomobil bizi Hürriyet gazetesinin önündeki

toprak sete bıraktı. Oğuz Akkan, «Bütün mesele şurdan çıkıyor.» dedi. «Cem bir ses makinesi istiyor. Bu makine herkesin sesini çok net bir şekilde alıyor. Çocuklarla oynayacakmış. Birbirlerine bağıracaklarmış. Akşama kadar bağıra bağıra sesi kısılacak, onun için almıyorum.» Ses makinesinin resmini çizdi. Yedi renkli bir canavar düdüğüydü. «Önce sen öttür.» dedi.

Bülent Habora, uçan paraları yakalamaya çalışıyor, «Öttürme şu düdüğü.» diye bağırıyordu.

Oğuz Akkan gülüyor, «Öttür, öttür.» diyordu.

30.10.1970

Ankara caddesinden aşağıya iniyordum koltuğumun altındaki kitaplarla. Edip Cansever, kara gözlüklerini takmış, Semih Lütfi Kitabevinin önündeki gölgelikte duruyor, beni bekliyordu. Sağımızdaki çorbacıdan çıkan iki kızın başları güneş ışınlarıyla aydınlanmıştı ve kızlar otobüslerde hosteslik yapıyorlardı. Edip Cansever, sarışınıyla konuşuyordu. Esmeri bana gülümsüyordu. Üst dudağını ince bir bıyık süslüyordu ve kız (Kâtibim) şarkısını söylüyor, çişi gelmiş gibi kıvranıyor, bacaklarını birbirine sürtüyordu. «Burda güneşliyoruz.» dedi.

«Fena değil.» dedim.

«Bizim plâjımız burası işte.» dedi.

«Birlikte güneşliyelim mi?» dedim.

«Ben terlemeye başladım.» dedi.

«Ben mi terlettim seni?» dedim.

«Sen güneş değilsin ki.» dedi, «Niye güldün?»

«Günde ancak bir kere gülebiliyorum. Bu mutluluğu bana çok görme.»

«İyi durumda olanlar böyle güler.» dedi.

«Eğer güneş suyuyla yıkanmış yüzün hep yüzümün karşısında duracaksa iyi bir durumdan söz edilebilir. O zaman sanıyorum ki hep gülümseyeceğim.» dedim.

Kitaplara baktı, başını salladı, «Hııı, kitaplar olduğuna göre bunlar yazarrrr!» dedi ve içim su olup kıza doğru aktı, kucakladım, öptüm. Loş bir odadaydık. Akşam indi inecekti. Camlara sokaktan geçenlerin sesleri çarpıyordu. «Bu öpüşler de biter.» dedi.

«Bitmemesi senin elinde.» dedim.

«Nasıl?» dedi.

«Eskimiyeceksin.» dedim.

«Olmaz ki.» dedi, «Eskimemeyi önleyemem.»

«Hep beni düşünürsün, hep beni yaşarsın.»

Zaman Kitabevinin tahtakurulu bir odasındaydık. Edip Cansever, iki katlı bir masanın başında oturan sakallı Turgut Uyar'a konuştuğu kızı anlatıyordu. «Kolunda yedi tane şerit vardı.» dedi.

«Ne oldu?» dedim.

«Kandıramadım.» dedi.

Bir kat üste çıktık. Hikâye anlatmak üzere toplanmıştık. Edip Cansever, Turgut Uyar, Metin Eloğlu, Güneş Altıntaş ve tanımadığım gözlüksüz biri vardı. Alt dudağına top namlusunu andıran üç cigara yapıştırmıştı. «Kızlar...» dedim. Günel Altıntaş sözümü kesti, «Dur ben anlatayım.» dedi.

«Hikâyeyi yaşıyan benim.» dedim.

«Ben de işittim.» dedi.

«İşte hikâye bu.» dedi gözlüksüz adam. Sağdaki aralık ilişti gözüme. Duvarlar boyalı tahtalarla örtülmüştü. Tahtalarda Türkiyedeki Batı Müziği bestekârlarının adları yazılıyordu beyaz harflerle. Cemal Reşit Rey, «Benim adım yok.» dedi.

«Yarın yazarlar, şimdi geç oldu.» dedim.

Cemal Reşit Rey'in kır sakalı titriyordu. Kısa adımlarla yürüyor, sık sık soluyordu. «Yoruldum.» dedi, «Beş yüz lirayı yerden alırken düştüm. Dayımın çiftliğindeydim. Dayım milletvekilidir, onda para çok. Bir beşyüz liralık düşürmüş. Verdim. —Sahte o— dedi, ben de attım.»

«Bana bir on lira versene.» dedim.

«İki lira veririm.» dedi.

«Parayı bulmadın mı? Ortağız öyleyse.» dedim.

«Ben senden önce gördüm ama.» dedi.

Metin Eloğlu sakalını tuttu. «Kes şunu. Sesini duymuyorum.» dedi.

Yaşlı bir öğretmen kadın gençlik taslayan davranışlarla Ahmet Halit Kitabevinin rutubetli karanlığına girdi.

20.2.1975

Parke döşeli caddeye ayak basmak üzereydim ki solda, çukurda üç kurnasından da bilek kalınlığında su akan mermer bir çeşmenin bir yanında Cemal Süreya'nın bir yanında Bülent Ecevit'in durduğunu gördüm. Arkalarını dönmüşlerdi, birbirlerine bakarak konuşuyorlardı.

«Benim son kitabım hakkında kimse bir şey yazmadı.» dedi Bülent Ecevit.

«Ben yazarım istersen.» dedim.

Yüzünden değil sesinden anladım sevindiğini, «Yazar mısın?» dedi.

«Elbet yazarım.» dedim.

Düzlüğe indim. Sağda yanyana sıralanmış ve tahtaları kararmış yıkıldım yıkılacak ahşap evlerin pencerelerinden toz halinde yağmur yağıyordu. Susamıştım. Hemen köprü kurup ağzımı açtım ve yukarıdan inen damlaları içmeye başladım ama susuzluğumu gideremiyordum. Küçük, kil rengi entarisinin etekleri yerleri süpüren ve toz kaldıran kız, iri bir nar verdi, «Annem yolladı.» dedi. Annesi yağmur yağan pencerenin arkasındaki bir sandalyeden sarkmıştı. İri memeleri çamaşırlar gibi sallanıyordu ve bana çapkınca gülümsüyor, göz kırpıyordu. Narı ısırdım. Ekşiydi. «Rüyada nar yemek iyi değildir.» dedim. Yürüdüm, evin içindeki istasyonda durdum. Tren su borusu biçimindeydi. Üstüne çıktım. Havaya gerili bir tel halatın üzerinde kayıyordu hızla. Ovada minicik trenler sevişiyor, solcanlar gibi kıvranıyorlardı. Çitle çevrilmiş bir bahçenin altında durdu tren. «Ben iniyorum.» dedim. Çite tutundum. Nar veren kız onüç yaşındaydı. Boynunda masa saatı büyüklüğünde bir altın lira bulunan altı yaşında annesi ölmüş bir çocuk, «Beni kurtar!» diye yalvarıyordu. Kucağıma aldım, çitten aşırdım. Kız teşekkür etti, tuttuğu elimi saçlarının arasına soktu, «Sen de bizimle gelsene. Karanlık. Korkuyorum.» dedi. Kolumu beline doladım. Biz yürüdükçe sabah oluyor, dağılan karanlığın altındaki gümüş rengi gözlerimizi ısıtan bir asfalt beliriyordu. Bir yokuşu tırmandım. Havaalanı önce bomboştu. Sonra birden doldu yolcularla. Yekpare camlı gişede bulunması gereken kişilerin asker paltoları asılıydı. Çevre katrana bulanmıştı. Yalnız uzaklardaki tepeler, vadiler yeşildi, buğday ekilmişti. Babam, «Uçağa binemeyeceğiz galiba.» dedi. «Ben bir bakayım.» dedim. Gökyüzü ağaç dallarıyla kaplıydı ama yaprakların arasından yukarlardaki uçakları görüyordum. Yunan uçaklarıydı. Bomba atıyorlardı. Bombalar gökyüzünde geziniyorlardı. «Yere yatın» diye bağırdım. Hepimiz yere yattık. Burnum bir katran çukuruna gömüldü.

22.2.1975

Yirmi-otuz odanın bulunduğu bir kattaydım. Sadece merdivenin bitimini gördüğüm bir sofaya çıkıyordu ayaklar. Tabanların altında mavi kalemle yazılmış yazılar vardı. Şimdiye kadar yaşadıklarını ve bundan sonra yaşayacaklarını simgeliyordu bu yazılar. Kırmızı otomobil lâstiği rengindeki bir tabanın ortasında gülümseyen iki göz beni çağırıyordu. «Arkamdan gel!» diyen bir ses duydum, «Ben mi?» dedim. Uzun boylu kadını gördüm. Dudakları karanfile benziyordu ve karanfil kokuyordu. Güzelliği başımı döndürüyordu. «Seni bekliyordum. Düğün nerdeyse başlayacak.» dedi, koluma girdi. Yüzüme bakıyordu durmadan ve olmayan merdivenleri dans ederek çıkıyordu.

Tül etekleri uçuşuyordu rüzgârda. Bir buluttu esen, rüzgâr değildi. Dansöz göbeğini hayranlıkla seyrediyordum. «Keşke sen benim olsaydın.» dedim. Kahkahalar ağzını morlaştırdı. «Seninim, senin düğününüm.» dedi. Cama sümüklü burnunu dayıyan bir köpek gözleriyle beni izliyor, havlıyordu. Korkuyordum. Dışarıya çıkamıyacaktım. «Sen benim önümde dur, köpek görmeden kaçayım.» dedim. Eğildim, sürüne sürüne kapıya vardım ve birden doğrulup koşmaya başladım. Cengiz Tuncer, kolumdan tuttu, «Nereye böyle?» dedi, «Köpek kovalıyor, ısıracak.» dedim. Güldü, «Korkma, korkma, kapıyı örttüm.» Beni göremeyen köpeği ben görüyordum. Elimden tuttu, bir odaya girdik. Çok sıcaktı. Doğumeviydi orası ve kadınların kucaklarında yeni doğmuş birer çocuk vardı. Arkasındaki pencereden vuran gün ışığının yüzünü esmerleştirdiği bir kadını tanıştırdı bana, «Yeğenim.» dedi, «Bu da çocuğu.» Kundaktaki çocuk bana bakıyordu. «Uzat amcana yanağını.» dedi Cengiz Tuncer. Çocuğun yanağından öptüm. «Ben konuşuyorum dayı.» dedi çocuk. «Sus!» dedi Cengiz Tuncer, «Biz kahve içeceğiz şimdi.» Bitişikteki cam bölmeli odaya geçtik. Bir masanın çevresinde Zühtü Bayar'la Onat Kutlar oturuyordu. «Kahve içmek için seni bekliyoruz.» dedi Onat Kutlar. Oturdum. Bölmelerden birinde bir yığın kapsız kitap vardı ve başını önüne eğmiş biri daktiloda yazı yazıyordu. «Yanlış tuşa bastı.» dedim. Kalktım. Usul usul yürümeye başladım. Köpek yoktu. Adalar vapur iskelesindeydim. Orta okullu öğrenciler gezmeye gidiyorlardı. Biri arkadaşlarına «Kimi gördüm biliyor musunuz?» dedi, «Deneme yazarı Oktay Akbal burda.»

«Nerede?» dedim.

«İşte.» dedi çocuk, kurşun kalemle gösterdi. Oktay Akbal, kalabalığı yararak vapura ulaşmaya çalışıyordu. «Oktay!» diye seslendim. İşitmedi. Gene seslendim. Başını çevirdi, sağ elini kaldırdı, «Gidiyorum.» dedi. Bir an önce gözden kaybolmak istiyordu. İriydi. Giysileri eski, yüzü solgundu. Göğsüne bastırdığı yazıları düşürmekten korkuyordu. «Gitme.» diye bağırdım, «Yol yok orda.»

«Biliyorum. Mağarama gidiyorum ben.» dedi.

İçimdeki bir eziklikle döndüm. Çocukların öğretmeni nefretle baktı bana, «Konuşmayın bununla.» dedi, çocuklar kanatlarının altına sığındılar, nokta gibi gözlerle bakmaya koyuldular.

«Ama ben kimseye bir şey yapmadım ki.» dedim.

31.3.1975

Beni atadıkları işyeri bir medreseydi. Avludaki geniş taşların arasından tutam tutam ot fışkırmıştı ve alaca karanlıktı ortalık. Yüzünü ve odasını görmek istemediğim Şef çok sert bir adamdı. Ne

derse yapılacak, verdiği buyruk yanlış da olsa itiraz edilmeyecekti. Bir mektup koydular önüme. Saçları dökülmüş sarışın bir adam boyuna sırıtan ve benimle gizli gizli alay eden birine, «Bizde bu mektuplardan çok var ama kimbilir hangi dosyada.» dedi. Mektubu temize çektim. «Olmadı.» dedi, işaret parmağıyla kâğıdın ortasını gösterdi ve parmağındaki mürekkep orayı lekeledi, bir ayak izi bıraktı. «Nusha yazacaksın.»

«Nusha değil Nüsha'dır o.» dedim. «Sen Nusha diye yaz.» dedi. «Yanlış yazamam ben.» dedim. Zeytinyağlı dolma yiyen Nejat, «Ne derse hiç sesini çıkarma, kovarlar.» dedi, kendisini kovmasınlar diye başını dolabın arkasına sakladı. İçim öfkeden tırtıl tırtıldı. Yukarıya çıktım. Erdoğan kemer altında oturuyordu. Hastaydı. «Beş liranı vereceğim, merak etme.» dedim, «Nüsha mı nusha mı?»

«Hiçbiri değil, şapkası olacak.» dedi.

Kimi eski kimi yeni bir sürü dükkânın bulunduğu kaldırımsız bir sokağa girdim. Kitaplığın samsalı kepengi indirilmişti. Sokak çok dardı, iki kişi güçlükle geçebiliyordu. Duvara bakan koltuğa kır saçlı bir gazeteci oturmuş, berberin sakalına sabun sürmesini bekliyordu. Muammer abinin arkası bana dönüktü, bir hendeği atladıktan sonra «Merhaba Muammer abi.» dedim. İşitmedi. İşitseydi kıpırdardı. Sakalının sabunlanmasını bekleyen, «Kendini bir şey sanıyor.» dedi. «Ulan ebanet.» diye bağırmaya başladım. Adam Hristiyan mezarlarındaki mermer haçlar gibi duvara yapışmıştı, Muammer abiye bir şeyler fısıldıyordu. «Geliyorum.» dedi Muammer abi. Oldukça büyük bir alandaydım. Ağaçların yeşili top toptu ve sulu boyadan yapılmıştı. Sami Karaören, ağaçların yoğunlaştığı bir tepeye bakıyor, ağır ağır yürüyordu kara pardesüsüyle. «Sami Karaören, beni duyuyor musun? Hüsha'nın şapkası var mı yok mu?» Sami Karaören başını birkaç kez eğdi ama bu eğişin hangi anlama geldiğini kavrayamadım. «Sami abiii!» Gittikçe küçülüyordu. Küçülürken de doruktaki işini bitirir bitirmez yanıma geleceğini hissettiriyordu. Yalnız tepeden nasıl inecekti. Dik bir keçi yolundan başka yol yoktu. Güneşin altında güneş gibi parlıyan çamların yanında birden devleşti. «Bekle, bekle.» dedi.

Ali İhsan Göğüş çıktı camiden komando giysileriyle. «Nusha'dır o.» dedi.

«Şapkası var mı yok mu?» dedim.

«Hem var hem yok.» dedi, belindeki kahverengi kemeri okşadı. «Ben gidiyorum.» Uzaklaşırken ağlıyor, sürüklediği sakat ayağı toprağı kazıyordu.

S. Karaören kapı boyunda bir sözlüğü gösterdi bana. «Bak.» dedi.

şiirler

süreyya berfe

SAVAŞ

— Babaaa ben savaş gördüm sen görmedin
— Doğru ben görmedim
— Birbirlerini öldürüyorlardı askerler tanklar tüfekler gemiler uçaklar gördüm sen görmedin
— Nerden göreyim oğlum
— Bombalar atıyorlardı dumanları kocaman hem de kara herkesi öldürdü bombalar ama sen görmedin
— Görmedim dedim ya oğlum
— Götüreyim seni savaşa gör
— Hangi savaşa
— Savaşa işte birbirlerini öldürüyorlar ya
— Nerde bu savaş
— Televizyonda
— Televizyonda savaş olur mu hiç
— Ben gördüm olur
— O Kıbrıstaki savaş oğlum
— Hayır Kıbrısta değil televizyonda Kıbrısta savaş olmaz televizyonda olur sen görmedin bilmiyorsun savaştan anlamazsın

GELİN

Gelini gördüm
Gelin beyazdı

Gelini gördüm
Gelin kaçtı

Gelini gördüm
Kocası kucağına aldı

Gelini gördüm
Mavi arabadaydı

Gelin gelin diye bağırdım
Dönüp bakmadı

Gelini gördüm
Yüzü beyazdı

idealizmin çağımızdaki durumuna kısa bir bakış

•

metin altıok

XIX. yüzyılın sonlarında bilimlerin gösterdiği hızlı gelişmenin bir sonucu olarak insanın kendisine ve dünyaya ait bilgilerindeki zenginleşme; geleneksel değerlere, dine ve temelinde hıristiyanlığın bulunduğu hayatı ve bedeni hor gören, insana aşkın değerlere bağlanmayı öneren çileci ahlâka kuşkuyla bakılmasını sağlamış ve bilimsel verilerle geleneksel değerler arasında bir çatışmanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bilimlerin maddî hayata verdikleri ağırlığın bir sonucu olarak burjuva sınıfının bireysel bir yaklaşımla ele aldığı özgürlük, hak ve adalet gibi soyut kavramlarda onları belirleyen gizli kapitalist çıkarların bulunduğunun ortaya konması burjuva değerlerine karşı duyulan kuşkuyu arttırmıştır. Giderek sınıfsal çıkarlarını tehlikeye sokacak bir tavrın oluşması olasılığı karşısında telâşa kapılan burjuva düşünürleri âcil tedbirler almaya yönelmişlerdir.

Ne var ki yapılacak şey son derece sınırlıdır. Bu zor durum karşısında alınacak en etkili tedbiri bulmak hiç de kolay değildir. Bir yanda insanın doğal bir yaratık olduğunu söyleyen bioloji, diğer yanda toplumsal ilişkilerin insan yaşamındaki önemini gösteren sosyoloji ve bedeni hor gören hıristiyan ahlâkını temelinden sarsan, insan davranışlarını yöneten cinsel dürtülerin insanın psikolojik yapısı bakımından vazgeçilmez olduğunu ortaya koyan psikoloji karşısında; insanı ezen, onu doğallığından, toplumsallığından, kendinden uzaklaştırarak çelişkilerin yok olduğu bir öte-dünya tasarımıyla uyuşturan idealist dünya görüşünün egemenliğini sürdürebilmesi oldukça güçleşmiştir. Çünkü artık iş işten geçmiş bilimlerin de desteğiyle insanın yapısında içgüdüsel olarak bulunan, yaşamaya ve mutluluğa karşı duyulan özlem burjuva ideolojisinin baskısından

kurtulmuş ve yığınları bu ideolojiden boşa harcanmış bir geçmişin hesabını sormaya yöneltmişti.

Öyleyse yapılacak şey, bilimsel verilerle idealizm arasında, idealizmin özüne zarar vermeyecek bir uzlaşmaya girişmek olacaktı. İnsan ve dünya hakkındaki bilimsel açıklamalara savaş açmanın yararlı olmayacağını, böyle bir savaşın idealizmin kesin yenilgisiyle sonuçlanacağını gözönünde bulunduran burjuva düşünürleri, bilimlere karşı besledikleri düşmanlığı ustalıkla gizleyerek sahte bir uzlaşmanın zeminini aramaya başlamışlardı. Ne var ki böyle bir uzlaşmanın gerçekleştirilebilmesi pek olanaklı görünmüyordu. İdealizmin insan ve dünya görüşü ile bilimsel veriler arasındaki bağdaşmazlığın ortadan kaldırılması nasıl sağlanacaktı? Bir yanda algılarımız dışında, algılarımızdan bağımsız olarak maddî varlığın bulunmadığını söyleyen idealizm, bir yanda fizik. Bir yanda ruhun cezalandırılmak üzere hapsedildiği kirli bir beden, bir yanda bioloji ve psikoloji. Bir yanda toplumdan kopmayı ve inzivaya çekilmeyi erdem olarak öneren abartılmış bir bireycilik, bir yanda sosyoloji....

Öyleyse yapılması gereken şey, tarihsel idealizmin yeni zaman düşüncesine uymayan yanlarının ayıklanması olmalıydı. Böylece bütün güçlükler çözümlenmiş olurdu. Doktrinin özünün korunması için bugün artık şeklinin değiştirilmesi gerekliydi. Bunun için de ilk iş olarak önemli açıklar vermiş ve iflâs etmiş olan tarihsel idealizmin, hayata karşı kapatılması olanaksız bir borca dayalı mirasını reddetmek gerekiyordu. Ayrıca bilimlerin yanı sıra idealizm için büyük bir tehlike durumuna gelmiş bulunan marksizmin gücünü gittikçe arttırarak idealist dünya görüşünün çökmekte olan değerlerine yüklenişi ve bu değerlerin sömürgenliğini belgeleyişi böyle bir mirasın reddini bir başka bakımdan da yararlı kılıyordu. Öyleyse bir taşla iki kuş vurulabilir, bir yandan idealizmin özü korunurken, diğer yandan marksizme yeni ve yıpranmamış bir güçle karşı çıkılabilirdi.

İşte böyle bir taktikten yola çıkan bazı burjuva düşünürleri hemen ağız değiştirmişler ve tarihsel idealizmin gerçek amacını ortaya koyan sivri yanlarını törpüleyerek, kendilerini bilimlerin ve markizmin haklı eleştirilerine hedef olmaktan kurtarmaya yönelmişlerdi. Artık idealizm sözcüğü ağıza alınmıyor, onun yerine fenomenoloji, felsefi antropoloji, ontoloji gibi kelime kuruluşlarında birer «loji» bulunan nitelemelerin arkasına sığınılıyordu. Bir yandan idealizmin ontoloji ve gnosooloji ile eskisinden daha tutarlı bir biçimde rasyonel olarak yeniden kurulmasına çalışan burjuva düşünürleri, diğer yandan sahte

bir felsefî tavırla, bilimleri ve marksizmi eleştirerek yıpratmaya çalışıyorlardı.

Nitekim, yalnızca fenomenlerle özne arasındaki ilişkinin varolduğunu kabul eden Husserl'e göre fenomenler arasında sistemli bir bütünlük yaratmaya yönelik her hareket temelsiz olmaya mahkûmdu. Yapılması gereken tek şey, hepsi de eşit gerçekliğe sahip olan sonsuz sayıdaki fenomenlerin dağınık alanlarında kalmaktan ve onları gözlemekten ibaretti. Böylece bilim ve kuram gibi düzenlemeler gerçeği yansıtmaktan uzak keyfi kuruluşlar olmakla suçlanıyor ve dikkatlerin sistemli bilgilerden uzaklaştırılarak birbirinden kopuk tek tek fenomenler üzerinde toplanmasına çalışılıyordu. Aslında varlığı özne ile nesne arasındaki ilişkiye indirgeyen bu görüş, nesnenin varlığının özneye göre olduğunu kabul eden subjektiv idealizmin bir uzantısı olmaktan kendisini kurtaramıyordu.

Tarihsel idealizmin bilim karşısındaki çözülüşünden ders alan bazı burjuva düşünürlerinin giderek «izm» lere karşı olmak şeklinde formüle edilebilecek olan bu tavırlarını bir felsefi tutum olmaktan çok, çağdaş idealizmin bir kurnazlığı olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Marksizmin idealizm karşısında tarihsel olarak kazandığı başarıları ortadan kaldırmak ve idealizmin içinde bulunduğu çöküşü gizlemek için başvurulan bir reddi miras olayını felsefi bir bakış olarak ele almak bu tavrın amacına ters düşen bir değerlendirme olacaktır. Çünkü «izm» lere karşı olmakla yıpranmış bir «izm» olan tarihsel idealizmle bağını şekilsel olarak koparmış görünen bu yeni idealizm, aynı zamanda marksizmi ve bilimleri dolaylı olarak karalamayı ve onlara karşı kendisine zarar getirmeyecek mesafeli ve serinkanlı yeni bir mücadeleye girişmeyi amaçlamaktadır. Böyle bir tavrın ise felsefi olmaktan çok, politik bir amaca yöneldiği açıktır.

Dikkatleri realite hakkındaki sistemli bir bilgiler bütünlüğü olarak yetkinleşen marksizmden uzaklaştırarak her türlü deneysel özelliğinden koparılmış yorumsuz, tek ve çıplak olgulara çekmeye çalışan bu deney-dışı ve betimsel görüşlerin samimiyetlerinden şüphe etmek kanımızca en doğru tutum olacaktır. Kendini felsefî bir temel bilimi olarak ortaya koyan fenomenolojinin, bilimlerin fenomen alanlarına yönelttiği eleştirel bakış Nicolai Hartmann'ın da üstü kapalı olarak belirttiği gibi ustaca düzenlenmiş bir karşı saldırıdan başka birşey değildir. **«Eski sistemler, sistemlerin zaafını, bunların tenkit karşısında yıkılışını pek erken göstermiş bulunan birer misaldi. Bu vaziyet karşısında tenkit silahını bizzat ele almaktan başka ne yapılabilirdi.»** (1) diyen

Hartmann'ın bilimleri bilim dışı bir fenomen anlayışıyla eleştirmeye girişen Husserl'e sahip çıkmasına hayret etmemek gerekir.

Eleştiri karşısında yıkılan son sistemin Hegel'cilik olduğunu hatırlayacak olursak, bu çöküşün sistemlilikten değil Hegel idealizminin özündeki yanlıştan ileri geldiği çok açık olarak görülecektir. Bu durumda ancak realiteyi yanlış değerlendiren bir sistemin çöküşünden söz edilebilir. Böyle bir sistemin zaafını bütün sistemlere ve giderek marksizme yamamaya kalkmak bir art niyetten başka bir şey değildir.

Çağdaş idealizmin ayakta kalabilmek için kendisini yenilemek yolunda başvurduğu bir başka taktik ise, burjuvazinin sınıfsal çıkarlarının korunmasına yarayacak olan karamsarlık ve pasifizme dayalı davranış önerilerini duygusal bir biçimde yığınlara aşılamak çabası olarak ortaya çıkmaktadır. Bireyi ve onun yaşanmış deneylerini tarihten kopuk bir başlangıç noktası olarak ele alan bazı burjuva düşünürleri insanlık için kuramsal bir dram yaratıyorlar ve böylece bireyi sahte bir yalnızlığa gömmeye çalışıyorlardı. Felsefe bu felsefecilerin elinde zorunlu olarak nitelik değiştiriyor ve bilgi vermekten uzaklaştırılarak karamsarlık ve eylemsizlik aşılayan bir çeşit duygusal sistem haline getiriliyordu. Böyle felsefeler pek doğaldır ki ilk iş olarak tutarlılığı yapaylık olarak yadsıyorlar ve bilgi veren felsefeleri kurulukla suçlayarak aşağılamayı görev biliyorlardı. Böylece idealizm, amacına uygun duygular telkin eden bir çeşit edebiyat haline getiriliyor, bir yandan etkinliğini sürdürürken, diğer yandan rasyonel bir şekilde eleştirilip yıpratılmaktan kurtulmuş oluyordu.

Nitekim gerçeği **«geleceği kemiren ve ilerledikçe büyüyen geçmişin daimi bir ilerlemesinde»** gören Bergson, her türlü kavrama ve sisteme düşman oluyor, aklın donuk kavramlarının bu akışı hiçbir zaman kavrayamayacağını, **«katı bir ip üzerine geçirilen katı şeylerden akıcı bir süre yapılamayacağını»** (2) ileri sürerek maddeyi bu akışın bir döküntüsü olarak görüyordu. Onun için us-dışı bir özü olan gerçek, ancak us-dışı bir yolla, yani sezgiyle kavranabilirdi. Akla, zekâya ve düşünceye karşı olan Bergson'un, Nobel Edebiyat Ödülü kazanmış olan taşkın ifadeli sezgi felsefesi kutsalın ve göçmekte olan burjuva değerlerinin yerini doldurmaya çalışıyor, böylece dönüşüm içerisindeki katı toplumunun hayatında bu dönüşümü engelliyecek tutucu bir rol oynamaya yöneliyordu.

Bergson felsefesinin sanat alanındaki temsilcisi olan Marcel Proust **«Filan tanıdığı görmek namını verdiğimiz hareket bile yarı yarıya fik-**

rî bir harekettir. Tanıdığımız kimse derken bu kimsenin fizik varlığını ona dair edindiğimiz bir sürü mefhumla doldururuz ve onun yekpare görünüşünde bu mefhumların pek büyük bir hissesi vardır.» diyerek, **«gördüğümüz nesnelerin kendi düşüncelerimizden, kendi telâkkilerimizden ibaret olduğunu»** (3) ileri sürüyor, böylece arkasını dönünce yok oluverecek bir varlık tasarımıyla, intuitionism adı altında, Berkeley idealizminden sonuç olarak pek farklı olmayan bir görüşün temsilciliğini yapıyordu.

Felsefenin burjuva düşünürleri tarafından bilgi vermekten uzaklaştırılarak duygu vermeye yöneltilişinin bir başka örneği ise, varoluş felsefelerinin bulanık imajlara dayalı şiirsel ifadelerle ortaya koydukları bunalım edebiyatıdır. Bizim bir dünya içerisinde bulunduğumuzu, dünyanın ise varlığımıza bir çevre dünyası olarak bağlı bulunduğunu, bunun için varlığın ancak kendi varlığımızın incelenmesiyle anlaşılabileceğini ileri süren Heidegger algılarımızdan bağımsız olarak maddi varlığın bulunmadığını söyleyen sübjektiv idealizmin bu yargısını yumuşatıyor ve **«derin iç sıkıntısı, sessiz bir sis gibi varlığın uçurumlarını kaplayarak bütün şeyleri, insanları ve kendimizi, genel bir farksızlık içinde, garip bir surette eritir. İşte bu iç sıkıntısı varolanı bütünlüğü içerisinde bize gösterir.»** (4) diyerek, gerek varlığın, gerek insanın, gerekse kendi benimizin kavranması için iç sıkıntısını, yalnızlığı, kaygıyı bir araç olarak kullanıyordu. Günümüz Fransız varoluşçuları tarafından da kullanılacak olan «ölüm için varlık», «son için varlık» gibi nitelemelerle ortaya koyduğu **fırlatılmış**, soyut ve tarih dışı bir insan anlayışıyla insanlık için sahte bir dram yaratan Heidegger süslü bir üslupla bu dramın sunuculuğunu ve yayıcılığını yapıyordu.

Görüldüğü gibi bu yazının dar kapsamı içerisinde kısaca ele aldığımız birkaç felsefe akımı çağımızdaki idealist çıkışlı felsefelerin ortak yöneliş noktalarının saptanmasına olanak vermekte ve bize çağdaş burjuva düşüncesini belirleyen ana özelliğin, marksizme karşı tepkisel bir tutum olduğunu göstermektedir. Belli bir amacı gerçekleştirmede izledikleri yollar bakımından farklılıklar göstermiş olmalarına rağmen, sisteme, tutarlılığa, kurama ve bilimsel düşünceye karşı olmak bakımından tam bir anlaşma ve dayanışma içerisinde bulunan bu felsefeler, idealizmin çağımızda felsefe yapmaktan çok bir varoluş çabası içerisinde bulunduğunu belgelemektedirler.

Ne var ki, ince kurnazlıklarla her türlü yanıltıcı kalıba girebilen idealizm, örneklerimizde de görüldüğü gibi zaman zaman kendini gizlemeyi başararak yeni bir felsefeymiş gibi ortaya çıkmakta ve zihinleri

bulandırmaktan geri kalmamaktadır. Özellikle marksizmin karşısına konulan fenomenoloji ve felsefî antropoloji'nin aslında birer idealizm olduklarının ortaya konması, «izm» lere karşı olduklarını söyleyen bu görüşlerin samimiyetsizliklerinin açığa çıkması bakımından yararlı olacaktır. Özellikle Türkiye'de sözü edilen bu felsefe akımlarının hâlâ yandaş bulabilmesi ve bazı üniversitelerimizde fenomenolojiye ve felsefi antropolojiye dayalı bir felsefe eğitiminin yapılması bu felsefelerin eleştirilmesini ve gerçek amaçlarının sergilenmesini daha da anlamlı kılmaktadır.

Çağımızda gerçekliği açıklama çabası bakımından felsefe denmeye hak kazanan tek yöneliş diyalektik materyalizm'dir ve bilimlerle birlikte, onlardan alıp onlara vererek tam bir dayanışma içerisinde varlığını sürdürmekte, kişi ve toplum hayatında etik, estetik, varlık ve bilgi konularını içine alan bütün kapsamıyla vazgeçilmez bir yeri bulunmaktadır. İnsanın insanca yaşayabilmesi, hayata bu felsefenin önerilerine uyarak katılmasıyla gerçekleşecektir.

---

(1) Almanya'da yeni ontoloji cereyanı, Nicolai Hartmann, Çev: Takiyettin Mengüşoğlu, Felsefe Arkivi, Cilt: 1, Sayı: 1.

(2) Yaratıcı Tekâmül, Henri Bergson, Çev: M. Şekip Tunç, M.E.B. Yayınları İst. 1947.

(3) Swann'ların Semtinden, Marcel Proust, Çev: Y.K. Karaosmanoğlu M.E.B. Yayınları, 1961.

(4) Metafizik Nedir, Martin Heidegger, Çev: Mazhar Şevket-Suut Kemal Yetkin, Dün ve Yarın Tercüme Külliyatı, Ist. 1935.

usta

refik durbaş

Öfkene avlanma, acıya alışmalısın
ustan ki tütün rejisinde daha dün
parmaklarından akan kanla sarmıştı
umudun ve inancın yaralarını

Bu gün grevdesin, örsüne muhkem vur
mavi gömleğin uyandırsın gökleri

Bu gün grevdesin, vidaları yağla
mavi gömleğin çoğaltsın denizleri

Ölüm orucunda işte ilk vardiya
seninle yürüyor zaman, sensin umman

Onurunla bezenmiş bütün fabrika
alınterindir şimdi acıyı onaran

Bu gün grevdesin, korkuya aldanma
mavi gömleğin derlesin afişleri

Bu gün grevdesin, bayramda sendika
onurunla bezenmiş bütün fabrika

Öfkene avlanma, acıya alışmalısın
ustan ki dokuma tezgâhında daha dün
damarlarından akan kanla sarmıştı
hayatın melhem tutmaz yaralarını

Ustan ki kömür ocaklarında daha dün
alınterinden süzmüştü içtiğin rüzgârı

halka ulaşmanın yolları ve televizyonda edebiyat

atilla özkırımlı

Yıllardır halka inmek, halkla bütünleşmek kavramları tartışılır durur. Kuşkusuz bu konuyu öz ve biçim açısından ele almak gerekiyor. Öz açısından konuya yanaşıldığında, doğrudan sanat yapıtının niteliğiyle ilgili «sanatın görevi» sorunuyla karşılaşırız. Bir bakıma sanatın görevinin tartışılması, dolaylı olarak halkla ilişki kurulmasının yollarını araştırmak demektir. Elbette bu, bütünleşmek kavramının biçimsel yanıyla, okunurlukla ilgili bir sorundur.

Ama okunurluk konusu kimi yanıltıcı soruları da getiriyor yanında: Kimi yazarlar okunurluk kazandıklarına göre, suç aynı çizgiyi tutturamayanda mıdır? Başka bir deyişle yapıtları satmayan yazar, güçlü bir sanatçı değil midir yoksa? Ya da okunurluk sanat yapıtının değerlendirilmesinde sağlıklı bir ölçü müdür? Eğer okunurluk konusunu, ekonomik ve toplumsal gelişimden, eğitimden, zamandan soyutlarsanız, belki evet demek mümkün bu sorulara. Soyutlayamayacağınıza göre düşünmek bile gereksiz. Yine de hem kimi yanlışları düzeltmek, hem de daha sonra ileri süreceğim kimi düşünceleri geliştirmek için yukarıdaki kavramları biraz açalım.

Bilindiği gibi bir edebiyat yapıtı iki aşamada varolur: Yazılma ve yayımlanma. Yayımlanma ise değişik yollarla gerçekleşir. Söz gelimi kitap olarak, bir dergide, ya da gazetede yayımlanır yapıt; sahnelenir, radyoda seslendirilir, ya da televizyonda görüntülenir. Okunurluk kazanmak bu koşulların gerçekleşmesiyle mümkündür. Bunların da ekonomiyle olan bağlantıları açık: Varoluşu gereği, işin önce ticarî yanını hesaplamak zorunda olan bir yayınevi bulunmalı, sonra da bu yayınevi pazar ekonomisinin kurallarını uygulamalı, yani baskı kalitesini, reklam yoluyla duyurmayı, dağıtımı sağlamalı.

Bu ikinci aşamada asıl olan kitap haline gelme olduğuna göre, öteki koşullar yayılmanın sınırlarını genişletmede etkinliklerini gösterirler. Çünkü ekonomik pazarlama geçici bir satış şansı sağlar. Oysa başka tür bir pazarlama daha önemli: Kitap tanıtılmalı, eleştirilmeli, tartışılmalı, bir edebiyat olayı yaratılmalı. Bu da yapıtın önce bir gazetede tefrika ettirilmesinden tutun ödüllendirilmesine kadar apayrı bir çalışmayı gerektiriyor. Kamuoyunu şartlayacak bir çalışmayı... Hedef de şu: Toplumu, pazara sürülen kitabın, yaşanılan toplumsal durumun bir yansısı olduğuna inandırmak. Ulaştığımız sonuçtan geriye doğru giderek nedeni yakalamaya çalışalım. Satışı büyük ölçüde etkilediğine göre, toplumsal isterler doğrultusunda olmak yapıtın yayımlanma şansını da arttırıcı bir etken oluveriyor. Tutukluluğu konu alan yapıtların çoğalıvermesi buna bir örnek.

Eğitim de toplumsal durum içinde ele alınması gereken bir başka etken. Üstelik çok yönlü. Diyelim en alt basamağı okur-yazarlık, en üst basamağı da bilinçlenme. Bilinçlenme kavramı içinde yer alan beğeni düzeyi ise okur topluluklarının niteliğini belirliyor, okuma alışkanlığını besliyor.

Şimdi şöyle bir soru geliyor akla: Eğitim ve öğretim kurumlarımız okuma sevgisi ve alışkanlığı verecek, belirli bir beğeni düzeyi kazandıracak yeterlikte midir? Çok çiğnenmiş bir sakızdır bunun cevabı: Eğitim ve öğretim programı engeldir buna. Okullarımızda çağ dışı bir edebiyat öğretimi yürütülmektedir. İşte bu noktada dergi, gazete, radyo, televizyon gibi kamuoyu iletişim araçlarının önemi ortaya çıkıyor (*). Özellikle de radyo ve televizyonun...

Çünkü, hangi nitelikte olurlarsa olsunlar, gazete ve dergiler özel bir amaca yöneliktirler, özel bir amaçla bağımlıdırlar. Söz gelimi bir düşüncenin, bir görüşün savunucusudurlar; belli bir topluluğun sözcüsüdürler. En önemlisi bir, ya da birkaç kişinin malıdırlar. Oysa radyo ve televizyonun görevleri yasalarla belirlenmiştir ve kamu malıdırlar. Bu yasalar, 12 Mart'tan sonra sünnet de edilmiş olsalar kamu yararını gözetmeyi şart koşarlar.

(*) Kimi örnekler ters anlamalara yol açabileceği için, amacımın, belli nitelikteki yapıtların değerini tartışmak olmadığını açıklamalıyım. Bu ayrı bir konudur. Üstelik bana göre sanat yapıtları, niteliği açısından, şu yirmi iki ayar, şu on sekiz ayar diyebileceğiniz, hammaddesi altın nesneler değildirler. Ama niceliksel açıdan tıpkı altın gibidirler. Değerleri (tabiî niceliksel) kimi koşullara bağlı olarak düşer, ya da yükselir.

Çokça yazılıp çizilmiş bir konu olduğundan radyo ve televizyonun toplumu eğitme görevi üzerinde durmak yararsız. Yalnız sokaktaki vatandaştan yöneticilere kadar herkesin birleştiği şu düşüncenin altını çizelim: Radyo ve televizyon programları eğitsel amaç ön planda tutularak hazırlanmalıdır.

Değişik eğitim alanlarını kapsayan bir amaç bu. Bizi ilgilendirense edebiyat. Sorumuz da şu: TRT, edebiyat yapıtının halkça benimsenmesine ve okunurluk kazanmasına, bir başka deyişle, sanatçının halkla ilişki kurmasına ne ölçüde katkıda bulunmaktadır? Bu görevini yerine getirebilmekte midir?

Konuyu biraz daha sınırlayıp, etkinliğini de düşünerek, sorunun cevabını TV açısından vereceğim: Hayır. Yapımdan yönetime kadar yanlış bir yol tutulmaktadır da ondan. Sıralayalım nedenlerini.

İlki, giderek en önemlisi, TV'deki edebiyata ilişkin programların tıpkı edebiyat dergileri gibi sınırlı bir topluluğa seslenmesidir. Söz gelimi metin, sanki bir dergide yayımlanmak için yazılmakta, programı değişik sınıflardan, değişik eğitime sahip kişilerin izlediği düşünülmemektedir. Televizyonun değişik sınıfların insanlarının isterlerini aynı anda karşılayamayacağı savı müzik programları için geçerli olabilir, ama bu, edebiyata ilişkin programlar için ileri sürülemez. Terimlerle, kavramlarla yüklü bir dil, edebiyat incelemesinin dili, bir tanıtma programının dili olamaz. Sanki amaç halka edebiyatı sevdirmek değil, onu edebiyattan uzaklaştırmak, edebiyatı belirli bir topluluğun malı haline getirmektir. Oysa bir sanatçının, özellikle bir şairin tanıtıldığı programlarda, sanatı üzerine söylenenler, bırakın edebiyata uzak seyirciyi, ortalama bir dergi okuyucusunun bile anlayamayacağı türden.

Halkın anlayamayacağını söyleyerek halkı küçümsediğim söylenecek. Oysa bu televizyon programcılarının tutumudur. Gelişmiş bir televizyon sanayiinin, dış pazarları da göz önünde tutarak klasik yapıtları görüntülediği dizi filmler yorum, ya da açıklama gerektirmeyecek kadar yalın, ama güzel bir biçimde hazırlanmışlardır. Oysa bizim TV'ciler seyirciyi adam yerine koymadıklarından, sözümona anlaşılırlığı sağlamak için usandırıcı tekrarlarla dolu bir yorum ekleyip dizileri seyredilmez kılmışlardır.

Bir yapımcının metnine dayanmayan programlar için de aynı şey söz konusudur. Tek olumlu değişiklik programın bir söyleşi biçiminde sürdürülmesidir. Ama TV yöneticilerinde her alanda görülen sakat bir tutum, başka yanlışlarla da birleşince program amacına ulaşamamaktadır. Tarafsız görünme çabasıdır bu. Böylesi programlarda dünya görüşleri karşıt kişilerin bulunmasına özellikle dik-

kat edilmekte, sağ ve sol düşüncelere sahip kişiler bir araya getirilerek bir tartışma ortamı yaratılmak istenmektedir. Bu tutumun yanlışlığı bir yana, böyle bir tutuma yol açan art düşüncenin siyasal kaygulardan doğması yöneticiler için acınacak bir durumdur. Sözde tarafsızlığın kanıtı sanılmaktadır bu tutum. Sanat ve edebiyat tartışmalarında sağ düşünce bilinen bir, iki ad tarafından temsil edilmektedir hep. Sanat ürününe, sanatın kendi ölçülerinin dışında, siyasal ölçülerle yanaşılmaktadır böylece. Sonuçta konuşmacılar, istemeseler de böyle bir tavır takınmak zorunda kalmakta, bir bakıma daha işin başında önyargılı davranmaktadırlar. Bu arada ele alınan yapıt gürültüye gitmektedir.

İdare-i maslahatçılık diyebileceğimiz bu tutum başka yakışıksız durumlara da yol açmaktadır. Yakışıksız da değil, çirkin görüntülere. Söz gelimi, sahnelenmiş (üstelik de devletin tiyatrosunda), yasalara aykırı bulunmamış bir oyunun kimi bölümleri, TV yöneticilerince sakıncalı bulunarak sansür edilmektedir. Oyuncuların ağızları açılıp kapanmakta, ama ses çıkmamaktadır bu ağızlardan Siyasal rüzgârlara bağlı bir sansür anlayışına, bir «Sacide» oyunu kurban edilebilmektedir böylece. Bu tür bir davranışın siyasal istismar konusu olmamak için benimsendiği, bütünü göstermemektense, zaten ne olduğu anlaşılan konuşmaları silerek bir şeyler vermenin daha doğru olacağını söylemek savunma değildir. Ağda reklamlarına varıncaya kadar, sözümona iç gıcıklayıcı sesleri, bayağı görüntüleri sakıncalı bulmayan TV yöneticilerinin sanat yapıtı karşısında takındıkları bu tutum bağışlanamaz.

Sanata ve sanatçıya karşı bu saygısızlık, bir başka biçimde, baştansavmacılık olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bunun da en tipik örneği anma programlarıdır. TV programcıları sanata ve edebiyata karşı öylesine kayıtsızdırlar ki, bir sanatçının ölümünde fenersiz yakalanmaktadırlar. Neyse ki Haber Merkezi iyi çalışmaktadır da bu ölümü bir, iki görüntüyle iletmektedir. Ama genel olarak anma programları gelişigüzeldir. Kimin, niçin anıldığı belli olmadığı gibi, anılanlara da kıyılmaktadır. Bir Sait Faik'i, bir Mevlâna'yı anma programları gerçekleştirilebildiğine göre, TV'nin bu alanda belirli bir program çalışması olmadığı, konunun iyi niyetli bir, iki program yapımcısının insafına bırakıldığı açıktır.

Oysa yazının girişinde sözünü ettiğimiz olumsuz koşulları ortadan kaldırmak, belli bir gelişim sürecinde köşeye sıkıştırılmış Türk sanatçısının halkıyla ilişki kurmasını, okunurluk kazanmasını sağlamak, etkin bir iletişim ve eğitim aracı olan televizyonun, uygulamada

öteki yüzleriyle sıraladığımız amaçlar doğrultusunda kullanılmasıyla mümkün.

Üstelik, ne yapılabilir sorusunun karşılığı basit; yeni program önerilerine de gerek yok. Eleştirdiğim örnekler, neyin yapılmaması gerektiğini gösteriyor. Özellikle vurgulamak istediğim bir şey var yalnız: Tanıtma programlarında aracı kesinlikle kaldırılmalı. Yaşayan bir sanatçı konu alınmışsa, kendini ve sanatını kendisi anlatmalı. Kimi sorular yöneltilecekse, bir söyleşi havasına girilmeli. Ama doğal bir söyleşi, yapmacık değil.

«Kitaplar ve Düşünceler» de biçimsel tarafsızlıktan, konuşmacı olarak hep aynı kişilerin yer almasından vaz geçilmeli. Bu tutum, programın adına ters düşmektedir her şeyden önce. Kitabından söz edilen yazar, hiç değilse görüntü olarak programa katılmalı. Kitapçılarla, okurlarla, başka yazarlarla yapılmış küçük küçük röportajlara yer vermeli.

Yine de bütün bunların ötesinde, TV yöneticilerinin, önce konunun önemini kavramaları, sözcüklerle çok güzel ortaya koydukları ama pek de uygulayamadıkları yüce amaçlar doğrultusunda ciddi bir program planlaması ve çalışması yapmaları gerekmektedir.

68 mayıs'ından sonra sartre

•

françois george'dan çeviren : bertan onaran

Sartre'ın VIII. ve IX. ciltlerini yayımladığı «Durumlar» aslında bizim, on yıldır, yani 68 öncesi ve sonrasında yaşadığımız «durumlar» dır. 68 Mayıs'ından önce, sol, öncelikle Vietnam savaşına karşı savaşmaktadır. Yurtiçi durum bir yerde tıkanıp kalmış gibidir. Hemen herkes (anımsar mısınız?): bundan böyle devrim falan olmaz, gençlik siyasetten koptu, demektedir.

Gençliğin 1964'de sokağa inmemesi, Sartre'a, ancak sınıflar arası antlaşmanın geleceğini parlak gören «gerçekçilik» in göklere çıkarılması için yeterli bir neden gibi gelmemektedir. Gençliğin görünüşteki «siyaset dışılığı», siyasal sorunların derinlemesine bilincine varışla atbaşı gitmektedir. Vietnam halkının giriştiği kavga da zaten **«olabileceğin sınırlarını genişletecek»**, kavgaya girişmeye cesaret edildiği an, yenilmez sanılan bir gerçekliğe karşı durulabileceğini bütün dünyaya gösterecektir.

Ayrıca, 68 Mayıs'ından önce, bir de Gaulle vardır. Amerikan savaş suçlarını yargılamak üzere kurulan Russell Mahkemesi'nin Fransa'da toplanmasına izin vermesini isteyen Sartre'a şöyle demektedir: **«Hak ve adalet dağıtımının Devlet işi olduğunu size ben öğretecek değilim...»** Siyasal gücün düşüncesi budur. Üç yıl sonraysa, adalet, halkın ülküsü ve sahip çıktığı şey haline gelecektir. Sartre, Fouquiéres-lés-Lens'deki kömür madenlerinde on sekiz işçinin ölümünden sonra kurulan halk mahkemesine başkanlık etmektedir. Varılan ilk sonuç: **«İşveren-Devlet suçlu görülmüştür...»**

Düşüncenin, ya da doğrunun gücü, oluşan gerçeklikle, yani tarihle suçortaklığı etmesindedir. Tarihin önünde biraz zaman vardır. 68 Mayıs'ında, düşünceyle eylem bir noktada buluşur. Böylece, aydının görevi de değişir.

Dün, Sartre, toplumun rahatsız bilinci, mutsuz bilincidir, sömürülenlere aykırı gelmekte, egemen sınıflarcaysa hain diye nitelendirilmektedir. Kimseden vekillik belgesi almadan, özel konumundan ya-

rarlanarak, tek başına, evrensel'i, doğru'yu ve özgürlük'ü savunmaktadır. Siyasal güç için, can sıkıcı, ama varlığını doğrudan doğruya tehlikeye düşürmeyen, kolu kanadı bağlı bir güçtür. De Gaulle, Sartre'a: **«Sayın Üstadım...»** demektedir. Genel bir özgürleşme girişimi geliştiği, gerçeklik içerisinde bir **«ikili güç»** kurulduğu, doğru toplumsal yaşama somut bir güç halinde geri geldiği zaman, aydının eskisi gibi kalması olanaksızdır, kendisini belirleyen çelişmelerin dışına taşacaktır. Hattâ, Sartre'ın 1970'de «Evrensel Budala» da (derginin adı da tam o güne göredir) dediği gibi, aydın kendini ortadan kaldırmalıdır.

Sartre'ın o güne dek savunduklarından ayrı olan bu en son aydın görevi, hiç kuşkusuz yaşanan olayla açıklanır, ama sonradan, çok geniş siyasal sonuçlar doğurmuştur. Sartre'a göre, Lenin'in kırk ciltlik yapıtlarının kitleler için bir baskı aracı olduğunu söylemek doğru olur. Bu yüzden de, küçük kentsoylu aydınların işçi sınıfına **«kendi sınıfının bilincini»** aşılamaları gerektiğini savunan geleneksel Marx'çı, özellikle de Lenin'ci kavram kaldırılıp atılmıştır. «Bilenler» le «yapanlar», kuramla kılgı (uygulama), kafayla tutku arasındaki ayrıma son vermek gerekmektedir.

Sartre'ın daha önce de pek çok kez saldırdığı Üniversite gibi, Parti de **«elde edilmiş bir bilginin dağıtımcısı»** olarak çıkmaktadır karşımıza. Sartre'a göre, Parti'nin düşüncesi, örgütünü yansıtan bir aynadır. **«İnsan, yapısına göre düşünür»** ve ister istemez gerçeklikten uzaklaşır. Doğru düşünce, apansız, dolaysız düşüncedir, **«kaynaşmış insan topluluğunun»** düşüncesidir.

Bastille hapisanesini basan, yollara barikatlar kuran, fabrikaları ele geçiren hep topluluktur. Bu topluluk, giriştiği eylemin öznesidir. ama yalnızca eylemin: ona bir anlam vermeye daha öteye götürmeye kalktığınız an, işler karışmaktadır. Küçük insan topluluğu kendini ayakta tutmaya çalıştığı oranda, kurumlaşarak bozulmaktadır. Kaynaşmış insan topluluğunda, gerçekten ortak bir öznellik vardır. Bireyler, dıştan gelen bir dürtüyle (fabrikadaki işçiler, televizyon seyircileri, metro yolcuları, lise öğrencileri falan gibi) aynı kategoryaya, aynı «dizi» ye kondukları için değil, hem onları dile getiren, hem de kendilerini gerçekleştirdikleri bir eyleme giriştikleri için, en sahici anlamıyla aynıdırlar.

Ancak: tarihin bu yüce anının dışında, toplu özne yoktur. Ayrıca şunu da belirtelim ki, Sartre, Mallarmé ve Kierkegaard üstüne yazdığı son derece güzel denemelerde, eski özne düşüncesini sürdürmektedir: Özne, hiç bir yanıyla nesnel değildir, o bir olumsuzluk biçiminde belirlenir, bir **«varlık kusuru»** dur, ya da **«gaz kaçağı»** dır.

Sartre, Flaubert'i «nesne» (konu) diye aldığında, somut bir öznelliği incelemektedir; bu öznellik, hiç kuşkusuz, genel tarih içinde yer alan, özel yaşam öyküsüyle anlaşılacaktır; dolayısıyla, Marx'çılığın ve ruhçözümlemesinin getireceği «açıklamalar»la doğrulanabilir —ama yine de bütünüyle onlara indirgenemez. Bir yaşam, yaşanan bir şey oluşuyla, her zaman, kendisi hakkında bilinip söylenebileceklerin ötesine taşar. Sartre, özellikle Kierkegaard konusunda, Hegel'i aşmaya çalışan bir bireysel-evrensel diyalektiğinin ilk adımlarını atar. Çünkü öznenin hiç bir şeye indirgenemeyen ve unutulagelen bu tekilliğinin tarihe girişini kutlamak zorundayızdır.

Bu da bizi, aslına bakarsanız hiç bir zaman uzaklaşmadığımız siyasete döndürür yeniden. Hegel nasıl «Zihnin Görüngüleri Üstüne» adlı yapıtında Fransız Devrimi'nin başarısızlığını açıklıyorsa, Sartre da, «Diyalektik Aklın Eleştirisi» nde, bolşevik devriminin başarısızlığını yorumlamaktadır. İkisi de somut evrensel'in ancak eski topluma karşı girişilen kavgada, geçici bir süre varolabileceğini ve egemenliğinin sonradan ister istemez aşındığını göstermişlerdir. Her şeyden önce bir nesneler derlemesi (bir **«dizi»**) olan ve hep öyle kalan bir toplumsal sınıf, hiç bir zaman: «ben» diyemez. Dolayısıyla, ister istemez birileri çıkar onun adına konuşur: tekil, çoğulun, evrenselin yerini alır, ve ihanet başlar. Bir an için herkese açılmış olan tarih, yeniden birkaç kişinin özel malı haline gelir. Toplum, bir an için saydamlaşmışken, yeniden kıpırtısızlığa ve dışsallığa düşer. Yeniden öteki varlığın, ya da Sartre'ın (Çekoslovak aydınlarının yazılarından derlenmiş bir güldesteye yazdığı önsözde) «Soğuktan Gelen Toplumculuk» u anıştırarak dediği gibi, Nesne'nin gücü altında titremeye başlar. Özel işlev, yani egemenlik, devrimin ateşli dönemlerinde sağda solda gezindikten sonra, sürecin bitiminde, kaçınılmaz bir biçimde gelir bir bireyde yuvalanır. **«Devlet, benim»** ya da: **«Parti, ben'im»**: bu, işin mantığı gereği, dış birliğin egemen olduğu son an'dır. Toplumun birliği ve doğrusu (hem de uzun yıllar için) ortaklaşa eylemde paylaşılmaktan çıkar; bundan böyle ikisi de bir Stalin, ya da Mao'nun tekelinde olacak, ve halk kitlelerine özdeşleşmekten, ya da yabancılaşmaktan başka çare kalmayacaktır.

68 Mayıs'ı, Sartre'ın dizi-küçük insan topluluğu diyalektiğini şaşırttığı bir biçimde simgelemiştir. Nesnelerden oluşmuş bir halk, yazgısına sahip çıkmayı denemiştir. 68 Mayıs'ı, ayrıca, Stalin mantığını da aşmaya çalışmıştır. Sartre'la «Il Manifesto», arasındaki çatışmaya anlam kazandıran da budur zaten. «Il Manifesto» kendini bu mantıktan kurtarmakla, Sartre'ın Togliatti'ye duyduğu saygıyı açığa vurarak **«partilerin en akıllısı»** dediği İtalyan Komünist Partisi'nin elde ettiği belli

bir bilgiden yararlanmıştır. Rossana Rossanda'nın başlattığı hareket, böylece, devirmci parti sorununu somut olarak ortaya getirmiş oldu; Fransa'daysa, bu yöndeki bütün çabalar içleracısı bir başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bununla birlikte, «solcu» bir parti, bizde de, bir gün içinde yüz bini aşkın savaşçı bulabilir...

Ama tarihin bu pazar üçkâğıtçılarının uğradıkları başarısızlık bizleri umutsuzluğa düşürmemelidir. Çünkü, Sartre'ın dediği gibi Parti, her şeyden önce kendisini sürdürecek örgütü kurduğundan bir kurum olduğundan ister istemez tutuculuğa saplanınca, insanlar, aralıksız olarak partileşme eğilimiyle savaşan devrimci bir partinin düşünü görmeye başlamaktadırlar. Felsefe terimleriyle söylersek, partinin özü, varolmamasını içermektedir. Kısacası: devrimci parti olamaz.

Ee, öyleyse, sonunda bizleri yine dışardan, bu kez kâr yasaları olmaktan çıkarılmış yasalar uyarınca yönetilmek durumunda bırakacak bir devrim yapmanın yararı ne? Sartre, bugün artık sırf yemek-içmek -barınmak gibi temel gereksinimler için değil, yabancılaşmaya, öğrenci, yönetici, ya da işçi, hiç bir zaman özne olamadığımız, hep nesne olarak kaldığımız bir topluma başkaldırdığımızı belirtiyor. Sonunda Nesne'nin, ve Sartre'ın Çekoslovakya'dan söz ederken kullandığı terimle Nesne-adamların işbaşına gelmesine yol açacaksa, ayaklanmak neye yarar? Sartre'ın dediğine göre, insanın nesneleştirilmesinin **«Verem üretimi yavaşlatır»** gibi propaganda formülleriyle dile geldiği kalemefendileri toplumculuğu, gerçekten de **«Silikoz (toz hastalığı) üretimi hızlandırır»** diyen sermayeci düzenden daha iyi mi bir dünya getirmektedir insanlara? İnsanoğlu, kısacık anların dışında, bu yazgıdan kurtulamayacaksa, oturup yapısal insanbilimle (anthropologie structurale'le) uğraşmak en iyisidir.

Oysa, oturup bir döküm yaparsak, sonuç hiç de bu kadar olumsuz değildir. Kısa zaman dilimi içerisinde, yapay olarak ayakta tutulan küçük işletme sahibi kentsoylu sınıfla, tekelci büyük sermaye arasındaki çelişme durumu askıda bırakmaktadır. Özellikle gençler, yıllardır hayal kırıklığına uğramış, köpeksi, güçsüz diye göstermek istenen, her yandan tuzağa düşürülmeye çalışılan, ama bütün bunlara karşın açıkgörüşlülüklerini yitirmeyen gençler var elimizde, içinde yaşadığımız toplum onlara bir yer vermekten kaçınmakta, verdiği yerleriyse, gençler kabul edememektedir.

Belki de, ancak kendi aracılığıyla anlaşılabilecek bir çağa girmekteyiz. Belki de elimizde, tarihin akışından, 68 Mayıs'ından beri dipten gelen bir dalga halinde bütün kurumları zangır zangır titreten itişle; şu «hem belirsiz, hem güçlü», hem karışık, hem yadsınmaz, her yerde karşımıza çıkan, ama «kuramlaştırılması», «dizgeleştirilme-

si olanaksız» düşünceden, hiç bir düşünürün, hiç bir bireysel öznenin yakalayamadığı küçük topluluk düşüncesinden başka tutamak yok. Belki de artık, eski felsefeninkinden, Descartes'ın kentsoylu dünyanın kuruluş yıllarında kotarıp önümüze çıkarttığı felsefeninkinden ayrı, ruhçözümlemesinin de zaten bizi kaldırıp atmaya zorladığı özne kavramının yerine bir yenisini bulmak gerek.

Belki de de Gaulle öldü. Belki de şimdiden siyasetin yani güçler ayrımının ötesindeyiz. Sartre şu noktaya ısrarla parmak basıyor: bugün insanlar kendi özel yaşamları üzerinde güç sahibi olmak istiyorlar. Siyasal gücün Parti kanalıyla ele geçirilmesi kuramının yerine, her insanın, ötekilerle el ele tutuşarak, kendi özel yaşamı üzerinde etkili olması kuramının geçirilmesi gerekiyor. Parti, kentsoylu sınıf örgütü karşısında işçi sınıfının örgütü olduğu için, kendisini Devlet'e benzer biçimde kurmakta: eh, sonunda Devlet'le özdeş olup çıkmasına şaşmamak gerek elbet. Devrimin, hükümet darbesiyle uzaktan yakından ilgisi olmamalıdır. O, her anlık eylemin, içinde, temelinde vardır, ve daha şimdiden **«yaşamı değiştirme»** ye izin vermektedir.

Bu durumda, Özne-Parti'yi kutsallaştıracak yerde, Tek'in geleneksel zorbalığına karşılık, tarihsel öznelerin çokluğuna saygı göstermek gerekir. Bu açıdan ele alındığında, kadınların hak ve özgürlükleri uğrunda giriştikleri hareket özel bir anlam ve önem kazanmaktadır: bilmem kaç yüzyıldır gerek Parti, gerekse Kilise tarafından horlanan, alaya alınan kadınlar, kendi yaşamları ve vücutları üzerinde etkili olabilme hakkından, özne olabilme hakkından başka bir şey mi istiyorlar?

Bu tepeden tırnağa yeni durumlarda, aydın, daha doğrusu felsefeci kendini ortadan kaldırmıyor. Ama serüvene ayrıcalıksız katılmak istiyor. Hani Marx'ın deyişiyle, önceden, nerden gelip nereye gittiği kestirilemeyen bir serüvendir bu. **«Sözcükler»** in sonunda, kendisi için: **«bütün insanlar kadar değerli, her birinin değeri kendisininki kadar olan bir insan»** diyen Sartre, hiç değilse bundan sonra insanoğlunu, bütün insanları özgürlüğe kavuşturmak üzere, Renault fabrikalarında, ya da başka yerlerde kavga verenlerden biri olmak istemektedir.

Ama sesine kulak verenlerin büyük çoğunluğu için, özellikle, tam bir çocuksulukla kendi kendilerine, çağdaş felsefecilerin en ünlüsünün neden **«hep aynı yanda»** olduğunu soranlar için (Albay Bigeard'ın «Cezayir Savaşı» adı yapıtından alınmıştır bu söz), keşke susturabilsek diye heveslenenler için Sartre, **«en talihsizlerin bakış açısını»** topluma dönük en doğru bakış açısı saymış, kendini halkın davasına adamış olan ve yeni mutlakçılığa karşı giriştiği kavgası tarih tarafından Voltaire'inkine benzetilecek kişidir, öyle kalacaktır.

iki dörtlük

turgay gönenç

1.

Dökülen kan yaşanan ölümü onlar gülüm
Kutluyorlar kanda açmış güllerle
Göğüslerindeki o incelik gül değil ölüm
ve çığlık çığlığa dönüşecek beslendiği gerçeğe

2.

Düşmeye görsün ölümün yüzü bir ırmağın suyuna
Yıkılır birden kesin sanılan yasası doğanın
Sürüklemez kahbece vurulmuş gövdeleri basar bağrına
ve yolalır göğe doğru sevginin inancın kalyonunda

çağdaş amerikan şiiri

5 BEAT GENERATION OZANI

çevirenler:

ferit edgü - orhan duru

1. poetika

Akademiler için: Kendini bilmez bir yığın cahil, korkak ve cansıkıcı herif şiire saldırıyor. Şiirin nasıl yaratıldığını bilmeden. Bu zırtapozlar bir şiirle karşılaşsalar bunun farkında bile olmayacaklar. Ve güpegündüz ırzına geçecekler onun.

Politikacılar için: Benim şiirim, meleksel çılgınlıklardır. Tamam mı? Kimin kime ateş etmesi gerektiği konusundaki materyalist önermelerle hiçbir ilgisi yoktur şiirimin. Birey, düş gücünün gizleri, bir başka deyişle, koşullara sığmayan can, böylesi bilinçlilikler için satılık değildir...

Evren yepyeni bir çiçektir.
Ve Amerika keşfedilecektir...

Allen Ginsberg

Beat Generation'ının yavruları bana şöyle dediler: "Hem beat olup hem de bağımlı olamazsın."

Doğru, pek doğru adamım!

Doğrudur W.S. Burroughs'un bir kez, "Yalnızca ölüler ve esrarla kafayı bulanlar hiçbir şeye aldırmazlar. Bunlar anlaşılmaz kişilerdir" dediği.

Ama ben bunlardan değilim. Hiçbiri değilim. İşte böyle adamım.

Tüm Beat Generation'ın varoluşçu olduğu hikâyesi dört dolarlık bir sebze parçası gibi sahtedir.

Sartre, aldırır. Ve her zaman bağımlı olmak gerektir diye bağırarak dolanır ortalıkta. "Bağımlılık" onun en sevdiği küfürlerden biridir.

Bağımlı olmamak düşüncesine ve Beat Generation sanatına katıla katıla gülerdi hazret. Garanti. Ben de aynı şeyi yapardım doğrusu.

Ve çağdaş şiirin kar adamı Ginsberg de belki aynı lâfları söyleyecektir. Yalnızca ölü bağımlı değildir yavrular.

Beat Generation'ının perukalı nihilizmi doğal sonucuna ulaşırsa, yaratıcı sanatçının ölümü anlamına gelecektir bu. Sanatçının bağ-sız oluşu ise, bir çeşit kendi kendini öldürmesi ve aynı nihilizmin bulanık bir başka türüdür ve de başka bir şey değildir.

Ferlinghetti

Ozan, kendi dilinin içsel güçlülüğünün tüm bir duyarlığına sahip olmalıdır— nabızsal, soluksal, gırtlaksal, burunsal ve dişsel! Bir kulak, bir yüz ve bir karın.

Ozanın kendi bilinç-altındakini bilmesi gerekir ve ordaki kişileri karşılaştırma yöntemlerini.
Konfiçyüs'ün dediği gibi, ağaçların, kuşların, çiçeklerin adını bilmesi gerekir Ozanın. Bu bilgilerden, bu "bedenin, sözün ve canın" alıştırmalarından şiir bir biçim alır, özgürce.

Bizim şimdi, "yeni biçimler" peşinde koştuğumuzu sananlar var. Aldanıyorlar. Bizim ihtiyacımız yepyeni bir yaklaşımdır. Biçim de, bu yaklaşımın içindedir.

Onu da yeniden ele alıyoruz.

Niçin böyle?

Çünkü gelecek bugüne bakarak görülemez. Ve öyle sanıyorum ki, insanlık bir başka şeye doğru ilerliyor.

Gary Snyder

2. allen ginsberg

1926 doğumlu.

Lirik ozan ve öğretmen Louis Ginsberg'in oğlu. Güney Amerika'da, Asya'da, Avrupa'da sayısız yolculuklar yaptı.

1956'da yayımladığı Howl (Uluma) ile üne kavuştu. Sonra, Kaddish'i ve Empty Mirror'u doğurdu. (1961.) Beat Generation'un sözcüsü gibi bir şey.

Bu kuşağın sanatçıları içinden ilkin o, uyuşturucular konusunda tabuya ve yasalara karşı çıktı. (Diğer ozan kardeşleri gibi de bu yüzden bir süre kodeste geçirdi günlerini.)

ÇIĞLIK I

Carl Solomon'a

Gördüm bizim kuşağın en büyük kafalarının çılgınlıkla
 yıkıldığını isterik, çıplak, açlıktan geberdiğini
zenci sokaklarda sabaha karşı kızgın birkaç metelik peşinde
 sürüklendiklerini,

gecenin makinasında yıldızlı dinamo ile eski cennetsel ilişki
  için yanıp tutuşan melek kafalı inançlılar
ki yoksulluk ve paçavralar ve yorgun içine kaçmış gözleriyle
  kentlerin üstünde yüzen ucuz odaların doğa-üstü
  karanlığında ayağa kalkıp cıgara tüttürerek caza dalıp
  gidenler,
Tanrı'nın cennetinde beyinlerini çırılçıplak ortaya koyanlar
  ve aydınlanmış damların üstünde müslümanlığın el
  yordamıyla yürüyen meleklerini görenler,
Arkansas ve Blake'si trajedyaları sanrılaştıran soğuk ışıl
  ışıl gözleriyle savaş bursluları arasında üniversitelerden
  geçenler,
çılgınlık ve kafatası pencerelerinin üstüne açık-saçık şiirler
  yayınladıkları için akademilerden kıçlarına tekmeyi
  yiyenler,
don gömlek tıraşsız odaları dolduranlar paralarını çöp
  tenekelerinde yakanlar ve duvarlardan tedhişe kulak
  verenler,
Laredo'dan New York'a dönerken apışaralarında bir bağ
  marihuana kaçırdıklarından ötürü deliği boylayanlar,
ucuz otellerde ateş yiyenler ve Paradise Alley'de neft
  içenler, ölüm, her gece gövdelerini arafta bırakanlar,
düşlerle, uyuşturucularla, uyandıran karabasanlarla, alkol,
  malafa ve bitmeyen çiftleşmelerle
ürperen bulutların kör anlatılmaz caddeleri ve Kanada ve
  Paterson kutuplarına doğru sıçrayan aradaki zamanın
  devinimsiz dünyasını aydınlatan aklın şimşeği
salonların peyotl dayanışması, arka bahçe ağaç yeşil
  mezarlık şafakları, damlar üstü şarap sarhoşluğu, zevk
  gezileri sırasında çekenlerin dükkânlarının vitrinlerinin
  mahallesi göz kırpan yeşil kırmızı neonlar, güneş ve
  ay ve ağacın Brooklyn'in kış kızıl kuşluk vaktindeki
  titreşimleri çöp tenekesinin ilençleri ve usun sevimli
  kıral ışığı,
benzedrini çekip kutsal Bronx ile Battry arasında metroya
  binerek tekerleklerin ve çocukların gürültüsü onları
  Hayvanat Bahçesinin iğrenç ışığının parlaklığında
  beyinleri döğük ve ağızları paslı titreyerek metrodan
  indirinceye dek gidip gelenler,

bütün gece Bickford'un denizaltı ışığında gömülü kalanlar, dışarı yüzenler ve öğleden sonra boş Fugazzi'nin bira tezgâhında çöreklenenler, hidrojen plak makinasının kıyamet gücü çatırdısını dinleyerek oturanlar

70 saat parktan eve, evden bara, bardan Bellevue'ye Bellevue'den müzeye, müzeden Brooklyn köprüsüne dek hiç susmadan konuşanlar

aydan öteye Empire State binasının alt pencerelerinden taşan yangın merdivenlerinden atlayan platonik gevezelerin yitik bölüğü

anıları, baştan geçenleri fıkraları ve bakarak hamamcı olmaları ve hastane titremelerini ve mapusları ve savaşları bağırarak fısıldıyarak kusarak çene çalanlar

yedigün yedigece tüm bellekleri tam bir gerileme ile boğazlanmış parıldayan gözlerle, kaldırımlara atılmış havralık et,

Atlantic City toplantı salonunun bir karanlık kartpostalını iz diye bırakıp New Jersey Zen hiçbir yerin ötesine yitenler

Doğu'nun terlerinden, Tanca'nın kemik gıcırtısından ve Çin'in başağrılarından acı çekenler Newark'ın boktan bir dayalı döşeli odasında esrarın etkisi altında

ve ortalıkta dolanıp dolanıp duranlar geceyarısı demiryolu kavşağında nereye gideceğini kendi kendilerine soranlar, ve ardlarında hiçbir kırık kalb bırakmadan çekip gidenler,

karavagonlarda karavagonlarda karavagonlarda cıgaralarını yakanlar büyükbaba gecede yalnız çiftliklere doğru karlı dağları aşıp geçerek,

Kansas'ta ayakları altında kosmos içgüdüselce titreştiği için Plotinus'e, Poe'ya, Saint Jean de la Croix'ya merak sarıp telepati, bop ve kabbal öğrenimi yapanlar,

Idaho'nun sokaklarında tek başına yürüyenler, görel kızılderili melekler olan görel kızılderili meleklerini arayarak,

doğaüstü kendinden geçme içinde olanlar Baltimor parlayınca deli olduklarını sananlar,

küçük kent yağmurunun sokak ışığının ve kış geceyarısının etkisiyle Oklohama'nın Çinlileriyle açık arabalara sıçrayanlar,

Houston'da caz ya da sex ya da çorba arayarak bir başına ve aç geceleyenler, Amerika ve sonsuzluk üstüne konuşmak için parlak İspanyolları izleyenler, umutsuz bir görev, en sonunda Afrika'ya giden bir gemiye kapağı atanlar,

aralarında, Chicago ocağında yakılmış şiirlerin külünden, lavlardan ve mavi işçi tulumlarının gölgesinden başka birşey bırakmadan Meksika'nın volkanlarında yitenler,

ve Batı kıyısında FBI'ı soruşturarak sakallı ve kısa pantollu büyük barışçıl ve cinsel gözleri, esmer derileriyle anlaşılmaz beyannameler dağıtarak yeniden ortaya çıkanlar,

kapitalizmin uyuşturucu tütün sisini protesto için kollarında cigara söndürenler,

Staten Island arabalı vapurları Wall Street ve Los Alamos'un canavar düdükleri seslerini bastırmaya başlayınca soyunarak, hıçkırarak Union Square'da süper-komünist bildiriler dağıtanlar,

beyazlara mahsus liselerde ve öbür iskeletlerin makinası karşısında çıplak ve titriyerek yere yıkılanlar,

aynasızları boyunlarından ısıranlar, o yabanıl erkek erkeğe sevişmelerinden ve esrar çekmekten başka hiçbir suçları olmadığı için polis arabalarında zevkten dört köşe olanlar,

metroda dizleri üstünde uluyanlar, ve erkekliklerini ve yazdıklarını salladıkları için damdan aşağı atılanlar,

kendilerini kutsal motosikletçilere yaptıranlar ve bunun zevk çığlıklarını atanlar,

bu insancıl israfillikten coşanlar ve coşturulanlar, denizciler, Atlantik ve Karaip aşkının okşamaları,

gül bahçelerinde parkların çimenlerinde ve mezarlıklarda önlerine gelene özgürce atmıklarını saçarak sabah akşam asılanlar,

bitmek tükenmek bilmeyen hıçkırıklara uğrayanlar, işi hafife alıp eğlenmeye çalışırken sarışın ve çıplak bir melek onları palasıyla deşmeye geldiğinde kendilerini gözlerinden kanlı yaşlar akarak bir Türk hamamının halvetinde bulanlar

aşk oğlanlarını kaderin üç göçmüş yosmasına kaptıranlar, karşıt cinsli doların tek gözlü yosmasına rahimden göz

kırpan tek gözlü yosmaya ve kıçı üstünde oturmaktan ve bir de dokumacının dokuma tezgâhındaki entellektüel altın sırmaları kesmekten başka bir iş yapmayan o tek gözlü yosmaya kaptıranlar, kendinden geçercesine ve doymazcasına sevişenler ve bir birayla, bir sevgiliyle, bir cıgara paketiyle, bir mumla doyanlar, yataktan aşağı düşenler ama durmayıp yerde devam edenler sabaha değin, duvarın dibinde son bacakarasının görünümüyle kendinden geçenler ve bilincin son atımından sakınarak getirenler,

günbatımında titreyen milyonlarca kızın oralarını ballayanlar, sabahları kan çanağı olup ama doğmakta olan güneşin deliğini ballamaya hazır olanlar, ahırlarda kıçları parlayıp sönenler ve göllerde çıplak olanlar,

binlerce çalınmış gece arabalarıyla Colorado'dan orospuluk yaparak geçenler, N.C., bu şiirin gizli kahramanı, yorulmaz aygır ve Denver'in Adonis'i —onun kızları sayısız— boş arsalarda lokantaların gerilerinde, sinemaların arka sıralarında, dağ tepelerinde, mağaralarda ya da yol kenarlarında ya da sırt üstü yatırımlarında hep bildiğimiz sıska hizmetçilerin yalnız etek kaldırmalarında ve özellikle gizli benzin istasyonlarında yaptıklarına ve kasaba geçitlerindeki ayaküstü sevişmelerin anılarına helal olsun diyenler,

geniş ve pis sinemalarda sızanlar, düşler ülkesine girenler ve bir çabuk Manhattan'da uyananlar, ve mahzenlerde kalpsiz-Tokay şarabının başağrısı ve Üçüncü Cadde'nin çelik düşlerinin dehşetiyle çıkıp sallana sallana işsizlik sigortasının kapılarına değin sürünenler,

bütün bir gece karlı doklar üstünde kan dolu papuçlarını sürüyerek yürüyenler, ve East River'de buğu ve esrar dumanı dolu bir odanın kapısının açılmasını bekleyenler,

Hudson ırmağının yarları üstündeki kurulu apartmanlarında ayın savaş zamanındaki mavi ışığı altında büyük intihar-dramları yaratanlar, ve kimsenin ansıyamayacağı başları defne dalıyla taçlanacak olanlar,

düşsel kuzu kapaması yiyenler, ya da Bowery ırmaklarının çamurlu dibinde yengeç sindirenler,

içi soğan ve kötü müzik dolu el arabalarıyla caddelerin romansında ağlayanlar,

gece kulüplerinde oturup köprü altında, karanlıkta
soluyanlar, çatı aralarında haplarını yapmak için
oturdukları yerden kalkanlar,
dinbilimin portakal sandıklarıyla çevrili veremli bir göğün
altında alevle taçlanmış Harlem'in altıncı katında
öksürenler,
bütün gece büyüsel şarkılarla sallanıp yuvarlanarak birşeyler
karalayanlar, sarı sabahta bunların saçma sapan
olduklarını görenler,
saf bitkisel bir ülke düşleyip de kokmuş hayvanlar ciğer
yürek paça borç çorbası ve kaplumbağa pişirenler,
kendilerini et kamyonlarının altına atarak bir yumurta
arayanlar, saatlerini damlardan atarak oylarını zaman
dışı sonsuzluk için verenler, ve gelecek on yıl için her
gün kafalarına çalar saat düşenler,
ard arda üç kez bileklerini kesenler ama başarıya ulaşıp
bir türlü cavlağı çekemeyenler ve en sonunda bundan
cayıp içinde yaşlanıp ağlamaklı olacaklarını umdukları
bir antikacı dükkânı açanlar,
kurşun mısralarının parlamaları ve modanın çelik
gürültüleriyle dolmuş ve reklamcılık puştlarının
nitro-gliserin çığlıkları ve zeki ve korkunç yazı işleri
müdürlerinin zehirli gazları arasında Madison Avenue'de
gösterişsiz kaşe elbiseleri içinde calı canlı yananlar
ya da Mutlak Gerçek'in sarhoş arabalarının çarpıp
yere yıktıkları,
Brooklyn Köprüsünden kendilerini atanlar gerçekten oldu
bu belli belirsiz adımlarla uzaklaşanlar ve Çin
Mahallesi'nin hortlaksı sisinde unutulanlar çorba ve ara
sokaklar ve yangın arabaları, ama beleş bir bira bile yok,
pencerelerinden umutsuzlukla türkü çağıranlar, metro
penceresinden düşenler, iğrenç Passaic'e pat diye
girenler, zencilere saldıranlar, bütün yol boyunca
ağlayanlar, çıplak ayakla kırık şarap kadehleri üstünde
dans edenler, 1930 Avrupa'sının nostraljik Alman caz
gramofon plaklarını kıranlar, viskiyi bitirip keneflerde
homurdana homurdana kusanlar, kulaklarında inlemeler
ve dev buhar düdüklerinin çığlıkları,
geçmişin yollarından aşağı hızla kelle götürür gibi arabalarını
sürenler ve birbirinin Golgotha benzeri üstün
arabalarında yolculuk edenler mapushane-yalnızlığı

uyanıklık ya da Birmingam'da cazın yeniden doğuşu
Benim senin onun bir Sonsuzluk görümümüz var mı diye
yetmiş-iki saatte bütün memleketi araba ile bir baştan
bir başa dolaşanlar,
Denver'e gidenler, Denver'de ölenler, Denver'e dönenler,
ve boşu boşuna bekleyenler, Denver'i gözleyenler ve
Denver'de kuluçkaya yatanlar ve Denver'de bir başına
kalanlar ve en sonunda Zaman'ı bulmak için çekip
gidenler ve şimdi Denver kendi kahramanlarını
özlemekte ve üzgündür,
umutsuz katedrallerde diz üstü çöküp birbirlerinin kurtuluşu
için yakaranlar ve ışık ve göğüsler, ruh bir saniye için
saçını ısıtıncaya değin, mahpuslarda altın başlı ve
yürekleri gerçeğin alımı olan imkânsız suçluları
bekleyerek kafa patlatanlar, ve Alcatraz'a tatlı türküler
yakanlar,
Meksika'ya çekilip bir alışkanlığı beslemek isteyenler, ya da
Kayalık Dağlarına çekilip Buda'yı yumuşatmak isteyenler
ya da Tanca'ya çekilip oğlanları ya da Güney Pasifik
demir yolunda kara lokomotifi ya da Harvard'da
Narcissus, Woodlawn'ı ve papatyaları ya da mezarda
ya da mezarda,
hipnotizm radyosunu suçlayarak akıl sağlığı davası
açılmasını isteyenler ve çılgınlıklarıyla ve elleriyle ve
askıda bir jüri kararıyla bırakılanlar,
dadaizm üstüne New York üniversitesinde konferans
verenlerin üstüne Rus salatası atanlar ve sonra kalkıp
kazınmış kafaları ve intiharın palyaço konuşmasıyla
tımarhanenin granit merdivenlerinde boy gösterenler ve
hemen beyin ameliyatı isteyenler,
ve bunun yerine kendilerine insulin metrasol elektrik
hidroterapi psikoterapi meşguliyet tedavisi pingpong
ve unutkanlığın somut boşluğu verilenler,
hiç şakası olmayan bir karşıkoyuş içinde yalnızca sembolik
bir pingpong masasını devirenler, ve katelepsi içinde
kısa süre dinlenenler, yıllar sonra bir kan perukası
hariç gerçekten kel dönenler, ve gözyaşları, ve Doğu'nun
deli kent koğuşlarının yalnız deliye görünen kıyamet
parmakları
Pilgrim State'in, Rockland'ın ve Greyston'un kokuşmuş

salonları, ruhun yankılarıyla başı derde girenler, aşkın geceyarısının ak yalnızlığında Dolmenler ülkesinde rock and roll yaparak, yaşama düşü bir karabasan, gövdeleri ay kadar ağır taşa dönüşenler,

en sonunda ana..., ve son fantastik kitap tavanarasının penceresinden atılmış, ve son kapı sabahın dördünde kapanmış ve son telefon cevap olarak duvara çarpılmış, ve son döşeli oda son ussal döşeme parçasına değin boşalmış, dolapta bir tel askı üstünde sarı kâğıt bir gül takılı ve bu düşsel bile olsa hiçbir şey değil ama umut dolu küçük bir sanrı...

Ah! Carl, sen güven altında değilsen ben de güven altında değilim, ve şimdi sen gerçekten zamanın tüm hayvan çorbasının içindesin...

ve dolayısıyla buzlu caddelerde koşanlar titreşen yüzeyler ve metre katalok elipsin kullanılışının simyasının anlık ışığına saplantısı olanlar,

düşleyenler ve kesişen görüntülerle Zaman ve Mekân içinde delikler açanlar iki görünüm arasında ruhun meleğini kuyruğundan kıstıranlar ve ilkel sözlere erişenler ve **Pater Omnipotens Aeterna Deus**'un duygulanışıyla zıplayanlar ve bilincin adını ve virgülünü koyanlar,

zavallı insan nesrinin ölçüsünü ve cümle yapısını yeniden yaratmak için ve önünüzde suskun ve zeki ve utançtan titriyerek duranlar, ama kendi sonsuz ve çıplak başındaki düşüncenin ritmini rahatlamak için içindekileri itiraf etmek istemeyenler,

çılgın serseri ve zamanın meleksel dövülmüşü, **beat**, bilinmeyen, ama gene de ölümden sonra söylenmek için ne bırakılabilecekse, buraya koyanlar,

tüm kentleri son radyolarına değin bir **eli eli lama lama sabaktani** saksafon çığlığı içinde yerinden oynatarak Amerika'nın aşk için çıplak aklından çektiği acıyı ve orkestranın altın trompetlerinin gölgesinde cazın hortlak giysileriyle yeniden doğarak ayağa kalkanlar,

gövdelerinden kesilip çıkarılmış yaşam şiirinin mutlak yüreğiyle bin yıl yemeğe yeter.

2.

Ne biçim çimentodan ve aleminyumdan bir sfenkstir ki o, kafataslarını delmiş, beyinlerini ve düş güçlerini kemirmiştir?

Molek! Yalnızlık! Çirkeflik! Çirkinlik! Çöp tenekeleri ve kazanılamayan dolarlar! Merdiven altında çığlık atan çocuklar! Ordularda hıçkıran çocuklar! Parklarda ağlayan yaşlılar! Ordularda hıçkıran çocuklar! Parklarda ağlayan yaşlılar!

Molek! Molek! Molek! Karabasan! Molek! Aşksız Molek! Düşsel Molek! İnsanların insafsız yargıcı Molek!

Anlaşılmayan mapus Molek! Acılar meclisi ve ruhsuz zındanın kuru kafatası Molek! Yapıları birer yargı olan Molek! Geniş savaşın alabildiğine uzanan kayalığı Molek! Taş kesilmiş hükümetler Molek!

Kafası saf bir makina olan Molek! Damarlarında kan değil para akan Molek! Parmakları on ordu olan Molek! Göğsü insan yiyen bir dinamo olan Molek! Kulağı tüten bir mezar olan Molek!

Gözleri binlerce kör pencere olan Molek! Sokaklarında sonsuz yahovalar gibi gök-delenler yükselen Molek! Fabrikaları sis içinde düş gören ve cançekişen Molek! Bacaları ve antenleri kentleri taçlandıran Molek!

Sevisi sonsuz petrol ve taş olan Molek! Ruhu elektirik ve bankalar olan Molek! Yoksulluğun dehanın hayaleti sayıldığı Molek! Alınyazısı cinsiyetsiz bir hidrojen bulutu olan Molek! Adı Akıl olan Molek!

Üstünde tek başıma oturduğum Molek! Melekleri düşündüğüm Molek! Deli Molek! Azgın Molek! Aşksız ve erkeksiz Molek! İçime küçükten işleyen Molek! İçinde gövdesiz bir bilinç olduğum Molek! Benim doğal kendimden geçişimden kendimi korkutan Molek! Uyandığım Molek! Gökyüzünün akan ışığı!

Molek! Molek! Robot apartımanlar. Görünmeyen kenar
mahalleler, iskeletimsi hazineler. kör sermayeler.
şeytansı endüstriler. hayalet uluslar. yenilmez
tımarhaneler. granit kamışlar. canavar bombalar.
Molek'i cennete kaldırmak için iki büklüm olanlar.
Kaldırımlar, ağaçlar, radyolar, tonlar. zaten içinde
olduğumuz cennete kenti kaldıranlar.
Görünümler! fal açmalar. sanrılar. tansıklar. kendinden
geçmeler. hepsi Amerikan ırmağında aşağılara akıp
gitti.
Düşler. tapınmalar. ışınımlar. dinler. tüm bir gemi yükü
duygan eşek bokları.
Delmeler. ırmağın üstünden. çarmıha gerilmeler ve günah
çekmeler! tümü akıp gittiler selle. Yücelikler. Tanrısal
görünüşler umutsuzluklar. on yılın hayvancıl çığlıkları.
ve intiharlar. kafalar. yeni aşklar. deli kuşak. Zaman'ın
kayalıklarından aşağı tümü!
Irmaktan gerçek kutsal kahkaha. hepsini gördü onlar.
yabanıl deli gözler. kutsal çığlıklar. Eyvallah deyip çekip
gittiler. Damdan atladılar. Yalnızlığa doğru. El sallıyarak.
çiçek taşıyarak. Irmağa doğru. sokakta!

ÇIĞLIK III

Carl Solomon! Seninleyim Rockland'da
benden daha çılgın olduğun Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
o kendini garipsediğin Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
Anamın gölgesine öykündüğün Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
on iki sekreterini öldürdüğün Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
o görünmez alayla gülümsediğin Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
o inanılmaz yazı makinası üstünde büyük yazarlar
olduğumuz Rockland'da
Seninleyim Rockland'da

durumunu kötüye gittiği radyolarda bundan söz edildiği Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
beyin yetilerinin duyguların asalaklarını kabul etmediği Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
Utica'nın evde kalmış kızlarının göğsünde çay içtiğin Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
Bronx kartalı hastabakıcılarının bedenleri üstünde cinas oyunlarını yaptığın Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
bir deli gömleği içinde gerçek bir uçurum pin-pon maçını yitirdiğin için haykırdığın Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
akortsuz bir piyano üstünde ruhun günahsız ve ölümsüz olduğunu kutsama olmadan hiçbir zaman ölmemesi gerektiğini bir silah tımarhanesinde yazdığın Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
o fazladan yapılan elli elektroşokun boşlukta haça geriliş haccından sonra ruhunu gövdesine yeniden kavuşturamayacağı Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
hekimlerini delilikle itham ettiğin ve yahudi sosyalist devrimi milliyetçi faşist Golgotha'ya karşı düzenlediğin Rockland'da
Seninleyim Rockland'da,
Long Island'ın göklerini ikiye biçeceğin ve insanüstü mezarın dışında yaşayan insan İsa'nı dirilteceğin Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
bir ağızdan **Internationale**'ın son mısralarını söyleyen yirmi-beş-bin çılgın yoldaşın bulunduğu Rockland'da
Seninleyim Rockland'da
Bütün bir gece öksüren, uyumamıza engel olan Birleşik Devletleri, çarşaflarımız altında öpüp okşadığımız Rockland'da

Seninleyim Rockland'da
damın üstünde vızıldayan ruhumuzun uçaklarının
komasının elektriklenerek uyandığımız Rockland'da,
meleksel bombalarını bıraktıkları hastanenin ışıl ışıl
yandığı duvarların yıkıldığı Rockland'da Oh! dayanıksız
lejyonlar koşa koşa çıkıyorlar Oh! trauma yıldızlı
Oh! Tanrının yıldızlı travması savaş bitip tükenmek
bilmeyen savaş orda Oh! Zafer senin çamaşırlarını
unutuyor kurtulduk (dediğin Rockland'da)
Seninleyim Rockland'da
düşlerimde bir su gibi akarak yürüyorsun bir deniz
yolculuğundan Amerika çevresinde bir Highway'de
kulübemin kapısında ağlıyorsun batı gecesinde.

Türkçesi: Orhan DURU - Ferit EDGÜ

3. lawrence ferlinghetti

Kuşağının en aydın ozanı.

1919'da New York'ta doğdu.

Colombia ve Sorbonne üniversitelerinde okudu.

Amerika'ya döndüğünde, San Francis•o'da **City Light** kitabevini açtı ve yayınlara başladı.

Kuşağının bir çok ozanlarının, yazarlarının kitaplarını o yayımladı. Onların yanısıra, Artaud, Michaux, Prevert, Voznezenski, Yevtuşenko gibi ozanları da Amerikan okuyucusuna tanıttı.

Picture of the Gone World, Coney Island of the Mind, Hern kitaplarından bir kaçı.

O

Geri gelen peygamberlerden biri O
Geri gelen takma saçlı peygamberlerden biri O
Aht-i Atikte bir sakalı vardı onun
    Paterson zamanında kazıdı bu sakalı
Boynunun çevresinde bir mikrofon var onun
    Bir şiir matinesinde takılmış
    bir ozandan da fazla bir şey O
    Durmadan şiir yazan bir ihtiyar O
    Bir ihtiyar üstüne
    her üç düşüncesinden biri ölüm olan
    ve bir şiir yazan bir ihtiyar konusunda
    her üç düşüncesinden biri ölüm olan

ve bir şiir yazan
Bir "quaker" kutusu üstündeki resim gibi
elinde kutu tutan bir adamı gösteren o resim gibi
bu kutunun üstünde de gene kutu tutan bir başka resim
ve sonsuza değin küçülerek devam eden bu resim
ve her kez daha uzaklaşan daha uzaklaşan
bu büzülen gerçeğin resmi
Geri gelen peygamberlerden biri O

Gözden geçirilmiş bir raporu yerine yerleştirmek, işitmek ve
görmek için
bugünkü durum üstüne
Daralmakta olan dünyanın
gözlerinde kopçalar var onun
onlarla sıkıştırıyor
varlığın her ayağını
ve dedikodu pabuç bağını
gerçeğin yapısını
O'nun gözleri dikili
bırakılmış her insan ve her eşya üstünde
ve bekliyor onları kıpırdasınlar diye
ölü beyaz bir farenin başında bekleyen bir kedi gibi
sakladığından kuşkulu
bir küçük varoluş parçasını
ve kibarca bekliyor O
kendisini ortaya koymak için
ya da kendisini ya da kendisini ya da kendisini
ve Tanrı'nın kuzusu gibi ağırbaşlı O
Çılgın kaburgalardan yapılmış
ve her kuşkulu şeyi kapıyor
ve her kuşkulu kişiyi ve her kuşkulu şeyi kapıyor
inceleyerek sallayarak bir ipin ucundaki beyaz bir fare
gibi
ve bu şey canlıdır sanıyor
ve onu konuşması için sarsıyor
ve onu canlandırmak için sarsıyor
ve onu konuşması için sarsıyor
Gece yerde sürünen bir kedidir O

ve menekşe saatte kendi Buda'lığı içinde uyur
ve atılmaya hazır üç elin sesini dinler
ve kendi kafatasının yazıtlarını okur
kendi varlık hiyeroglifini
bir değnek ucunda konuşan bir eşek boşluğu O
iki bacak üstünde bir alıcı-verici O
ve mikrofonu kulağına tutuyor O
ve mikrofonu dudaklarına götürüyor O
ve duyuyor **Ölüm Ölüm**
Dili sarkmış bir kafası var onun
ağzının gerisinde
ve hayvanca bir dil koymuşlar
ve insan bir dil yaratmıştır
başka hiçbir hayvanın anlamadığı
ve onun dili konuşuyor ve onun dili görüyor
ve onun kulağı işitiyor ne denildiğini
ve yapışıyor başına
ve işitiyor **Ölüm Ölüm**
ve bunu söyleyecek bir dili var onun
başka hiçbir hayvanın anlamadığı
O yürüyen bir çatal köktür
başının ortasında tomurcuk bir gözle
ve gözü içe ve dışa dönüyor
ve görüyor ve delidir
ve delidir ve görüyor
ve dördüncü tekil şahsın çılgın gözüdür O.
ki kimse sözaçmaz ondan
ve dördüncü tekil şahsın sesidir O
kimsenin ondan sözaçmadığı
ve bununla birlikte varolan
uzun bir başla külah yüzüyle
ve ölümün çılgın uzun saçı
kimsenin sözaçmadığı
Ve kendisini anlatır ve ölümden sözaçar O
kendi ölü anasından ve Rose teyzesinden
onların uzun saçlarından ve uzun tırnaklarından
ve gittikçe büyüyen ve büyüyen
ve onun konuşmasında geri döndüler onlar manikürsüz
Ve geri geldi o kara saçıyla
ve kara gözüyle ve kara papuçlarıyla
ve raporunun kara kaplı kitabıyla

tek ayağı havada büyük bir kara kuştur O
hayatı belli eden (dışa vuran) sesi duymak için gelen
duyargasının kabuğu üstünde
ve kendi derisinden çıkıp gitme türküsü söylüyor O
ve diliyle gagalıyor bu kabuğu
ve gözüyle vuruyor bu kabuğa
ve görüyor **ışık ışık** ve işitiyor **Ölüm ölüm**
kimsenin söz açmadığı
Bir baştır O bir baş görünümünde
ve onun görünümü bir kentenkeleye benziyor
ve onun çözülmemiş görünümü
dikiliyor kapıda bekliyor ve işitiyor
vuran el alkışlayan alkışlayan ve vuran
onun ölümünü ölümünü ölümünü
sarhoş aydınlığının ta kendisidir O
kendi sanrısının kendisidir O
kendi büzültücünün kendisidir O
ve dönüyor onun gözü dünyanın büzülen kafasına
ve duyuyor kendi organının konuştuğunu **Ölüm Ölüm**
bir sağır ezgi
Dünyanın sonuna geldiği için O
ve o sözcüğü yapan titreyen ettir
ve o kendi etinde duyduğu sözcüğü söylüyor
ve bu sözcük, **Ölüm**'dür

Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm Ölüm
Ölüm

Türkçesi: Orhan DURU - Ferit EDGÜ

4. bob kaufman

1925'te New-Orleans'da doğdu.
Mapusaneye girip çıktı.
Abomunist Manifesto'yu yayımladı. Ve **Second April ile Does the Secret Mind Whisper**'i.

MAPUSANE ŞİİRLERİ

1.

Kötülüğün paralellerine açılan bir hücreye oturmuşum,
yıldırımın Ben'i milyonlarca Ben'e bölmesini bekliyorum.
Bir kafeste, kendi kendisiyle başbaşa olmak yetmiyor insana.
Her delikte, her mapusun karşısında olmak istiyorum.
Kapılar dönüyor, birbirlerine çarpıyor kapılar, her çarpış bir son, bang!

Mal, kızıl bir gürültüyle toz oldu, taşlayıp cehennemi?
Ağzı leş sarhoş, esrarı çekmediği için kutluyor kendini.
Kara, mürekkeplenmiş mezar taşları üstüne bırakılmış parmak izleri,
çatır çatır çatlayan çelik duvarlardan kara acı sesleri.
benim öz yarama varan. Ben ki her zaman başkasının bir parçasıyım.

Suçluların yabanıl sesleri, kulağıma aynasızların
mırıltılarından daha hoş geliyor.
İnsan ruhunun kapılarını mahkûm etmekle uğraşan yük
gemileri
suçlama limanlarına, suçluluk dubalarına yollanmışlar.
Aynasızlar ne yer, ne içerler, Sokrates'i mi? Desene bizim
kafadarlar her zaman içerde.

2.

Ressam, şöyle güzel bir mapus çiz bana, suluboya çılgın
hücreler
Ozan, acının yaşı kaç? Sarı kalemle yaz.
Tanrı, sen de cam tavanın üstüne bir gök kondur
Şimdi ihtiyacım var yıldızlara.
bu çığlık ve kişiye özel cehennem havası içinde yolu
göstermek için.
Girişler, çıkışlar, giriş-çıkış-yukarsı-aşağısı, Uygar salıngaç
Burda-beni-şimdi-Dinle-beni-şimdi-hep burda, şöyle ya da
böyle.

3.

Hücreler evreninde mapusta olmayan kim var? Zındancılar.
Hastaneler dünyasında hasta olmayan kim var? Doktorlar.
Altın bir sardalye yüzüyor kafamda.
Oh! birşeyler biliyoruz, insanoğlu, birşeyler üstüne.
Jazz gibi ve zından ve Tanrı gibi bir şeyler.

4.

Pelte gibi titreyen bir biçim veriyorlar şimdi
Herhangi bir oğlanın Muscatel Başkanı olamayacağını kim
söyleyebilir
Kızıyorlar ona, çünkü o da onlardan biri
Külrengi beyaz lekeli çıplaklık kokan

Parmakları 00'ın oturağını kavramış Bay Amerika yıkanmak istiyor.
Bakın! yerde, Amerika'nın üstüne yatmış—
Ne yapıyorum— bir acıma var içimde?
Çıkar çıkmaz ordan, beni öldürmelerine yardım edecek
Beatnik'lere karşı şüphesiz özel bir hıncı var.

5.

Miğdesinde çınlayan vidalar, et cıvatalar, karman-çorman
Kendi toplumu kırıntı gibi düştü karnına, şişkin
Görün Amerikan büyük yel değirmenini, kendine karşı cirit atan
Eski, sağlam döl, Amerika'nın başını döndüren türden
Başarı, yolların çizdiği kıçının kıyıcığında iz bırakmış
başarılarla dolu başarılar, bir maçta kırk gol.
Acı çekmeyi bırak, Jack, yapma bize. Biliyoruz
ki bu ülke yeryüzünün en güzel ülkesi, yalan mı?
Dayanamadı, Sarhoş, Üç Numaralı Hücrede.

5. michael mcclure

1932'de doğdu.

Ginsberg, Kerouac, Burroughs, Lamantia, Corso gibi meskalin kuşağının genç bir ozanı.

Şiirle savaşılan bir ülkede, meskalin, peyotl, betel, ergot, belladonna ile (geçici de olsa) kendine bir cennet yaratma yolunu arayanlardan biri.

BİR PEYOTL SARSINTISININ ARDINDAN

AŞK ACISINDA AŞK VAKTİ YOK NE DE İNSAN YÜZLERİ
HAVADA BAK
Çağırıyorum onları ama gelmiyorlar. Biliyorum ordalar
gözlerim
dalmışken odanın içine, döndürüyorum ve enginliği
görüyorum.
Hindistan basmaları.
Bir duvar üstünde fantastik çizgili yeşil perdeler.
Altın gölgesi kumaşlar
ışıkla kadife, sezilmeyen beyaz. Göster
olanı. Bütün bunlar için ayaktasın sen.
Ordasın sen. HerşeySin. Hayır
parça-sıSın. GerçekSin. Yeşil ve kırmızı mücevherler
gördüğüm

(Katschina markaları gibi örneğin)
duvarın üstünde. Gerçekten perdenin üstündeler görüyorum
(yiyeceklerin ve suyun yüzünün soyutlamaları)
Gözümü mor kadifeli divanın ötesine kaydırarak. Döşeme
sıyrık kahverengi. Cilalama
pembe portakal. Ve bu, söyleyeceğimin başı değil
gerçek değil
Kİ HERŞEY SOĞUK SOĞUK VE BOŞ SOĞUK SOĞUK VE
HEPSİ BU

....

Yalnız uzayın olmadığını söylemek istiyorum ben, ve
bizim burda içte sağlam kişiler olduğumuzu
o kadar. Ama bundan daha fazla. Gözler var
(bu yalan
ya da sahi)
ve aşk görünümleri. Uzay soğuk ve boş.
ya da ıssız ve gerçek olanla dopdolu.))
VE BU BİR AZALMADIR VE HİÇBİR ANLAMI YOKTUR
yeniden inmiş olmamdan başka.
Üzünç bir tekrar.
Kötü başlamak herhangi bir şey için bir kayıp değil.
HERŞEY KÜLRENGİ-MAVİ (ya da daha açık) BOŞ VE
SOĞUK
Ve devam edemeyeceğim.
Ya da devam etmek—bu bir niyet değil! Yalnızca
bir söyleme şekli
ki Madde **vardır**—ve aşk.
VE BUNDAN SONRA NE SÖYLEYEBİLİRİM BİLMİYORUM
Çok uzakta yıldızlar var sıcak gözler için soğuk yıldızlar
ölçüyoruz onları. Uzayda ve soğukta
SOĞUK SOĞUK SOĞUK SOĞUK SOĞUK VE UZAK
Ve bu bir mecazdır ya da gerçektir
demek istemiyorum
Zorunlu bir edim bile **dir**.
ve biz kendi uzayımızda soğuk değiliz ve taze değiliz
ve aldırışsız hiç değiliz.
Dereye doğru eğilmek ve kâseleri doldurmak.

ÇOCUK

Kimdi bu İnsan-Aslanlar düşlerimde yürüyen
duvarları tansık bir odada
esneyen koca bir bebekken ben?

Kimdi o İnsan-Aslanlar yüzleri yeleli
beşiğimin üstüne eğilen kutsamak için beni
Onlar mıydı "Ruhumun ve aklımın sanatçısıyım ben" diyen
Parşömeni içime tutturan?

Uyurken görüyorum kendi kendimi—
uyuyan bütün çocuklar bedensizdir
sonsuz evrende düş gören devlerdir
tombul bacakları yumuşak yorgan altında uzanmış.

VE BENİM ÜSTÜMDE KALKARLARDI
ve onların geçişlerinde küçümenciktim
onların keskin dişlerini ve bıyıklarını ansıyorum
gülümsemek için eğildiklerinde—
ve odamın içindeki tüylerinin kokusunu

KİMİM BEN, ANSIMIYORUM
Ama biliyorum
gücüyüm
bir milyon aşkın!

6. john wieners

Beat Generation ozanlarının en genci.
1934 doğumlu. Bir çok şiir kitabı var.
Fulcrum Press, bir kaç yıl önce bir Seçmeler yayımladı.

GECENİN İÇİNDEKİ SESLER

Deniz kuşları ırmağın üstünde
Gece düşlerimde süzülüyorlar.

Işık gündoğumuna dek yanıyor
Ben doğuyorum, o sönüyor.

Sabahın 5.45'i
Soruyorum kendi kendime, acaba o gece de bağrışıyor
muydu deniz kuşları anamın kulağına
Ama biliyorum ki, şimdi duyulan sesler onların sesi.

Başımızın üstündeki uçaklarla aynı zamanda
Ve ölülerin tenha fısıltısıyla.

Kimi zaman bir araba ile
Ya da bir kamyon uzaktan.

notlar

•

muzaffer buyrukçu

İKTİDAR ÇARKI (*)

Birinci Dünya Savaşı, —savaşa katılan— Avrupa ülkelerini sosyal ve ekonomik bir çıkmaza sürüklemiştir. Bir şaşkınlık, bir bocalama dönemi başlamıştır. İçinden çıkılması, çözüm bulunması güç sorunlar, özellikle yoksul halk kitlelerini her yönden kuşatmıştır. Yöneticiler, yani sermayedarlar ve onların adamları bozulan düzeni derleyip toparlamaya, eski rayına oturtmaya, savaşla yitirdikleri olanakları ele geçirmeye çalışmaktadırlar. Onlar böyle çalışırken yoksullar savaşın getirdiği gerçekçi bir açıdan bakmaktadırlar her şeye. Kendi durumlarını, kendilerini kullananları ve toplumun karakterini öğrenmişlerdir. Bu düzen böyle kaldıkça, onlara eskiden ne vermişse gene onu verecektir. Öyleyse yeni bir —kurtuluş yolu— aranmalıdır. Aranan yolu Rusya'da başarıya ulaşan sosyalist devrim göstermiştir. Ve sosyalist önderler, bu güçlü eğilimi örgütleme işine girişirler.

Ama, sosyalistlerin iktidara geçmesiyle tarih sahnesinde ebediyyen silineceğini çok iyi bilen zenginler topluluğunun ideologları, bu yeni akımın önüne set çekmek isterler. Evet, savaşta da barışta da en iyi koşullarla yaşıyanlar, hatta burunları bile kanamayanlar bu, —dipten gelen— sarsıntı karşısında daha kurnazca davranmak zorundadırlar. Sosyalist örgütlere katılanların dışında kalan bilinçsiz, kararsız, korkak, bezgin, kim güçlüyse ona sığınan çoğunluğu, bütün

---

(x) E Yayınları
Çeviren: Semih Tuğrul
Fiyatı: 30 lira.

din, ahlâk kurumlarını, bütün propaganda organlarını harekete geçirerek etkilemeye koyulurlar.

İşte İtalya'da Musollini bu sırada Faşizm öğretisiyle ortaya çıkar. Kurduğu karagömlekli işsiz-güçsüz ama her kötülüğü yapmağa teşne gözüpek taburlarla ortalığı allak-bullak eder. Dehşet saçar. Hâlâ (sen haklısın ben haklıyım) tartışmasını sürdüren, birleşecekleri yerde bölünerek düşman kamplara ayrılan sosyalistlere saldırırlar. Döverler, İşkence yaparlar, korkuturlar... Güçlü liderleri de bir punduna getirip yok ederler. Bu olaylar sürüp giderken meclislerde demokrasiyi savunma, yerleştirme gevezeliği parlak şampiyonlar yaratır. Orduya. Krala, Parlamentonun sağ duyusuna güvenmektedirler ve yaklaşan korkunç fırtınayı görmemektedirler. «Bu karagömlekli gözü dönmüş sürüler onbeş dakka içinde dağıtılır, köklerine kibrit suyu ekilir.» aldatmacası içindedirler. Oysa meclistekilerin ve ordu ileri gelenlerinin çoğu Musollini'yle el altından gizli gizli anlaşmakta, yönetimi ona devretmeye hazırlanmaktadırlar. Meclisin ve ordunun nirengi noktalarını eline geçiren Musollini kara taburları ile Roma'nın üzerine yürüdüğünde kendilerini durduracak en küçük bir engelle karşılaşmaz.

Ve Musollini'nin başbakanlık koltuğunu kapmasıyla yeni bir çağa girilir.

(İktidar Çarkı) nın kahramanı Naldi, büyük toprak sahiplerinden birinin oğludur. Birinci Dünya Savaşına katılmıştır. Kan, ölümle birlikte Faşizm, bir yüzbaşı olarak çıkmıştır karşısına. «Savaştan sonra beni ara» diyen yüzbaşı Musollini'nin gözdelerindendir. Naldi arar yüzbaşıyı ve faşist yönetimde görev alır. Birçok uygulamada bulunur, yetki sınırları genişler, önemli biri olur. Musollini ve çevresindekiler Naldi'yi el üstünde tutarlar, yüceltirler. Ama Naldi, elde ettiği maddî ve manevî kazançlara rağmen durumundan memnun değildir. Yapılan şeylere içinden —hayır— der, onaylamaz. Onaylamaz ya bir otomat gibi davranmaktan da geri durmaz, onaylamadığı şeylere karşı çıkmaz. Sel nereye götürürse oraya gider. Bu tutumu eleştiren sosyalist ve liberalist arkadaşlarına, «Tarihi bir gelişim içindeyiz. Şimdi olması gereken herhalde bu.» cevabını verir. Ama eski düzendeki aksaklıkların yeni düzende çoğaldığını, —huzur— diyenlerin —huzursuz— bir ortam yarattıklarını; ölüm korkusuyla susturulan ve acıların en büyüğüyle boğuşan halkın sefil yaşamını görünce, üzülür, nefret eder, kendisiyle hesaplaşmaya girişir, çelik zırhlar altında çürümeye yüztutmuş benliğini arar ve ancak tepkisini, dostlarının yaptığını yapmamakla, büyük mevkileri kapma yarışına katılmamakla gösterir. Naldi, o dönemde yaşıyan ve istemeden hizmet eden (ama eden)

iradesiz, kararsız, pasif bir aydın topluluğunun tutumunu karakterize eder. Aslında Naldi zor durumdadır. Faşistlerden ayrılsa ve sosyalistlerin safına geçse gene mutlu olamıyacaktır. Sosyalistler, Faşistlere hizmet ettiği için suçlayacaklar ve güvenmiyeceklerdir. Faşistler ise, düşmanlarla işbirliği yaptığı için öldüreceklerdir. Öyleyse tuttuğu yoldan ayrılmamalı ama korkunç olaylara da girmemelidir. Naldi yaşamak istemektedir çünkü. Biraz şerefsizce de olsa yaşamak istemektedir. Yaşama isteğini, ancak Faşistlere yakın olmakla gerçekleştirebilir.

Bocalayan bir insanın romanıdır (İktidar Çarkı) Daha başka bir deyimle bu hale getirilen bir insanın romanıdır.

(İktidar Çarkı) hem böyle bir insanın serüvenini hem de Faşist bir karaktere bürünen İtalya'nın acıklı serüvenini ayrıntılı bir biçimde sergiler.

Bir tarihçi olan Max Gallo, Musollini'yi, Ciano'yu, Hitler'i, Göring'i, Göbels'i gerçek yaşamlarıyla, gerçek yaşamlarını dolduran rezaletleriyle gözler önüne serdiği için belgesel bir nitelik taşımaktadır (İktidar Çarkı). Akıcı bir dille ve geriye dönüş tekniğiyle yazılan (İktidar Çarkı) mutlaka okunması gereken bir romandır.

Sadece Faşizmin bir ülkede doğup gelişmesini ve insanları insanlıktan çıkarmasını değil, bir çağın portresini çizmesi yönünden de önemli bir romandır (İktidar Çarkı).

YENİ BİR HİKÂYECİ

Son günlerde dikkatimi çeken bir hikâyeciden söz etmek istiyorum. Adı, Şiir Erkök.

Üç hikâyesini okudum Şiir Erkök'ün. Büyük, çarpıcı, okuyanı sarsan, iç dünyasını allak bullak eden, çeşitli duyguları uyaran, güzelliklerle dolduran yapıtlar değildi. Ama yaşadığımızdan sızdırdığı ince bir duyarlıkla, ince bir ironiyle bezeliydiler. Şiirsel tablolar serpiştirilmişti yapılara.

İlk hikâyesi (Bir Ölünün Ardından) bir evde geçiyordu. Evdekiler (kadınlar ve onların çocuklarıydı) aralarındaki eski ve yeni ilişkileri, tanışlarının serüvenlerini sergiliyorlardı. Hayata uygundu. Doğru bir çizgiyi izliyordu. O her kafadan bir ses çıkan konuşma tekniğini —karışıklığı yansıtmaya çalışarak— başarıyla uygulamıştı. Oyun öğelerinden yararlanmıştı. Yalnız bir şey aksıyordu. (Kemal Tahir'de, Hemingway'da olduğu gibi) konuşmalar yoğunlaştıkça karakterlerin, olayların belirginleşmesi gerekirken belirmiyor, sadece sorunlara değinilmekle yetiniliyordu. Bu başarılı konuşma tekniğini etlendirmeliydi Şiir Erkök. Doğruluğu tartışılmıyan gözlemlerle, saptamalarla unutulmaz-

lığını sağlamalıydı. Önce hoşluk veren ama hemen uçup giden bir kokuya benzememeliydi.

İkinci hikâyesi (Sağanak) bir apartmanda oturanlarla sokaktakileri işliyordu. Kalabalık bir kadro yer almıştı hikâyede. Oldukça güç bir iştir hikâye boyutları içinde kalabalıkla çalışmak. Hepsinin durumları, tavırları, karakterleri, tutkuları eksiksiz verilecek, verilirken de hikâyenin yapısındaki dengenin bozulmamasına özen gösterilecektir. Bu da yazarın sağlam bir yeteneğe, hayatı ve insanları bütünüyle tanımasına (insan tanınır mı, o ayrı bir sorun) birçok deneyden geçmesine, deneyleri yerli yerinde kullanmasına bağlıdır. Hikâye evrenine henüz giren bir yazardan yıllanmış bir ustanın bile altından zor kalkacağı bir şey beklemek yanlıştır. Yavaş yavaş ulaşacaktır ereğine ve bu yürüyüş sırasında öğrenecektir yazdığının bütün girdi çıktısını.

Evet, (Sağanak) hikâyesindeki kişilere şöyle bir değinilmişti, küçük renkler, bir anda görünüp kaybolan kıvılcımlarla yetinmişti. Kişiler keskin çizgilerle, ilişkiler derinliklerle ve ayrıntılarla oluşturulmadığı için güzelim konu harcanmıştı. Gene de bir kalabalıkla işe giriştiği için Şiir Erkök'ü kutlamak gerekir.

Üçüncü hikâyesi (Delikanlı) bir dolmuş şoförüyle yolcularının kısa bir yolculuk süresindeki anlık duygu ve düşüncelerini yansıtıyordu. (Dolmuşlarda geçen çok güzel hikâyeler vardır edebiyatımızda) İlk iki hikâyedeki konuşmaların gerçekliği, canlılığı (Delikanlı) da yoktu. Hele şoförün konuşması yapay bir konuşmaydı. (Ulan) sözcüğünü tekrarlayıp durmakla bir şoförün dili karakterize edilemezdi. Dilin başka yönlerine de el atmalıydı.

Yeteneğine inandığım Şiir Erkök'ün işi ciddiye almasını, her yazdığını beğenmemesini, hikâyenin üstünde uzun uzun düşünmesini, yılmadan çalışmasını salık veririm. Kadınları konuştururken gösterdiği dikkati erkekleri konuştururken de göstermeli, erkeklerin dilini yapan öğeleri; tavırlarını, kişiliklerini incelemelidir. Gözleme, psikolojiye (davranış psikolojisi yetmez) önem vermelidir. Yukarıda da söylediğim gibi aklına gelen her şeyi, tanık olduğu, ya da katıldığı bir yaşam parçasını, —o andaki büyülenmenin, varlığıyla olay arasında kurulan kontaktın aldatıcılığına boyun eğerek— yazmamalıdır. Beklemelidir. Evet, —o olayın, o durumun, o anın— zihinde oluşmasını, birçok tekrarın bu oluşmayı güçlendirmesini beklemelidir.

Ayrıca seçme yapmalıdır. Seçtiği sadece kendini tatmin etmemeli, kişisel zevklerine hizmet etmemeli, okuyanlara —bir şeyler— vermelidir. O, —bir şeyler— nedir? Bunu yazar bulacaktır.

Şimdi küçük tadların hikâyecisi olarak gördüğüm ve beğendiğim Şiir Erkök'ü daha büyük tadların yaratıcısı olarak görmek istiyorum.

ipekböceği mi olayım, yoksa örümcek mi?

samin bahçeban

Gülüm,

Örmek, insanın ilk öğrendiği işlerden biridir. Bu yoldan kendisine giyecek, sepet, kilim ve hayvanları avlamak için tuzaklar, ağlar örmüştür. Ama örmek yalnız insana verilmiş bir hüner değildir. Bazı yaratıklar da usta örücülerdir, ki bunlardan ikisini görmüşsündür ve tanırsın: örümcek ve ipekböceği. Bunların herbiri oluş ve yaratılışları gereği örgülerini başka başka amaçlarla örerler.

Örümcek, nemli ve karanlık yerlerde, yıkık yapıların, metruk bodrumların tavan köşelerinde ağını örer. İşi bitince daha karanlık ve uzak bir köşede pusuya yatar; dört çift aç gözüyle ördüğü o tehlikeli tuzağı bekler durur.

Bu arada yolunu şaşırıp, o yanlardan geçen ya da yolu bu taraflara düşen sinek yandı demektir. Zira er geç, sağa sola, aşağı yukarı uçarken bu tuzağa düşecektir. Bu tuzaktan kurtulmak da olanaksızdır. Çabaladıkça, debelendikçe daha sıkı, daha kıskıvrak saracaktır örümceğin ağı onu.

Bu sıra örümcek pusuya yattığı köşeden boğum boğum, uzun, sekiz yay bacağı üstünde doğrulur, yuvarlak bir duman gibi tırmanır ve en usta cambazları kıskandıracak bir ustalıkla ördüğü tuzağın yüzlerce merdivenini, birkaçını birden, tırmanarak avına yetişir. Onun kanını emerek etini yer.

Örümceklerin yaptığı bir içgüdü, biliyorum. Oysa ben ne zaman yürüyen bir örümcek görsem «saati gelmiştir ve ördüğü tuzaklara kontrole gidiyor» gibime gelmiştir. Ve ne zaman bir köşede hareketsiz bir örümcek görsem «yeni yeni tuzaklar için yeni planlar düşünüyor» derim.

Ben örümceğin çok ilginç bir çeşidine «Bülûcistan»da rastlamıştım, ama adını hatırlamıyorum. Bu yaratık öylesine soylu sopludur ki hepsinin adlarını ayrı ayrı ezberlemenin olanağı yoktur. Belki binden fazladır. Benim Bülûcistan'da rastladığım çeşidine sadece 'örümcek' desem bildiğimiz örümceklere bir ihanet sayılmaz.

Bir «Bülûc»a konuktum. Bülûc'un evi yüksek tavanlıydı; tavana yakında bir sürü rafı vardı. Örümceğe benzeyen bir yığın yaratık, kışlık yemlerini toplayan karıncaların telâşıyla, hızla kapıları, duvarları tırmanıyor, bu raflara gidip geliyorlardı.

Raflara ve örümcek kılıklı hayvanlara bakıyordum. Raflarda sinek ve benzeri böcekler vardı. Bunlar yanyana sıralanmış, sırt üstü yatmaktaydılar.

İlkönce ben sinekleri ölü sanmıştım. Baktıkça ölü olmadıklarını farkettim, zira bazıları kollarını havada sallıyorlar, debeleniyorlar, sağa sola dönmeye çalışıyorlardı. Kısacası, raflar bir yatakhane, bir böcek hastanesi görünümündeydi.

Ev sahibi şaşkınlığımı görünce açıkladı :

— Bunlar ölü değillerdir, bayılmışlardır. Bu gördüğünüz örümcekler başka yerlerde avlanıp, avlarını enselerinden sokar, bayıltırlar. Sonra onları bu raflara taşırlar. Sırtüstü ve yanlaya yatırırlar. Bu yarı canlı sinekler önümüzdeki kışa kadar aynı şekilde kalır, kış gelince örümcekler onların kanını emer etini yerler.

«Amma da iştahlı ve zevk sahibi yaratıklar» demiştim. Ev sahibi ekledi :

— Ne diyorsunuz beyim, bunlar ölmesinler, çürümesinler diye örümcekler onları beslerler bile. Onlara yiyecek ve su taşıyarak baygın şekilde yaşatmasını bilirler. Öyle olur ki bunlardan biri canlanıverir. O zaman örümcek onun ensesini yine o özel yerinden sokar ve tekrar bayıltır.

Gözüm yanyana sıralanmış baygın sineklerdeydi. Bazan ellerini kollarını havada sallıyor, sağa sola dönmeye çabalıyorlardı. Ev sahibine «Madem böyle siz bu rafları kullanmadığınıza göre neden sıvatmıyorsunuz ve evinizi bu yarı canlı kurbanlıkların deposu olmaktan kurtarmıyorsunuz?» demiştim.

Ev sahibi gülerek şöyle dedi :

— Hayır beyim. Bu örümcekler her evde bulunmaz. Bunlar bir evde bulundu mu hemen onlara bu gördüğünüz raflar yapılır, zira bunlar uğurlu örümceklerdir. Biz evin uğuru, bereketi biliriz onları.

Gülüm,

İşte böyledir örümcek: kan içen, yırtıcı, etcil. Ama ipekböceği

derviş huylu, güzelim bir örücüdür. Otculdur ve bütün bitkiler ve otlar içinde de dut yaprağına hayrandır.

O ördüğü sırada seyretsen, yaratanını zikreden bir dervis sanırsın onu ya da âşıktır da sevdiğine aşk mektubu yazıyordur. Temiz ve beyaz salyasıyla kendine kapısız penceresiz bir yuva örer, yumurta biçiminde, ki biz onu koza diye tanırız. Sonra tülden yuvasının içinde uykuya dalar; kelebekleşmek ve uçmak düşleri görür, uykusunda kanatlanır ve bir kelebek olur.

Bu kelebek zamanında uyanır ve davranırsa ipek kafesini delebilir, kanatlanma ve uçmanın tadını duyabilir ve başka bir kelebekten aldığı ilk öpücüğün sarhoşluğunda ölüp dünyayı bütün dut yapraklarıyla soyuna bırakabilir. Ama insan ondan daha tez davranır, kozayı içinde uyuyan kelebekle kaynar su kazanında kaynatır, tellerini yumuşatır ve herbirinin içinde birer kelebek yanan kozalardan birer arşınlık ipek teller söker. İşte bu ipek tellerden ipek mendiller, ipek tül başörtüleri örülür.

Gülüm,

Bir böcek olacak olsaydım, hangisini seçmeliydim? Bir ipekböceği mi, örümcek mi? Ben ipekböceği olmayı tercih ediyorum. Zira boğum boğum, seki yaya bacağım olmasını istemem. Zira karanlık, nemli ve terkedilmiş bodrumların tavan köşelerinde tuzaklar örmek ve daha karanlık köşelerde pusuya yatıp av gözlemek istemem. Örümcek olmaktan nefret ediyorum ben gülüm zaten istesem de olamam.

Öyleyse ipekböceği olacağım ve ağzımın beyaz temiz suyuyla çevreme gönlümce beyaz bir koza öreceğim. Kozam tam bin arşınlık ipek bir tel olacak. Sonra uykuya dalacağım ve kelebek olma, diğer kelebeklerle omuz omuza uçma düşleri göreceğim.

Zamanında uyanıp uçamazsam, ipek kafesimi delemezsem... kanatlanma zevkini tadamazsam, kanatlanıp da seninle omuz omuza uçamazsam ve senden aldığım ilk öpücüğün sarhoşluğunda ölemeden kozamda yanarsam, o zaman çevreme ördüğüm bin arşınlık ipek telle senin tül başörtün olmak isterim gülüm. Rüzgârda güller saçarak uçuşan saçlarını benimle bağlayasın diye.

(Samin Bahçeban günümüzün tanınmış İran yazarlarından ve müzikçilerindendir.)

olaylar arasında

- Ünlü romancımız Yaşar Kemal'in "İnce Memed"inin birinci cildi bu kez yaşlı okurlar için İsveç'te büyük puntolarla yayımlandı. "Gidluns" adlı yayınevi tarafından yayımlanan roman, 622 sayfayı buluyor. Bu arada yine Yaşar Kemal'in "Yer Demir Gök Bakır" adlı romanının körler için bir özel baskısı da İngiltere'de geçtiğimiz aylarda satışa çıkarıldı.

- Tanınmış hikâyecilerimizden Bekir Yıldız ve Erdal Öz'ün yapıtları Çekçeye çevriliyor. Bu yıl hikâyecilerimizin beşer yapıtları çevrilecek ve Çekoslovakya'nın önemli sanat dergilerinde yayımlanacaktır. Önümüzdeki yıl ise bu yazarlarımızın hikâyeleri ayrı ayrı bir kitapta toplanacaktır.

- "Madaralı Roman Ödülü Yarışması"na katılan yapıtlar açıklanmış ve bu yılki ödülü Can Şenliği adlı romanıyla Abbas Sayar almıştır. Vedat Günyol, Cavit Orhan Tütengil, Ceyhun Atuf Kansu, Oktay Akbal, M. Başaran, Adnan Binyazar, Oya Baydar ve Mustafa Ekmekçi'den oluşan "Seçiciler Kurulu"na sunulan 1974 yılı içinde çıkmış romanlar şunlardı: Sürgün Alayı (Mehmed Kemal), Karartma Geceleri (Rıfat Ilgaz), Sırtlan Payı (Atilla İlhan), Kırkyedililer (Füruzan), Kıbrıs'ta Vuruşanlar (Özker Yaşın), Balyoz (Tanju Cılızoğlu), Yaralısın (Erdal Öz), Musanın Mahpusanesi (H. İ. Dinamo), Bir Avuç Gökyüzü (Çetin Altan), Saragöl (Ömer Polat), Tüfekliler (Ümit Kaftancıoğlu), Haşhaş (Lütfi Kaleli), Tatlı Betüş (Aziz Nesin), Can Şenliği (Abbas Sayar), Gün-

döndü (Tarık Dursun K.), Acı Tütün (Necati Cumalı), 352. Sokak (Celalettin Çetin), Mustafa Kemaller Ülkesi (Muzaffer Tuna), Nefret Köprüsü (Barbaros Baykara), Kördüğüm (Erol Toy).

- Sabahattin Âli, Aksaray'daki TÖB-DER salonunda düzenlenen bir törenle anılmıştır. TÖB-DER İstanbul şubesi tarafından düzenlenen törene Asım Bezirci, Kemal Sülker, Bekir Yıldız, Şükran Kurdakul ve Rıfat Ilgaz katılmış, ünlü yazarımızın sanatı ve yaşamı üzerinde konuşmuşlardır.

- İki yıl önce yitirdiğimiz romancı Kemal Tahir, Türk Film Arşivi salonunda düzenlenen bir törenle anılmıştır. Törende tanınmış sanat ve edebiyat adamları konuşmuşlar, bu arada romancının çekilmiş bazı slaytları gösterilmiştir.

- Bekir Yıldız'ın "Sahipsizler" hikâyesi ile Fakir Baykurt'un "Nato Yolu" hikâyesi İsveç'te çıkan "Forket'i Bild/Kulturfrond" adlı bir dergide yayımlanmıştır. 15 günde bir yayımlanan dergide çıkan ve büyük ilgi gören hikâyeleri, İsveççeye Halûk Soydan çevirmiştir.

- Milliyet Sanat Dergisi'nin "1974'ün En Başarılı Genç Şairi" ile "Şiirleri Övgüye Değer Bulunanları" saptamak amacıyla düzenlediği yarışma sonuçlanmıştır. Fazıl Hüsnü Dağlarca, Necati Cumalı, Behçet Necatigil, Oktay Rıfat ve Hilmi Yavuz'dan oluşan Seçiciler Kurulu, yarışmaya katılan 102 şair arasından dördünü "Yılın Övgüye Değer Şairler"i olarak saptamıştır. Yılın başarılı şairinin seçilmediği yarışmada, övgüye değer şairler şunlar: Mehmet Taner, Abdülkadir Bulut, İsmail Uyaroğlu, Veysel Çolak. Bu şairlerden Veysel Çolak dışında üçü, özellikle Mehmet Taner şiirlerini sürekli olarak Soyut dergisinde yayımlamakta. Bu arada Günel Altıntaş ve Nihat Ziyalan gibi şairlerin yarışmaya katılması ilgiyle karşılandı! Özellikle Nihat Ziyalan'ın kitabı olduğu halde yarışmada adının geçmesi pek hoş karşılanmadı. Nihat Ziyalan'ın "Asık Yüzlünün Biri" adlı bir şiir kitabı vardı ve yarışmanın en önemli bir koşulu da yarışmaya kitap çıkarmamış şairlerin katılması zorunluğu idi.

- Geçen yıl yitirdiğimiz şair Celâl Sılay, Istanbul Tıp Fakültesi Tıp Tarihi Kürsüsü Seminer Salonunda düzenlenen bir törenle anılmıştır. Törende yapılan konuşmalarda Celâl Sılay'ın sanatı ve kişiliği üzerinde durulmuş, yapıtlarından örnekler sunulmuştur. Anma törenine konuşmacı olarak Türker Acaroglu, Oktay Akbal, Sabahattin Kudret Aksal, Melih Cevdet Anday, Melâhat Babacan, Ner-

min Duru, Abdürrahim Gündüz, Doğan Hızlan, Leylâ Özbay, İlhan Selçuk, Haldun Taner, Mevhibe Turhan ve Dr. Adnan Zentürk katılmışlardır.

- Melih Cevdet Anday'ın geçen yıl New York'ta basılan "Göçebe Denizin Üstünde" adlı şiirlerinden seçmeler kitabı hakkında "Books Abroad" edebiyat dergisinde bir tanıtma yazısı çıkmıştır. Washington Üniversitesi profesörlerinden Walter G. Andrews imzasıyle yayımlanan yazıda Osmanlı - İslâm geleneğinden kurtulmuş ve hümanist bir içerik kazanmış olan yeni Türk şiiri hakkında bilgi verilmekte, bu nedenle Anday'ın şiir kitabının dil ve kültür sınırlarını aşıcı nitelikte bulunduğu söylenmektedir.. Walter G. Andrews yazısının bir yerinde Anday için şunları demektedir: "Göçebe Denizin Üstünde, gerçi Anday'ın şiirlerinin bize çok az bir parçasını tanıtıyor, ama bu bakış bile bize çok olumlu kanılar vermekte ve şiirlerin tadına varılmasına yetmektedir."

- Hikâyeci Füruzan, Berlin Üniversitesi tarafından Almanya'ya çağrılmıştır. Üniversitenin dünya yazarlarına ayırdığı bir burs çerçevesinde Almanya'ya gidecek olan Füruzan, kalacağı bir yıl süre içinde çeşitli araştırmalarda bulunacaktır. Bu arada Polonya'da yayımlanan bir sanat dergisi, hikâyecimizin "Su Ustası Miraç, Kuşatma, Benim Sinemalarım" adlı hikâyelerini yayımlamıştır. "Kuşatma" hikâyesi ayrıca Çekoslokavya'da bir edebiyat dergisinde basılacaktır. Öte yandan Füruzan'la 3 kitabı için bir anlaşma yapan Viyana'daki ünlü bir yayınevi, Füruzan'ın çeşitli hikâyelerinden derlediği bir kitabı "Ah Güzel İstanbul" adı altında önümüzdeki günlerde satışa çıkaracaktır.

bir dergi/bir kitap

ali yanardağ

Aylık sanat, düşünce dergisi Yeni Ufuklar'ın nisan sayısında Sabahattin Eyuboğlu, Namık Kemal'in şiiri ve nesri üzerinde duruyor. "Namık Kemal, vatan, ulus, özgürlük, insanlık gibi yüksek kavramlara kendini adamış olduğu için bu ülkede anıtı yapılacak adamlardan biridir" diye yazısına başlayan Eyuboğlu, Namık Kemal'i Türk dünyasının yetiştirdiği büyük şairlerden biri saymanın yanlışlığını belirterek O'nun Türk şiirinde değil, Türk nesrinde yenilik yaptığını, asıl bu yönüyle değerlendirilmesi gerektiğini öne sürüyor. Avrupa'nın o dönemde bize şiiri öğretemiyeceğini, edebiyatımızın baştanbaşa şiir olduğunu, bu yüzden de Türk dünyasının Namık Kemal'den beklediğinin şiir değil, nesir olabileceğini ileri süren Eyuboğlu, Namık Kemal'in nesrinden ve şiirlerinden örnekler vererek Namık Kemal'de şiirin özce nesrin kendisi olduğunu belgeliyor. Fransız edebiyatının Türk yazını üzerindeki etkisinden de söz eden Eyuboğlu, ilk Türk roman ve piyeslerinin kusurlarını Fransız romantizminin kusurlarına bağlayarak yazısını şöyle noktalıyor: "Şinasi, Namık Kemal, Hâmid roman ve tiyatro için gereken şeyleri gözlerinin önünde taşıyan gerçekçilerden öğrenmiş olsalardı bu iki türün ve giderek nesrimizin evrimi hiç değilse yirmi beş yıl kazanmış olurdu."

Afşar Timuçin, sanatçının durmadan ürün vermesi gereği üzerinde durarak, çok yazmanın, verimli olmanın yararlarını sıralıyor. Tarihin nasıl olsa iyi olanı, değerli olanı, güzel olanı ayıklayacağını öne sürerek, yazarları hiç durmadan yazmaya, yazıp yazıp yırtmaya, üç yıl önce yazdıkları kitapları beğenmemeye çağırıyor Timuçin.

M. Başaran Süleyman Edip Balkır'ın "Dipten Gelen Ses" kitabı üzerine izlenimlerini kâğıda dökerken, Ömer Faruk Toprak, Saba-

hattin Âli ile Sait Faik'in hikâye dünyaları arasındaki ayrıntılara eğiliyor. Nermi Uygur "Eğitimde Kuram ve Eylem" adlı yazısında eğitimin eylemsel anlam çizgisi, eğitimi kuramca kavrama gibi sorunlar üzerinde duruyor.

Yeni Ufuklar dergisinde bu yazılardan başka Aslan Kaynardağ'ın İkinci Yayın Kongresi üzerine düşüncelerini içeren bir yazısıyla, Selim İleri'nin Türk sinemasında gerçeklik duygusu, pembe edebiyat ikilemini irdeleyen bir yazısı, İsmet Zeki Eyuboğlu'nun "Yüzsuyu" sözcüğü çevresinde dönenen bir denemesi, Mehmed Kemal'in iki dostunun ölümüyle ilgili ağıtı, Muzaffer Hacıhasanoğlu'nun "Yaşamak" ve Ahmet Cemal'in "Diyalog ve Kültür" adlı yazıları yer alıyor.

Derginin son yazısı Vedat Günyol'un "Utanmaz Adam". Günyol, Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın bir roman kahramanı olan Avnüssalâh'ın kişiliğinde günümüz sorunlarına yaklaşımlarda bulunuyor. Kırk yıl öncelerinin bir tipi olan Avnüssalâh'ın "değer yargıları sarsılmış, yeni değerler yaratamamış, çöktü çökecek bir toplumun, iyisi, kötüsü ayırdedilmez; karman, çorman bir toplum düzeninin, daha doğrusu düzensizlik içinde bocalayan bir düzenin açıkgöz, gözü açık, hinoğlu hin, fırsatçı, vurguncu bir temsilcisi" olduğunu vurgulayan Vedal Günyol, böyle tiplerin gönümüzde de varlıklarını sürdürerek, bugün de yurdun dört bir köşesinde yurtsever insanların üstüne pervasız ve hayasızca saldırılarda bulunduklarını özetliyor.

SESLERİN AYAK SESLERİ

Seslerin Ayak Sesleri, Arif Damar'ın son şiir kitabı. Arif Damar bu kitabında 1966 yılında çıkan Alıcı Kuş'tan sonra yazdığı şiirlerle daha önceki kitaplarına girmeyen şiirlerini toplamış. Kitabın başında Demir Özlü'nün Arif Damar üzerine bir inceleme yazısı var. Demir Özlü, Arif Damar'ın Günden Güne, İstanbul Bulutu, Kedi Aklı, Saat Sekizi Geç Vurdu, Alıcı Kuş kitaplarını irdeleyerek şiir dünyasının geniş bir panoramasını çiziyor. Demir Özlü, Damar'ın şiirini özetle şöyle belirliyor: "Damar'ın şiiri gücünü, şairin içtenduyuşundan alıyor. Bu içtenduyuşun "çağdaş bilimsel düşünceye... yeryüzüne, insanlara, yurduna derin, vazgeçilmez bağlarla bağlı..." olmasından alıyor. Bu içtenduyuş —derin bilinci içinde— o pırıl pırıl arı dille, özle biçimi birlikte doğuruyor, onu sözcüklere dağıtıyor, yayıyor paragraflara, dörtlüklere, mısralara dağıtıyor."

Kitabın ilk bölümünde Arif Damar'ın 1966 yılından bu yana

yazdığı şiirler var. Bu şiirler Vietnam, Che Guevara gibi çağdaş dünya sorunlarına eğildiği kadar, günümüzün yaşanılan acılarından, gündelik yaşamdaki olaylardan sesler de taşıyorlar. İkinci bölümdeki şiirler "Ayak Sesleri" başlığı altında toplanmış. Daha önce "Barikat" soyadı ile 1943-1947 yılları arasında çeşitli dergilerde çıkan bu şiirlerini Arif Damar, "Hissen Yok Bu Akşamda Senin"den başkasını hiçbir kitabına almamış. Bu bölümde 27 şiir bulunuyor.

Behçet Necatigil'in "yoğun bir toplumcu şiir nabzı, yer yer kendini şiddetle duyuruyor... Şiirlerin okuyucuyu derinden etkileyişi; şairin, onları tek yönlü olmaktan kurtarıp çok yönlü bir şiir planına yükseltme başarısından doğuyor" diye tanımladığı Arif Damar'ın son şiirlerinden "Akan Aydınlık"ı tümüyle buraya aktarıyorum :

Nereden geldi nereden
Mustafa Suphi'den geldi

Nereden geçti nereden
CHE'den geçti CHE'den

Nereye gitti nereye nereye
Hiçbir yere her yere

Akan bir aydınlıktır O da şimdi
Karadeniz'de dipte

Usunda emeğin
Usunda yüreğinde.

AYLIK EDEBİYAT DERGİSİ
SAYI 79 — MAYIS 1975

Sahibi ve sorumlu yönetmeni :
Halil İbrahim Bahar

Yönetim yeri :
Ankara hanı 4/44, Ankara caddesi — İstanbul

Havale ve yazışma adresi :
H. İbrahim Bahar, Mithatpaşa caddesi 19/3
Beyazıt — İstanbul

Sayısı 10, yıllık abonesi 120, altı aylığı 60 lira
Yabancı ülkelere 180 lira

Dizgi: met/er matbaası — Baskı: Ze basımevi
Kapak baskısı: reyo ofset, telefon: 22 78 08

Gönderilen yazılar üç ay içinde yayınlanmazsa
daha sonra da yayımlanmayacak demektir

Gönderilen yazılarla ilgili mektuplara karşılık verilmez

Yayımlanan yazıların her türlü sorumluluğunu
yazarları yüklenirler

Son baskı tarihi: 30.4.1975